XXXI. DECEMB. כִּסְלֵיו IX

PRIDIE CAL. IANVA. ἈΠΙΛΛΑΙΟΣ

L. AVRELIVS COMMODVS M. ANTONINI *optimi principis flagitiosissimus filius, cùm plurimorum nomina consignasset, quos ea nocte fuerat interfecturus, uenenum hausit, propinatum à* MARTIA *concubina, quod cùm parum fuisset efficax, rogatu eiusdem Martiæ à Narcisso quodam Athleta strangulatus interijt, anno ætatis* 32. *Imperij* 13. *Christi* 194.

In Baltheo ORIONIS præcedens uesperi exoritur.

ADMONITIO AD OMNES *LECTORES.*

*VVLT DEVS AS*pici Solem & Lunam, & ut aspiciamus, inuitat nos magnitudine & pulchritudine corporum ac splendore, imò & cognatio nostros oculos ad illa similia lumina aspicienda incitat. Ac multæ sunt causæ consilij diuini, cur uelit & ipsa lumina, & eorum curricula & metas considerari ac discerni, & numerari circuitus. Primùm, ut firmissima adsensione statuamus, homines, & hoc domicilium, terram, aërem, totam naturam rerum inclusam pulcherrimis orbibus, non casu extitisse, sed agnoscamus opificem sapientem, beneficum, iustum, ueracem, uindicem, & ei obtemperemus, ac pœnas metua-

DE RATIONE DISCENDI, ET ORDINE STV-DIORVM IN SINGVLIS Artibus rectē institu-endo.

DAVID CHYTRÆVS.

VITEBERGÆ.

ANNO M. D. LXIIII.

DE RATIONE DISCENDI, ET ORDINE STVDIORVM RECTE INSTITVENDO,

Commonefactiones & Regulæ utiles.

DEVS ÆTERNVS Pater Domini nostri Iesu Christi, immensa bonitate, radios suæ lucis & sapientiæ, in mentes humanas sparsit, in prima creatione inserens mentibus noticias numerorum, ordinis, principiorum, iudicij de consequentia, & cæteras, ut testimonia de Deo conditore, & semina ac normæ Artium, & Regulæ Studiorum, consiliorum, & actionum in omni uita, & in summa omnium rationalium cogitationum metæ essent ac gubernatrices.

Simul autem patefecit Deus sua uoce, et tradidit humano generi, peculiarem doctrinam de Filio suo, domino nostro Iesu Christo, de reconciliatione hominum, de uita æterna: Quam doctrinam literis mandari, & libris certis per

Patres, Prophetas & Apostolos comprehendi uoluit: Et huius doctrinæ uoce æternam sibi Ecclesiam colligit, & æterna bona nobis impertit.

Ideoq; Literas & Artes generi humano ostendit, & seruat linguarum & artium studia, non tantùm ut sint fontes omnium bonorum, & nerui atq; artus gubernationis, & ornamentorum uitæ ciuilis, sed multò magis, ut hunc Librum per Prophetas & Apostolos scriptum, in quo uera de Deo & æterna salute nostra, doctrina continetur, legere, audire, discere, rectè intelligere, & alijs interpretari poßimus.

Quod cùm sine literarum, linguarum & multarum artium, quæ in scholis traduntur, cognitione fieri nequeat: sciamus & hæc nostra literarum & Artium studia, & certam ac utilem rationem & ordinem discendi, seuerißimo Dei mandato præcipi, & placere Deo hæc sua dona eximia, & gratam de Deo famam, ut Plato ait, in artibus sparsam esse: quæ quidem ideo potißimum discendæ sint, ut DEO GRATA DICERE, & Deo grata facere poßimus.

Vt autem studia nostra, Dei gloriæ, & Ecclesiæ ac Reipublicæ saluti, cum fructu seruiant,

ant, nec inutili & inani contentione absumantur: Ordinem & uiam certam, seu μέθοδον diuinitus monstratam, sequi discentes oportet, Qua uelut Ariadnes filo deducti, ad propositam ueræ & salutaris eruditionis metam, magna cum sua et aliorum utilitate & laude, perueniant.

Plurimi enim in studijs sine certa ratione & ordine temerè uagãtes, uerè ἐοίκασι ὥσπερ τυφλοὶ πρεία, hoc est, uelut cæci, uiæ ignari, per studiorum labyrinthos incerto motu errant, nec metam & finem studiorum optatum assequi unquam possunt.

Est autem DILIGENS SCHOLASTICVS, non qui aßiduè in studijs sine certa ratione & ordine uagatur, qui omnes in schola lectiones quotidiè sine iudicio audit, omnia dictata excipit, & rapsodias prolixas coacervat, uel quotidiè magnum numerum paginarum perlegit, & per multos ac uarios autores grassatur: Sed qui primùm, Finem & metam, ad quam dirigenda sunt studia, prudenter prospicit: Deinde Media, ad Finem illum assequendum necessaria, rectè eligit: Postea in Medijs illis parandis & tuendis præstat intentionem animi, curam, uigilantiam, aßiduitatem & laborem.

Quare ut Adolescentum studia pro mea te-
 nuitate

nuitate adiuuem: et certum Discendi *Ordinem, et rectam ac compendiariam ad salutarem eruditionem uiam studiosis monstrem: decreui ea, quæ de* Ratione *discendi, & ordine studiorum instituendo, à doctißimis uiris tradita esse memini, et quæ mediocri aßiduitate et usu discendi ipse cognoui, candidè & fideliter studiosis adolescentibus impertire.*

Dicam *igitur ordinè & breuiter,*

I. De FINE & meta studiorum, ad quam omnes discendi labores referre studiosi debent.

II. De Medijs, quæ ad eum Finem ducunt, rectè eligendis, & sedulò parandis.

III. De Ratione instituendi studia in singulis artibus, & de singularum artium Scriptoribus, quos præcipuè legi, & præ cæteris diligenter cognosci à studiosis oportet.

IIII. De Distributione operarum & studiorum in tempora & horas certas, ut labor discentibus imminuatur, & uarietate quadam, quę tamen non obsit studijs, animi subinde recreentur.

DE

I.
DE FINE STVDIORVM.

VT Viatores certum sibi oppidum, uelut metam & scopum habent propositum, ad quod rectißima uia contendunt, & enituntur: Sic in omni uita, & in literarum studijs præcipuè Meta certa, & Finis, ad quem omnes discendi labores dirigantur: & una facilis & expedita ad Finem assequendum Via & Ordo semper in conspectu uersetur. Qui enim, quò destinauit, peruenire uult, unam sequi uiam, non per multas uagari debet. Non ire istud, sed errare est, ut Senecæ uerbis utar.

Finis autem non studiorum modò, sed etiam totius uitæ humanæ præcipuus & ultimus esse debet, GLORIA DEI, seu uera agnitio & celebratio Dei, iuxta doctrinam à Deo in libris Prophetarum & Apostolorum patefactam, sicut scriptum est, Omnia ad gloriam Dei facite.

Et semper in conspectu sit grauißima & dulcißima ueteris uersiculi sententia, Ἀρχὴν ἁπάντων καὶ τέλος ποίει θεόν.

Etsi enim non omnes, qui in studijs uersantur, ex professo Theologi futuri sunt: Tamen si

hominis Christiani nomen rectè tueri uolunt; aliquid temporis assequendo huic ultimo fini, & cognoscendæ ueræ de Deo doctrinæ tribuendum esse, intelligunt.

Ideò enim conditi sunt à Deo omnes Homines, & postea per Filium redemti, ut DEVM agnoscant et celebrent, sicut se in doctrina Legis & Euangelij à se patefacta agnosci & coli uoluit.

Sit igitur hæc prima cura & ultimus Finis omnium studiorum & actionum humanarum, ut hanc ueram de Deo doctrinam discamus, & Deum uera ipsius agnitione & inuocatione, et totius uitæ obedientia celebremus, iuxta dictum, Primùm quærite regnum Dei.

DVO SVNT autem proximi & immediati STVDIORVM FINES, ad quos, tanquam ad scopum, omnes discendi labores, omnium autorum lectionem, omnes uigilias, lucubrationes, & studia omnia referri oportet, uidelicet COGNITIO RERVM, & FACVLTAS BENE DICENDI: Seu, ut rectè de Deo, de moribus, de natura rerum, cæterisq; rebus sentire ac iudicare, quæq; in bonis, quæ in malis ducenda sint, intelligere: Et ea, quæ sentimus, perspicuè & commodè explicare & eloqui poßimus.

Hos

Hos Fines Græci eruditè & rotundè nominant, Σύνεσιν, id est, Sapientiam rectè sentientem et iudicantem de omnibus rebus: Et Δύναμιν ἑρμηνευτικὴν, id est, Facultatem propria & perspicua oratione res bonas & uitæ necessarias explicandi.

Primùm igitur, In omnibus studiorum laboribus, & in omni cuiuscunq; Autoris lectione suscipienda, cogitent studiosi, Quam inde utilitatem & fructum, uel ad Σύνεσιν, hoc est, Rerum cognitionem et sapientiam adipiscendam: Vel ad Δύναμιν ἑρμηνευτικὴν, hoc est, facultatem rectè dicendi & scribendi comparandam, consequi poßint. Et in ijs studijs præcipuè elaborent, quæ ad hos fines plurimum conferunt.

Ac in tota studiorum ratione instituenda, non tàm suis iuuenilibus cogitationibus, quàm Præceptorum, quos doctrina, ætas & usus discendi ac docendi erudiuit, sapientibus iudicijs nitantur. Verum est enim quod Menander ait, Νέος γὰρ ὢν, ἐδόκουν μὲν, ἐφρόνουν δ᾽ οὐδέν. Et Homerus: αἰεὶ δ᾽ ὁπλοτέρων ἀνδρῶν φρένες ἠερέθονται, οἷς δὲ γέρων μετέῃσιν ἅμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω λεύσσει.

QVATVOR aũt sunt præcipua ARTIVM GENERA, quæ RERVM bonarum

narum & Ecclesiæ, Reipublicæ ac singulis priuatim necessariarum, DOCTRINAM continet.

I. THEOLOGIA, seu Doctrina de Deo, patefacta in Lege & Euangelio, quæ summam SAPIENTIAM, uidelicet ueram agnitionem Dei & nostri, & gubernationem uitæ in rebus maximis, ueram inuocationem, & firmas in omnibus miserijs consolationes de Reconciliatione cum DEO, & uita æterna propter Christum donanda, ostendit.

II. ETHICA & POLITICA regens mores ciuiles in omni genere uitæ. Et hinc orta IVRISPRVDENTIA, quæ rationem regendæ Reipublicæ & dijudicandi forenses controuersias, & omnes neruos disciplinæ honestæ, ac pacis, inter homines, in hac ciuili societate, tuendæ, continet.

III. Doctrina PHYSICA, considerans naturam & causas omnium rerum à Deo conditarum, ut cœli, stellarum, Elementorum, μετεώρων, Plantarum, animantium, & in primis Animæ & corporum humanorum. Et hinc extructa ARS MEDICA, quæ sola ferè quicquid ueræ & eruditæ Philosophiæ naturalis adhuc superest, complectitur: Et ualetudinem ac uitam hominum tuetur, propter hunc

finem,

finem, ut uera de Deo, & alijs rebus bonis doctrina in hac uita disci & latè propagari, ac ut iuniores à senibus & sanis doceri & gubernari poßint.

Ad hanc classem artium MATHEMATA etiam referri uulgò solent, quæ numeros, Figuras, & earum proprietates, ac harmonias, & cœlestium corporum, Solis, Lunæ, ac reliquarum stellarum, motus ac effectiones; causas Eclipsium, distinctionem Dierum, Mensium et Annorum, causas inæqualitatis dierum, situs et interualla omnium in terra locorum, &c. inuestigant & patefaciunt. Hæc præcipua & pulcerrima, & generosis mentibus ac cœlo natis dignißima, sapientiæ humanæ pars sunt: Nec sine aliqua horum cognitione quisquam inter eruditos censeri, aut Philosophi, uel hominis docti nomen sibi uendicare meritò potest, ut grauißimè Plato inquit: Vnum est naturæ uinculum, doctrina numerorum, figurarum & motuum cœlestium. Ac si quis aliam uiam ad eruditionem & ueram sapientiam quæret, fortunam inuocet, ut dici solet. Hic modus est, hæc educatio, hæc disciplina seu facilis seu difficilis, per hanc ire necesse est. Nec fas est negligere DEVM, qui GRATAM DE SE FAMAM in his Artibus sparsit.

Quartam classem continet HISTORIA Rerum à Deo & Hominibus, in Ecclesia & Imperijs seu Regnis Mundi præcipuis, ab initio Mundi usq; ad nostram ætatem gestarum.

Cùm autem hæc quatuor Doctrinarum genera, quarum cognitio in primis homini in studijs uersanti expetenda est, scriptis LATINIS & GRÆCIS, partim etiã EBRÆIS contineantur: Linguarum quoq;, Latinæ in primis et Græcæ studia, ijs, qui ex ipsis FONTIBVS, rerum doctrinam haurire cupiunt, diligenter suscipienda sunt. Sunt enim Linguæ uelut fons omnium Disciplinarum.

Et DICENDI ARTES, Grammatica, Dialectica & Rhetorica, superiorum istarum facultatum, quæ uitam humanam gubernant & tuentur, necessaria adminicula sunt, & uelut communia organa ac instrumenta, quibus in omnibus cæteris Artibus, quæ rerum doctrinam continent, discendis & tradendis opus est.

POETICA uerò, (ut Erasmus lib. 2. Ecclesiastæ inquit) nihil aliud est, quàm ex omnium disciplinarum delicijs ac medullis condita placenta, seu ex electißimis quibusq; flosculis compositum mellificium. Nam præstantes Poëtæ, ex omni doctrinarum genere, præcipuos & maxi=

maximè illuſtres ac ſplendidos totius Philoſophiæ locos, ut de Deo & pietate ipſi debita, de pœnis ſcelerum, de gubernatione imperiorum & morum, de natura rerum, de ſiderum motibus, uel res geſtas magnorum Principum aut aliorum, ſeligunt: Et adhibitis duabus rebus, quæ præcipuè alliciunt & delectant legentes, uidelicet ſuauibus numeris ſeu carminibus concinnis, & picturis inſignibus, ſeu exemplis hiſtoricis & fabuloſis, ac ſimilitudinibus aptiſſimis, explicant & illuſtrant.

Valdè autem prodeſt, in ſtudijs, hoc modo, præcipuarum Artium, quæ rerum doctrinam continent, ordinem & fines ac uſus, breuiter, una uelut συνόψει, oculis ſubijci, & tanquam Dædali ſtatuas ligari, & metis certis diſtingui.

Nam & Artes ipſæ facilius & rectius intelligi ac percipi poſſunt. Et in diſcentibus amor ſtudiorum & cura diſcendi acuitur, & confirmatur uoluntas progrediendi in ſtudijs, quorum iam quaſi regiones, quàm latè pateant, & metæ certæ proſpiciuntur. Ac in legendis optimis autoribus ſemper initiò ſpectandum eſt, ad quas Artium partes ſcripta illa pertineant.

ALTER STVDIORVM FINIS proximus & immediatus, eſt Facultas benè dicen-

nè dicendi, ſeu rectè, ordinè & dilucidè, animorum noſtrorum ſenſa & cogitationes, de rebus bonis & uitæ neceſſarijs, explicandi. Parum enim prodeſt ſapientia ſeu rerum optimarum cognitio, quas, qui nouerunt, dicendo explicare, & orationis lumine illuſtrare non poſſunt.

Nec uerò multum intereſt, ſiue omnino aliquis mutus ſit, ſiue orationem, nulla arte et cura ac imitatione rectè loquentium elaboratam, uſurpet. Vt enim pictor, ſi temerè uagetur penicillo, & nulla arte manum in ducendis lineis regat, nunquam ſignatè et aptè imaginem propoſitæ faciei exprimet: Ita in oratione, qui tumultuariam uerborum congeriem effundit, nec rationem certam & artem ad dicendum adhibet, de nulla re bona & graui appoſitè & dilucidè ea, quæ cogitat, explicare poterit.

Quare ad Rerum bonarum cognitionem, & ſapientiæ doctrinam, adoleſcentes, ſtudium & curam rectè dicendi, & formandæ orationis propriæ et perſpicuæ, in ea lingua, qua publicè utimur, adiungant: & facultatem rectè, ordinè, perſpicuè, & appoſitè dicendi de rebus magnis, quarum cognitio uitæ utilis eſt, parent & confirment.

Ad eam facultatem aſſequendam, Primùm mediocris cognitio artium Dicendi, in quibus forman=

formandæ orationis ratio traditur, necessaria est. Deinde sedula lectio paucorum excellentium scriptorum, qui proprijßimè & elegantißimè in sua lingua locuti sunt: ut in Germanica, Lutheri: In Latina, Ciceronis, Liuij, &c. Et Imitatio, quæ illustria bonæ orationis exempla obseruet, eorumq; fabricationem intelligat, & effingere atq; exprimere in docendo conetur.

Postremò Aßidua Exercitatio & usus dicendi & scribendi: Nam, ἐκ τοῦ λέγειν τὸ λέγειν περίζεται. Et optimus ac præstantißimus dicendi effector & magister STILVS, qui per sese ingenium excitat ac uegetius reddit, & acuit iudicium, & rectè dicendi facultatem potißimum parit & confirmat: Atq; ita fructum studiorum affert præcipuum. Sed de Stilo postea monebo prolixius.

SECVNDA PARS.

NVnc Finibus & quasi Metis studiorum constitutis, QVÆ VIA SIT ad eas proxima & quasi compendiaria, seu de Medijs, quæ AD VERAM & solidam ERVDITIONEM, seu Σύνεσιν καὶ Δύναμιν ἑρμηνεύ-

μεθοδικὴν assequendam rectà ducunt, Regulas aliquot generales tradam: Quas si in discendo, Adolescentes mediocribus ingenijs præditi, & serio amore literarum flagrantes, constanti aßiduitate & studio indefesso sequentur, paulò pòst maturos & solidos ueræ eruditionis fructus percipient, et Ecclesiæ ac Reipublicæ magno usui & præsidio ac ornamento erunt.

Cùm autem nulla hominum studia sint felicia & salutaria, nisi Deo ea iuuante, ut ipse Filius Dei inquit: Sine me nihil potestis facere: Singulis diebus STVDIA nostra ORDIAMVR à pia & ardenti PRECATIONE, qua petamus, ut Filius Dei λόγος, fons omnis sapientiæ & doctrinæ salutaris, ipse nos doceat, regat et adiuuet, Ne labor in Domino noster inanis eat.

Prælucente hac inuocatione, studia et labores discendi, certo ordine, & singulari cura, attentione animi, uigilantia & aßiduitate adolescentes capessant: memores dictorũ, πόνου τὸι χωρὶς οὐδὲν εὐτυχεῖ. Item: πάντα ταῖς ἐνδελεχείαις καταπονεῖται πράγματα. Præsertim in hac iuuenili ætate, quæ ad discendum maximè idonea est: Ac ut Plato in Theæteto ait: ἐς πᾶν ἐπίδοσιν ἔχει, hoc est, in omnibus facilè proficit, si accedat monstrator fidelis: ut

enim

enim ceræ molli sigillum, ita teneris Adolescentum ingenijs Artes omnes facilius imprimi & instillari possunt.

Ita autem omnia studia et labores erunt faciliores & feliciores, si Dei auxilium, quod omnibus uera fide petentibus expositum & promtum est, accedet, ut dicitur: ὤκεα δὲ ἐπειγομένου ἤδη θεοῦ πρᾶξις, ὁδοί τε βραχεῖαι.

Sequuntur OCTO REGVLÆ de Ratione discendi, seu DE MEDIIS, quæ ad optatam studiorum Metam, seu ad ueram Eruditionem, discentes rectà perducunt.

I.

METHODI ET SVMMÆ ARTIVM.

CVM omnes artes bifariam tradantur: Initiò enim summæ artium certa ratione & methodo in compendium contractæ discentibus proponi: Postea singulæ partes uberius ac copiosius euolui, & subtilius ac perfectius explicari solent: sine dubio hæc utilißima & maximè necessaria rectè Discendi Ratio est, ut Adolescẽtes initiò, Et præcipuè LIBEL-

LOS, qui breues & eruditas summas, seu Methodos Artium continent, ordinè & diligenter cognoſcant. Et in singulis Artibus unicum tantùm LIBELLVM, *qui erudita Methodo in compendium contractam artis illius summam tradit*, tantiſper legant et relegant, nec prius ex manibus deponant, donec integrè & familiariſsimè perſpectum & cognitum animo infixerint.

Et quoſcunq; poſtea legent Autores, *Poëtas*, Philoſophos, *Oratores*, *Hiſtoricos*, *& alia ſcripta: ſemper ad illas artium methodos referant, & ad quam partem artis pertineant, prudenter conſiderent.*

Hanc Rationem *diſcendi, in certis libellis, qui ſummas &* Methodos *artium continent, penitus cognoſcendis immorantem, re ipſa experientur ſtudioſi plurimum ad ueram & ſalutarem eruditionem comparandam* prodeſſe. *Imò ſine hac ratione, nullas artes integrè ac ſolidè diſcent, nec ullam eorum ſtudia* Reipublicæ *utilitatem afferre poterunt.*

Cùm autem ſingularum Artium *compendia & epitomæ à multis ſcriptæ extent: tamen in harum regionum ſcholis nunc uſitatißimi, & per ſe diſcentium ſtudijs maximè accommodati, & utiles ſunt,* Philippi Libelli, *quibus admiratio-*

mirationem & amorem omnium studiosorum meritò conciliat:

I. Prudentia & dexteritas, qua ex longißimis aliorum uoluminibus, præcipuos & utilissimos Locos seligit, ut uelut gemmæ ex turba inutilium aut obscurarum præceptionum erutæ, clarius conspici poßint: Et necessaria tantùm præcepta, & ad formandum iudicium de maximis rebus inprimis utilia, omißis inanibus cauillationibus, & argutijs difficilioribus, propria & perspicua oratio, aptißimo ordine, & neruosa breuitate tradit & explicat, & usum in communi uita ostendit.

II. Illustria exempla præceptis adiungit, sumta ex optimis autoribus, & præsentium temporum controuersijs, & continentia grauißimarum rerum doctrinam, in quibus artium usus, & uis ac utilitas præceptorum, in iudicando, & dicendo, de maximis rebus uitæ necessarijs, conspici potest.

III. Illecebras miscet ex quadam Historiarum, Dictorum, Sententiarum, similitudinum & aliarum allusionum dulcißima uarietate: Quæ cùm natura animos capiant, et delectent, simul necessaria artium præcepta, etiam insuauiora, & doctrinam utilißimam, & in omnes uitæ partes latè manantem, singulari cum uo-

luptate animis discentium instillant. Meritò igitur, Omne tulit punctum, quia miscuit utile dulci.

Sit itaq; hoc primum Præceptum de Ratione Discendi, ut initiò diligenter & attentè discant studiosi libellos continentes Methodos & summas artium, quales sunt Grammatica et Dialectica à Philippo scripta, Rhetorica, Elementa doctrinæ Ethicæ Aristotelis, Initia doctrinæ Physicæ & de Anima. Arithmetica Gemmæ Frisij, & Iodoci Vuillichij. Elementa Geometriæ Euclidea. Libellus de Sphæra. De Anno, De Dimensione terræ, Et Theoricæ Planetarum. In Theologia, Examen Ordinandorum, seu Loci Theologici. In Iure, Institutiones Imperiales. In Medicina, Methodus Fuchsij, uel Parua Ars Galeni, tametsi difficilior est, & artificem etiam exercere potest.

II.
ORDO.

Rectissima ad ueram & solidam eruditionem comparandam uia est, *non temerè per uarias artes et Autores, sine ordine & ratione certa uagari: Sed* ORDINE certo per circulum doctrinarum incedere, &

ARTES

ARTES uitæ neceſſarias DISCERE, & quaſi per gradus ab inferioribus artibus ad ſuperiores & cognatas traduci. *Cùm enim omnibus cæteris in rebus plurimum ualet ordo: tùm uerò præcipuè in ſtudijs (ut ſuauißimè dixit* Xenophon) οὐδὲν οὕτως οὔτε εὔχρηστον οὔτε καλὸν ἀνθρώποις ἐστὶ, ὡς ἡ τάξις.

Ideo *autem ſapienti conſilio* artes diſtinctæ ſunt, *ut quarum rerum cognitio* Eccleſiæ *ac* Reipublicæ *communi hominum uitæ in primis neceſſaria ſit, intelligere: & artes ſingulas, uelut in claſſes ſuo loco diſtributas, ordine & tempore conuenienti rectius & facilius percipere poßimus.*

Nec *alio conſilio* GRADVS *in ſcholis à maioribus noſtris conſtituti ſunt, quàm ut ordine artes uitæ neceſſarias iuuentus perdiſcat, & ſenſim uelut per gradus ad faſtigium artium, uitæ gubernatricum, aſcendat.*

Prima *igitur adoleſcentũ, ſolidæ eruditionis amore flagrantium cura ſit, ut* ARTES DICENDI, *ad omne ſtudiorum genus, non minus quàm hoc aëre & igne ad uitam corporis ſuſtentandam opus eſt, neceſſarias,* Grammaticam, Dialecticen, Rhetoricen: *Præterea* Arithmeticen, & Chronicon *ſeu* Epitomen Hiſto-

riarum mundi, Et *ante omnia* CATECHESIN *seu* Elementa *ueræ de* Deo *doctrinæ*, singula ex singulis libellis eruditam methodum & summam artis continentibus, perdiscant.

Et Stili exercitia aßidua adiungant.

Nec intempestiuè ad superiores disciplinas properent, sed tantisper in hisce incunabulis Philosophiæ & inferiorum artium & linguarum studijs immorentur, donec penitus eas cognouerint, et usu aliquo iudicium confirmarint.

Deinde Præceptorum iudicio se ad Ethicen, Physicen, Mathemata discenda conuertant.

Postremò mediocri cognitione linguarum, & artium inferiorum, quæ fundamenta et fontes sunt superiorum, & mediocri scientia dicendi ac scribendi comparata, totos se dedant supremis artibus, THEOLOGIÆ, IVRI, *uel* ARTI MEDICÆ, *quæ uitam humanam gubernant & tuentur.*

Hic Ordo & series est præcipuarum Artium, & uelut gradus scalarum, per quas ad fastigium ueræ & solidæ doctrinæ peruenitur.

Etsi autem singulæ artes infinitam sapientiam continent, nec penitus exhauriri ab uno homine possunt: tamen initia & Methodi, seu summæ singularum artium, mediocri studio per-

percipi ac cognosci possunt. Postea singuli in una aliqua arte integrè & solidè perdiscenda præcipuè elaborare debent, cuius cognitione instructi, Ecclesiæ & Reipublicæ suo loco utiliter seruiant.

III. AVSCVLTATIO.

VEriſsimum est Plutarchi dictum, τῇ παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ μία λαβὴ τὰ ὦτα τῶν νέων ἐστὶ, id est, unica ansa seu manus, qua eruditio & uirtus uera apprehendi & percipi potest, sunt AVRES adolescentum puræ & attentæ.

Condidit enim DEVS mirando consilio Naturam hominis talem, ut Auditu ueram de ipso & alijs rebus bonis doctrinam discat, & ad omnium uirtutum officia flectatur. Ideo Ministerium docendi in Templis & scholis instituit.

Etsi autem muti etiam Magistri, seu Libri priuatim lecti, tùm plura, tùm eruditiora ferè docent, quàm præceptores, qui in schola audiuntur: tamen iuuenibus in primis, ad eruditionem comparandam, multò utilior & magis necessaria est Auscultatio, quàm Lectio. Nulla enim ars sine Interprete, ut Cicero inquit,

& ſine aliqua exercitatione, quã Præceptoris iudicio & uoce regi oportet, percipi poteſt.

Et perniciosiſsima Adoleſcentum in ſtudijs uerſantium peſtis eſt, cùm ipſi ſibi præceptores eſſe, et ἀυτοδίδακτοι uideri cupiũt, de quibus in Theæteto Platonis dicitur, ὀυδὲ γίνεται τῶν τοιούτων ἕτερος ἑτέρου μαθητὴς, ἀλλὰ ἀυτόματοι ἀναφύονται &c.

Maior etiam ἐνέργεια ſeu uis & efficacia eſt uiuæ uocis, de Doctoris ore, in Diſcipuli aures transfuſæ, ut Ieronymus loquitur. Nam & alacrius arripiuntur, & altius inſidunt animo, & firmius retinentur, & celerius ſeſe offerunt, cùm opus eſt, ea, quæ iuuenes attentè audiuimus, quàm ea, quæ legendo conſecuti ſumus.

Quare diligenter & attentè audient ſtudioſi, de præceptorum iudicio, Lectiones ipſis utiles: easq; domi repetent, & memoriæ commendabunt, & cum æqualibus de locis obſcurioribus ſæpè conferent, Nec deſerent incoatam lectionem, aut ſcripti explicationem, donec ad finem deducta, & integrè percepta ac cognita fuerit.

LECTORES etiam, non modò aſsiduitatem & diligentiam in docendo præſtent, & prolixitatem nimiam uitent, uerùm etiam ad diſcen-

discentium utilitatem, & auditorum captum, & artium ac scriptorum, in quibus explicandis uersantur, uarietatem, & subiectam materiam, enarrãdi rationem dextrè accommodent.

Nam unumquodq; genus artium & scriptorum suam quandam & peculiarem ἐξήγησιν desiderat.

In dicendis Artibus præcepta maximè necessaria prudenter eligi, & quanta fieri potest breuitate & perspicuitate declarari debent, adhibitis illustribus & iucundis exemplis, quæ uel γνώμας insignes, uel historias simul contineant: & monstrandus est usus præceptorum, ut iuxta artis normam, orationes & scripta aliorum retexere & dijudicare, & sua rectè componere discant.

In BONIS AVTORIBVS ENARRANDIS, Primùm considerari debet, ad quod Genus Artium, seu ad quam partem Philosophiæ, & ad quod Genus causæ scripta pertineant, ut Propositio seu scopus & argumentum operis, perspicuè monstretur: & Series membrorum omnium ad illius generis locos, ordinè & dextrè referatur.

DIDACTICA scripta, ut Ciceronis libri Philosophici, de Natura Deorum, de Officijs, & pleraq; Aristotelis scripta, Item, Epi-

ſtola ad Romanos, Loci Theologici, Et in ſumma, libri, quibus artium quarumcunq; doctrina explicatur, ad Locos generis Didaſcalici, ſeu methodi Dialecticæ, An ſit, Quid ſit, Quæ partes uel ſpecies, Quæ cauſæ, Qui effectus, Quæ cognata, Quæ pugnantia, exigendi ſunt.

In HISTORIIS ſacris ſeu Ethnicis, utiliſsimum eſt ad locos communes Virtutum & Viciorum, & γνώμας de gubernatione conſiliorum, & de Euentibus & ſcelerum pœnis narrationes referre, & circumſtantiarum, temporis, perſonarum, locorum, &c. rationem diligentem habere.

In ORATIONIBVS & EPISTOLIS pleriſq;, loci generis Deliberatiui, ordinem enarrandi monſtrant: ut primùm Status cauſæ, deinde principalia argumenta, & membra & ſingulorum Partes, Affectus, uis & pondera uerborum, Phraſes, figuræ & ornamenta explicentur.

In POETIS, omnia uel ad doctrinam de moribus & pœnis ſcelerum, uel ad ſcientiam naturæ rerum, uel ad Hiſtoriam accommodari poſſunt.

Et in omnibus Autoribus, qui non modò ſapientiæ ſeu rerum doctrinæ; uerùm etiam linguæ & orationis formandæ cauſa proponuntur,

tur, præſertim apud rudiores, ſingulari diligentia, uis & ſignificatio ac pondera uerborum, & Phraſes, & uerborum ac ſententiarum figuræ, amplificationes, & compoſitio concinna, & ſimilem orationem effingendi ratio, auditoribus explicanda eſt.

Sed de tota ratione Enarrandi præſtantium Autorum ſcripta, alibi fortaſſe dicetur copioſius. Nunc unicam admonitionem adiungam, ut maiore cum fructu ſtudioſi, Philoſophiæ & aliarum artium Profeſſores audiant: multum prodeſſe, ut ante publicam lectionem, domi priuato ſtudio, ea, quæ publicè enarrabit interpres, diligenter legant & expendant, adhibitis etiam cõmentarijs, perinde ac ſi ipſis de eadem materia lectio habenda eſſet. Ita.n. maiori cum attentione Profeſſores audient, & de locis difficilibus ac obſcuris poſtea dexterius & utilius cum interprete conferre, & συζητήσει mutua eruditionem augere & confirmare poterunt.

IIII.
LECTIO.

INTER præcipua comparandæ Eruditionis ſolidæ Inſtrumenta eſt diligens et attenta optimo-

timorum sui cuiusq; generis AVTORVM LECTIO, *de qua sex utiles admonitiones ordinè recitabo.*

PRIMO. *Cùm classes seu genera præcipuarum Artium distincta sint: & paulò antè præceptum sit, ut singularum Methodi & summæ diligenter animis infigantur: Semper initio studiosi, Quoscunq; libros in manus sument perlegendos, cogitent, ad quam classem Artium, seu ad quam partem Philosophiæ, & ad quas singularum Artium seu Methodorum partes, scripta illa referri debeant. Ita enim facilius uelut* σωματοποιεῖσθαι, *& ad certas metas reuocari, tota discendi ac legendi ratio poterit: Et quam ex singulis libris utilitatem, uel ad rerum cognitionem et sapientiam alendam, uel ad rectè dicendi ac scribendi facultatem, referre lectores poßint, intelligetur. Exempli causa. Ciceronis libelli de Officijs, de Amicicia, de Finibus bonorum, Tusculanæ Quæstiones, pertinent ad secundam classem artium, ad doctrinam Ethicam. Libri de Animalibus Aristotelis, Theophrasti de plantis, Dioscorides, &c. pertinent ad tertiam classem, ad Doctrinam Physicam. Arati Phænomena, Proclus, Euclides, Ptolemæus, pertinent ad quartam classem, ad Mathemata. Topica Ciceronis sunt pars*

Dialecticæ de locis argumentorum. Libelli de Copia Erasmi, sunt pars Rhetorices de figuris amplificationum. Liber de conscribendis Epistolis, repetit præcepta Rhetorices, accommodata ad Epistolas conscribendas, &c.

SECVNDO. Ex omni scriptorum turba, & uarietate illa librorũ infinita, CERTOS quosdam & PAVCOS, eosq; OPTIMOS AVTORES initiò studiosi eligant, quos sæpè multumq; legant, & diligenter ac attentè relegant, & adhibito obseruationis ac imitationis studio, tantisper euoluant, donec et sententias eorum omnes, seu doctrinam de rebus, quas susceperunt explicandas, familiariter sibi notam reddiderint, & genus orationis proprium ac perspicuum, aliqua ex parte imitentur & exprimant.

Verè enim experientur discentes, Se multò ampliores ad rectè de rebus uitæ necessarijs sentiendi ac iudicandi facultatem, & ad rectè dicendum ac scribendũ, utilitates, ex uno aliquo autore bono, ter aut quater relecto, percipere, quàm ex tota reliqua Bibliotheca, seu infinitis libris, quos obiter & cursim perlustrarunt.

Itaq; singuli studiosi, in eo genere doctrinæ, in quo præcipuè elaborare & Deo ac Reipublicæ seruire constituerunt, initiò unicum tantùm

tùm libellum, qui breuem ſummam & methodum totius Artis continet: Deinde certos quoſdam et paucos Autores, qui eruditè et integrè, oēs doctrinæ partes illius explicarunt: penitus ſibi & familiariſsimè notos reddant. Quorum ſententias, uelut normam iudicij, de omnibus rebus ad eam doctrinam pertinentibus, conſulant & ſequantur. Et quorum ſermonem proprium ac perſpicuum, in ſuæ profeſsionis materijs oratione explicandis, quantum fieri poteſt, exprimant & effingant.

Etſi autem, Qui autores, in ſingulis Artium ac ſtudiorum generibus, præcipuè legi ac relegi debeant, poſtea ſuo loco dicemus: tamen nunc exempli cauſa tantùm monebimus, quos libros, ſtudioſis iuuenibus, pòſt quàm libellos, qui ſummas & Methodos continent artium, didicerunt, in primis euoluere, & diurna nocturnaq; manu uerſare, proſit.

In THEOLOGIA, Textus ſacrarum literarum, & Loci Theologici, & Enarrationes Lutheri & aliæ, quarum in oratione de ſtudio Theologiæ rectè incoando, mentionem fecimus, aſsiduè in manibus habeantur.

In ETHICIS, Ariſtoteles præcipuè, & Plutarchi Moralia uerè aurea, quæ ſapientiſsitiſsimis præceptis, pulcerrimis Exemplis, dulciſsimis

ciſsimis ſimilitudinibus & Gnomis ſtipata ſunt: Et Senecæ etiam Epiſtolæ, & aliæ diſputationes, euoluendæ ſunt.

In POLITICIS, quæ Iurisprudentiæ initia continent, Ariſtotelis πολιτικὰ, Et Ciceronis ac Platonis libri, de Legibus, & πολιτειῶν, & fragmenta ex libris ueterum Iuriſconſultorum in Pandectis, et Legibus Impp. in Codice collecta, præcipuè cognoſcantur.

In PHYSICIS, poſt cognita initia, Ariſtoteles potiſsimum legendus eſt, & illi in primis libri, qui utiliſsimas materias & diſputationes continent, ut duo libri de Generatione & corruptione: quatuor de Meteoris. Secundus & Tertius de Anima, & quæ parua naturalia uocantur, & Aurei libri de animalibus, & Theophraſti de Plantis, & ſtirpium Hiſtoria Dioſcoridis.

In MEDICINA, Galenus totam artem complexus eſt, cuius libros de Elementis, Temperamentis, Facultatibus naturalibus, Placitis Hippocratis & Platonis, Vſu partium, Anatomicis adminiſtrationibus, de ſimplicium medicamentorum facultatibus, de ſanitate tuenda, de cauſis & differentijs morborum ac ſymptomatum, de locis affectis, methodum θεραπευτικὴν, & ad Glauconem, & commen-

tarios

tarios in scripta Hippocratica,*ordine à studiosis Medicinæ cognosci oportet.*

In MATHEMATIS,*Ptolemæi* μεγάλη σύνταξις *summum totius* Philosophiæ *&* *sapientiæ humanæ fastigium est.*

In GEOGRAPHIA, *Ptolemæus &* *Strabo præcipuè legantur, cuius libri simul, omnes ferè* Homerici *poëmatis locos chorographicos commentarijs illustrant.*

In HISTORIA *Græca et* Latina,Herodotus,Thucydides,*Vitæ* Plutarchi,Xenophon, Diodorus *Siculus*, Pausanias, Polybius, Liuius, Cæsar,*Salustius*,*Suetonius*,Tacitus,*&c.*

Ex POETIS, *Homerus*, *Hesiodus*,*Euripides*,*Sophocles*,*Pindarus*,*Theocritus*,*Aratus*, *Oppianus*, *& apud* Latinos, *Virgilius*, *Horatius*,*&c.*

In Grammatica Latina, *Priscianus &* Linacer.

In Dialectica, *Aristoteles*, Iohannes *Sturmius*,Rodolphus Agricola.

In Rhetoricis, *Quintilianus*, Cicero, *Aristoteles &* Hermogenes.

In Grammatica Græca, *Vrbanus &* Theodorus *Gaza.*

In Ebræa, *Munsteri opus consummatum*, *&c.*

Ad stu-

Ad studium rectè dicendi & scribendi Epistolas, Orationes, *et explicationes quæstionum methodicas, quarum nunc in* Ecclesia *& præsenti forma* Reipublicæ *maximus usus est: in primis singulari cura & diligentia relegi, addito obseruationis & imitationis studio, conducet* Ciceronis *scripta, & præcipuè* Epistolarum *libros,* Officia, *Librum secundum de* Natura *Deorum, Primam & quintam* Tusculanam, *&c.* Et Orationes *aliquot insigniores, &c.*

Sed qui Autores *in singulis artium ac studiorum generibus præcipuè legi ac relegi debeant, postea suo loco monebo.*

Cùm autem in hac naturæ humanæ inconstantia & uolubilitate, adolescentibus in primis difficilimum sit, uni alicui Autori *uel cogitationi diu immorari: & omnes uarietate delectentur: plurimi etiam eruditionis famam ex promiscua et tumultuaria multorum librorum lectione aucupentur: doctißimorum aliquot uirorum testimonijs ostendam,* Non *prodesse, imò perniciosam esse, promiscuam & uariam* Lectionẽ, *per omnes autores sine delectu grassantem:* Quæ *nec ad* Σύνεσιν *seu rerum cognitionem & iudicium confirmandum prodest, dum sine discrimine omnes & inter se dißimi-*

les ac uarias sententias de rebus congerit: nec ad Δύναμιν ἑρμηνευτικὴν conducit, quia non ad unius diserti autoris diligentem imitationem se componit.

Itaq; Plinius libro 7. Epistolarum grauissimè præcipit, NON MVLTA legenda esse, SED MVLTVM, hoc est, suos cuiusq; generis artium Autores optimos & paucissimos, sæpè multumq; relegendos esse, ut penitus omnes eorum sententias, & uerba nobis familiarissimè nota reddamus.

Idem Seneca præcipit lib. 6. Epistola 45. Non refert quàm multos libros, sed quàm bonos habeas. Lectio certa prodest, uaria delectat. Qui, quò destinauit, peruenire uult, unam sequatur uiam, non per multas uagetur. Non ire istud, sed errare est.

Item libro 1. Epistola 2. Certis ingenijs immorari & innutriri oportet, si uelis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat, Nusquam est, qui ubiq; est. In peregrinatione uitam agentibus hoc euenit, ut multa hospitia habeant, nullas amicicias. Idem accidat necesse est eis, qui nullius se ingenio familiariter applicant, sed omnia cursim & properantes transmittunt. Non prodest cibus, nec corpori accedit, qui statim sumtus emittitur. Nihil æquè sa-

nitatem impedit, quàm remediorum crebra mutatio. Non uenit uulnus ad cicatricem, in quo crebra medicamenta tentantur. Non conualescit planta, quæ sæpius transfertur. Nihil tam utile est, quod in transitu prosit. Distrahit animum librorum multitudo: Itaq; cùm legere non possis, quantum habueris, sat est habere quantum legas. Sed modò, inquis, hunc librum euoluere uolo, modò illum, fastidientis stomachi est multa degustare, quæ ubi uaria sunt & diuersa, coinquinant non alunt. Probatos itaq; semper lege, & si quando ad alios diuerti libuerit, ad priores redi. Et cùm multa percurreris, unum excerpe, quod illo die concoquas, &c.

Hunc insignem Senecæ locum adscripsi integrum, quia & admonitionem de studijs, & ratione legendi utilissimam continet, & sex uenustissimis ac dulcissimis similitudinibus eam illustrat. Quare iuniores hortor, ut totam illam Senecæ Epistolam discant & memoriæ mandent.

Idem Quintilianus præcipit, lib. 10. Vt cibos mansos ac propè liquefactos demittimus, quò facilius digerantur: Ita LECTIO, non cruda, sed multa iteratione mollita, & uelut confecta, memoriæ imitationique tradatur: ac DIV, non nisi OPTIMVS quisq;, & qui

credentem sibi minimè fallat LEGENDVS est, sed DILIGENTER & penè ad scribendi solicitudinem: Nec per partes modò scrutanda omnia, Sed PERLECTVS LIBER utiq; EX INTEGRO RESVMENDVS: praecipueq; oratio, cuius uirtutes frequenter ex industria quoq; occultantur.

Extat etiam de hac ratione ueterum scripta utiliter legendi, insignis Philippi oratio, in principio secundi Tomi declamationum, quam diligenter studiosi cognoscent.

Sit igitur hoc secundum praeceptum de LECTIONE, ut adolescentes, in hisce studiorum initijs, certos quosdam & paucos, eosdemq; optimos Autores prae caeteris saepè multumq; legant, & penitus cognoscant.

Quo praecepto, non ab omnium aliorum Autorum lectione, omnino deterrentur studiosi, Sed certum ueluti domicilium et sedem perpetuae ac certae Lectionis deligere iubentur, in qua familiariter & assiduè habitent: & ad quam redeant, cùm ad aliorum Autorum, Poëtarum, & Historiarum lectionem expaciati sunt. Nam, ut Martialis inquit,

Quisquis ubiq; habitat, maxime nusquam habitat.

Et Xenophon grauissimè inquit lib.8. παιδείας, Fieri

αϛ, Fieri non posse, ut simul multa quispiam faciat, eademq; omnia benè faciat.

TERTIO. Meminerint studiosi, in LECTIONE BONORVM AVTORVM, hæc TRIA præcipuè OBSERVANDA esse.

Primùm, Doctrinam de REBVS ipsis, quas Autor tractandas suscepit. Ideò enim studia literarum colimus, ut de Rebus diuinis ac humanis, rectè sentire ac iudicare: & ea, quæ sentimus, commodè eloqui poßimus. Initiò igitur de quolibet scripto cogitandum est, ad quam classem Artium, seu ad quam partem Philosophiæ pertineat: Qua de re lectorem docere scriptor uelit, quis sit status seu Propositio libri, quam titulus plerunq; indicat, Quæ sint principalia Membra & Argumenta accommodata ad locos eius generis Causarum, ad quod scripta pertinent.

Vt in lectione Officiorum Ciceronis, primùm cogito libellum illum esse partem Philosophiæ Moralis seu Ethices: Statum esse doctrinam de Officijs omnium uirtutum, Et pertinere ad genus Didascalicon. Itaq; iuxta seriem locorũ generis Didactici principalia membra excerpo & memoriæ infigo. 1. Quid sit Officium. 2. Quæ sint partes officij, uidelicet,

Prudentia, Iusticia, Fortitudo, Temperantia. 3. Quæ sint singularum uirtutum definitiones & diuisiones. 4. Quæ causæ, qui effectus, quæ cognata, quæ uicia singulis proposita seu pugnantia. Intra horum locorum metas tota explicatio doctrinæ de Officijs in primo libello uersatur.

Secundò. Loci illustriores, & lectæ aliquæ ac insignes sententiæ, tanquam flores decerpi, & uelut Regulæ iudicij, & normæ consiliorum & actionum uitæ, edisci, & memoriæ infigi debent.

Tertiò. Vniuersa orationis series ac Phrasis, illustria & lecta uerba, insignes figuræ, exempla narrationum, aptæ amplificationes, & compositio concinna, adhibito obseruationis et imitationis studio, consideranda est. Qua de re in explicatione præceptorum Rhetorices & Stili exercitijs plura monentur.

QVARTO. Vt loci autorum illustriores & lumina sententiarum, Exemplorum, similitudinum, uerborum, phrasium & figurarum insignium, facilius memoriæ infigi queant, & ad usum quocunq; tempore promta & parata sint: ualdè utile est, LOCOS COMMVNES præcipuarum artium, certo ordine distributos habere, ad quos omnia, quæ audiunt,

aut in autorum scriptis legunt, studiosi memoria digna annotent: & uelut in classes certas distribuant. Ita & index in præcipuos autores, & PENV instruetur, ex quo depromere studiosi, cùm de ea re aliqua dicendum aut scribendum erit, ingentem copiam optimarum rerum, sententiarum, similitudinum, Historiarum etc. poterunt. De hac ratione instituendi Locos communes Philosophicos, utilem admonitionem in præceptis Rhetoricæ inuentionis recitaui, quæ ad hunc locum reuocari potest.

QVINTO. Cùm in lectione Autorum, difficilior aliquis aut obscurior locus occurrit, non propterea subsistant legentes, aut planè librum abijciant: Sed notato ad marginem aut in charta loco obscuriore, progrediantur. Nam plerunq; posterior lectio priorem docet.

SEXTO. Inter præcepta de ratione utiliter legendi bonos autores, hoc quoq; considerari prodest, ut studiosi, quemcunq; librum legere incipient, non prius ex manibus deponant, quàm diligenter eum ad finem usq; perlegerint. Multi enim adeò delicatè & fastidiosè in legendis autoribus uersantur, ut, cùm sine præceptorum consilio, & nulla ordinis studiorum ratione habita, temerè autorem aliquem

priuatim legendum in manus ſumſerunt, tamen uix duabus aut tribus pagellis perlectis mox deponant, & alium librum, iam Poëtam, *iam* Hiſtoricum, *iam* Epiſtolas, *iam* Orationes *legere incipiant, nec quicquam ad finem perducant.* Hæc *faſtidioſa legendi ratio, quantumuis magna aßiduitas præſtetur, tamen ad ueram & ſolidam eruditionem comparandam planè inutilis eſt.*

V. STILVS.

PRæcipua, *& utilißima, & maximè, tùm ad dicendi, tùm ad iudicandi facultatem parandam, neceſſaria ſtudiorum pars eſt,* Diligens *& aßidua* STILI EXERCITATIO, qua ſola ferè conficiendum ſibi & aſſequendum eſſe ſtudioſi ſciant, quicquid in ſtudijs laudabile ſe adepturos ſperant. Itaq; *hunc quantumuis initiò moleſtum & inſuauem uertendi ſtili ſeu ſcribendi laborem, uelut præcipuam ſtudiorum partem, & ſine qua nihil ex omnibus reliquis diſcendi laboribus ueræ & eximiæ utilitatis ſperari poteſt, diligentißimè & aßiduè adoleſcentes ſuſcipient: qui utilitatum amplißimarum ubertate & pondere difficultatem omnem facilè compenſabit.*

Cùm

Cùm enim duo ſint omnium ſtudiorum fines præcipui, ut rectè de rebus diuinis ac humanis, iudicare & loqui poßimus: utranq; facultatem Stilus præcipuè auget & confirmat. Nam ſcribendi cura & exercitatio per ſeſe ingenia ſtudioſorum acuit, & uegetiora ac magis perſpicacia, & in omnia, quæ ad iudicandum & dicendum proponuntur, intenta reddit, quæ alioquin nullo labore ingenioſo excitata planè hebeſcerent & torperent.

Deinde, cùm natura cohæreant, & amicè coniurent, ut Horatij uerbo utar, Sapientia & Eloquentia: neceſſe eſt, ad Exempla optimorum autorum, qui & prudentißimè & elegantißimè ſcripſerunt, ſtilum noſtrum dirigi, ut hac ipſa lectione & conſideratione præſtantium autorum, quos nobis ad imitandum proponimus, Iudicium & Mentes noſtras de maximis rebus ſimul informemus.

Poſtea in omnibus cauſis ſapientius & rectius iudicare de rebus & de ſcriptis alienis poſſunt, qui ipſi ſtilum diligenter exercuerunt: Et in negocijs facilius inuenire ad cauſam pertinentia, & commodius ea diſponere, & intra certas metas totam explicationem continere: Et decori, pro ratione perſonarum, temporum,

locorum, rationem prudentius & aptius habere poſſunt.

Ac ad totam dicendi facultatem, quæ alter ſtudiorum noſtrorum finis eſt, & ad orationis copiam parandam, nulla res in uniuerſum plus affert utilitatis, quàm diligens & aßidua & quotidiana STILI tractatio, quem optimum & præſtantißimum dicendi effectorem ac magiſtrum eſſe in primo de Oratore Cicero ſcripſit: nec deſtitit ipſe, cùm omni genere exercitationis, tùm maximè ſtilo, & ingenij uigorem ac prudentiam augere, & rectè ac ornatè dicendi facultatem locupletare.

Cùm autem DE MODO ET MATERIIS exercendi ſtili, eruditißimæ & utilißimæ commonefactiones extent apud Fabium Quintilianum libro 10. capite 3. 4. & 5. Et apud Plinium lib.7. Epiſtola ad Fuſcum: hortor adoleſcentes, ut eas diligenter & attentè legant, & in formandis ſtudijs & aßidua ſcribendi exercitatione ſequantur.

Recitat autem Quintilianus de Vſu Stili ordinè hæc octo præcepta.

I. Sæpè ac multum & fere aßiduè ſcribendum eſſe. Vt enim Apelles, cum aliquo die nullum ſuæ artis opus feciſſet, ueluti deplorans iacturam diei, dicere ſolebat, σήμερον οὐδεμίαν γραμ=

γραμμὴν ἤγαγον: Hodie nullam lineam duxi: Ita Adolescentes nullum diem elabi sinant, quo non aliquid temporis in scribendi exercitationem conferant, & uel tres aut quatuor solummodo lineas scribant quotidiè, uel certè singulis hebdomadis duos dies ferè totos in stilo uersando consumant.

2. Deinde, Non præcipitetur stilus, nec tàm celeriter & expeditè, quàm benè & eleganter scribendi cura adhibeatur. Satis enim celeriter fit, quicquid fit satis benè, ut Augustus dicebat. Quare iustum tempus stilo singulari studio & diligentia formando, ad imitationem eorum, qui purißimè & elegantißimè locuti sunt, Adolescentes tribuant. Et uulgare hoc ac impurum, & agreste etiam, ac mendosum orationis genus, uacans omni cura munditiei & proprietatis ac elegantiæ, quod pleriq; usu tantùm & consuetudine obiter assecuti sumus, imitatione rectè loquentium, & adhibito etiam longiore commentandi spacio, corrigamus & emendemus. Nam, ut Quintiliani uerbis utar, Citò scribendo non fit, ut benè scribatur: Benè scribendo fit, ut citò. Itaq; sit primò, uel tardus, dummodo diligens stilus.

3. Nec tamen sit nimia diligentia & præter modum anxia solicitudo: sed suæ naturæ & in-

genij uires singuli considerent, nec melius dicere aut scribere uelint, quàm possunt. Nec, *silentius succedat scriptio, aut parum respondeat proposito exemplo eorum, qui elegantißimè & proprijßimè locuti sunt, desperatione quadam, ut nonnulli, statim abijciant stilum, & infelicitatem sui ingenij deplorent: Sed contenti sint eo, quod assequi possunt, & cogitent, in re magna,* Esse *aliquid prodire tenus, si non datur ultrà,* Et *mediocres etiam dicendi ac scribendi artifices, magno* Ecclesiæ Dei & Reipu*blicæ, usui ac ornamento esse.*

4. *Plurimum autem ad scribendi facultatem, & orationis copiam, prodest solida & perfecta causæ seu rei, de qua dicendum est aut scribendum, cognitio.* Nam *ex rerum cognitione efflorescat & redundet oportet oratio, ut apud Ciceronem dicitur.* Et Horatius *inquit:*

Scribendi rectè sapere est et principiū et fons,
V*erbaq; præuisam rem non inuita sequentur.*

E*st autem rerum doctrina ex ijs artibus petenda, ad quas argumenta, stilo explicanda, pertinent: ut ex* Theologia, *concionum & explicationum sacrarum materia sumenda est:* Ex Ethicis & Iuris*prudentia, cognitio uirtutum & officiorum ciuilium, & dijudicatio contro-*

uersia-

uersiarum forensium. Ex Physicis, scientia naturæ rerum. Ex Dialecticis, rationem unam ex alia inueniendi, & apto ordine distribuendi, et copiosè ex fontibus locorum dilatandi, &c.

5. De Loco etiam exercendi stili solitario et silenti: et de bona ualetudine tuenda, et FRVGALITATE præcipit, quæ ad omne genus studiorum ac negociorum, & in primis ad intentionem animi, in inuocatione, & scriptione præstandam, necessaria est. Nam Ebriosi, etiam cùm ieiuni sunt, nec mente nec corporibus acerrimum laborem intentæ cogitationis, & lucubrationum præsertim matutinarum sustinere possunt. Consuetudine enim insaniæ, ut Seneca ait, durata uicia uino concepta, etiam sine uino durant: & alioquin, παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον. Et: Corpus onustum Hesternis uicijs, animū quoq; prægrauat ipsum, Atq; affigit humi diuinæ particulam auræ: ut Horatius inquit.

6. Monet etiam adolescentes, qui stilum exercent, ut uacuas pagellas, è regione earum, in quibus scribunt, & spacia, quæ uersus dirimunt, ampliora relinquant, in quibus uel ipsi scriptores quædam adijcere aut mutare, & accuratius retexere: uel emendator ea, quæ uidentur, annotare poßit.

Iudi-

Iudicatur autem ab eruditis, hoc Emendan-*di genus simplicißimum & optimum esse,* Vt *initiò, insignibus tantùm erratis uerborum & figurarum sermonis statim mutatis:* Atque *etiam apud prouectiores, ijs, quæ ad inuentionem & collocationẽ, et uerborum ac figurarũ & compositionis elegantiam pertinent, comiter ostensis:* Emendator, *illud ipsum argumentum, quod discipuli tractarunt, proprio studio ac diligentia præclarè retextum ac elaboratum: uel, quod melius est, in ueteri aliquo autore laudato expositum, uelut exemplar & speculum illis proponat, in quo cernant, quid suo operi desit, & quantum ab eximia illa & laudabili forma discrepet, & qua ratione exemplum illud propositum effingere atq; assequi scribendo ipsi poßint.*

De MATERIIS *uerò, Quas stilo studiosorum tractari & exponi potißimum conuenit:* Etsi *uerum est, hisce* Reipublicæ *temporibus,*Epistolarum, & Orationum, & Methodi *scholasticæ potißimum usum esse:* Ideoq; *in hisce generibus potißimum elaborari debere: tamen nunc eo ordine, qui apud* Fabium *et* Plinium *in locis paulò antè notatis extat, breuiter dicemus.*

PRIMVM & *utilißimum exercitationis*

nis genus est, Vertere insignes narrationes, fabulas, historias, Epistolas, uel alios illustres autorum locos, ex Græca Latinam, aut ex Latina in Græcam: uel quod nostris pueris, quibus non est Latina lingua, ut Ciceroni aut Fabio, materna & natiua, magis initiò conuenit, ex Latino sermone in Teutonicũ, & uicißim in Latinum transferre. Proponi itaq; pueris initiò poßunt uertendæ elegantes & festiuæ narrationes, ut de rebus gestis Arati Sicyonij in 2. officiorum, de annulo Gygis, & de Cannio emente hortos Syracusanos ex tertio officiorum. De Simonide apud Scopam cœnante, ex 2. oratore. De duobus Arcadibus, & Eudemo Cyprio, ex 1. de diuinatione. De fratribus Philenis apud Salustium. De continentia Scipionis apud Liuium Dec. 3. lib. 6. Item Epistolæ aliquot breues, Fabellæ, γνῶμαι & χρεῖαι illustres.

Qui uerò ætate & doctrina prouectiores sunt, ex Græcis autoribus illustres & amœnos locos, Latinis uerbis exprimere et reddere studeant, ut qui Herodotum hactenus prælegi audiuerunt, Orationes de tribus formis politiarum ex libro tertio: Orationem Artabani dissuadentis Xerxi bellum, & alias, ex libro 7. Colloquium Solonis & Crœsi, Historiam nati,

expo-

expositi & seruati Cyri infantis. Historiam de Cambyse detrahente iudici δωροφάγῳ cutem, & similes, Latinè interpretentur.

Hoc genere exercitationis, & iudicium ac intelligentiam autorum, & facultatem explicandi idoneis uerbis animi sensa, & uerborum proprietatem ac delectum, & figurarum uarietatem, & prudentiam rectè iudicandi de aliorum scriptis, & de multis uitæ partibus, sibi parabunt.

Nec uerò superstitiosè in transferendis Græcis, uerbum ex uerbo sibi exprimendum putent: sed genus tantummodo, uimq; uerborum omnium seruent: & sententiam per singulas clausulas animo comprehensam, ita explicare phrasi Latina propriè & disertè studeant, perinde ac si non ab alio inuenta, uerùm à se ipsis excogitata sententia, uerbis Latinis exponenda esset.

Cuius rei efficiendæ rationem in Ciceronis potißimum exemplis adolescentes obseruent, qui Platonis Timæum, & alios multos ex Phædone, Apologia, Phædro, Libris de Legibus, & de Republica Platonis, et quosdam Xenophontis locos integros in Latinum sermonem conuertit. Quos sedulò & attentè inter se coniungere & conferre, plurimum ad utriusq; linguæ

guæ facultatem & copiam profuturum est.

Sunt & nostro seculo conuersiones Autorum, ex Græca lingua in Latinam, summa cum felicitate & laude à uiris doctis elaboratæ, quarum exempla intueri & imitari prodest, ut Herodiani translatio ab Angelo Politiano uenustißimè expolita. Multa Aristotelis scripta à Perionio eleganter Latinè expressa. Galeni libri de temperamentis, de sanitate tuenda, de curandis morbis, à Thoma Linacro felicißimè redditi. Historiæ animalium, & de partibus ac generatione animalium libri Aristotelis uerè aurei, à Theodoro Gaza conuersi. Multi etiam Plutarchi, Luciani & aliorum libelli, ab Erasmo & alijs uersi, de quibus hoc in loco prolixius dici non est necesse.

Vertent autem studiosi, non tantùm linguæ unius scripta in aliam: sed etiam insignes poëmatum locos, ut Orationes Vlyßis & Aiacis ex libro 13. Metamorphoseon, aut Carmentæ consolationem ad Euandrum in primo Fastorum: uel Fabulam aliquam, aut alias quascunq; narrationes, prosa oratione reddent: quod Laurentius Valla & Raphaël Volaterranus in toto Homeri poëmate præstiterunt. Et rursum orationem solutam carminibus & numeris illigabunt & astringent, ut Virgilium perhibent

totam Æneida initiò prosa oratione descripsisse. Et nostra ætate Eobanus, Fabricius & alij sacra cantica, & historias, ac dicta scripturæ præcipua, carminibus luculentis expresserunt.

Tertium uertendi genus à Quintiliano ponitur PARAPHRASIS, quæ illustres præstantium autorum locos aut orationes & scripta integra, stilo suo ita retexit, ut eandem sententiam alijs uerbis propriè & perspicuè reddat, ut Ciceronis orationem pro Archia & Marco Marcello, Philippus: & Aiacis ac Vlyssis orationem, Sabinus, breui paraphrasi exposuerunt.

Quæ uerò breuius interdum ac obscurius, & confusius ab Autore dicta sunt, ea paraphrastes ordinè disposita, copiosius & magis perspicuè explicat, similibus etiam & exemplis & rationibus, & circumstantijs, & alijs amplificandi figuris, aptè & parcè adhibitis, ut Plinij præfationem in Historiam Mundi, erudita paraphrasi Philippus illustrauit. Aristotelis libros Analyticos & Physicos Themistius, qui circa Annum Christi 370. floruit, Et felicius nostra ætate libros Noui Testamenti Erasmus exposuit. Hoc genus exercitationis mirificè ad intelligendos autores bonos, et ad uerborum

borum copiam, et ad perspicuitatem, quæ præcipua orationis uirtus est, conducit.

Quartò, Non aliena tantùm transferre, sed etiam nostra scripta retexere, & plurimis modis uariare Fabius iubet, ut sicut eádem cera aliæ atq; aliæ formæ duci solent: ita eadem sententia subinde commutatis uerbis ac figuris efferatur. Huius exercitij exempla inter Maronis Epigrammata extant. Et Ciceronem memorant cum Roscio certasse, an ille sæpius eandem sententiam nouis gestibus, an uerò Cicero mutata orationis forma, repræsentare posset. Sæpè etiam nostra ætate, easdem materias & & totius doctrinæ Theologicæ corpus retractauit Præceptor Philippus.

Quintò, γνώμας seu Sētētias tractare iubet, quæ sunt breuia dicta, continentia sapientem et eximiam aliquam commonefactionem de moribus, de præmijs uirtutum, de uiciorum pœnis, & alijs in uita euentibus. His cùm nomina autorum adduntur, χρεῖαι appellari solent, quia usum multiplicem, & eum quidem eximium in oratione habent.

Monet autem Aphthonius, Rationem tractandi χρείας & γνώμας hisce metis contineri, ut primùm autor uel sententia ipsa breui encomio celebretur. Deinde paulò pluribus

uerbis sententia & usus illius explicetur. Postea causis, antithesi, similitudine, exemplis & testimonio ueterum confirmetur. Tandem Epilogo breui concludatur.

Sextò, De Thesibus et locis cōmunibus stilo tractandis præcipit: ex quibus, uelut ex fonte, summa ferè laus eloquentiæ emanat. Ornatißimæ sunt enim orationes eæ, quæ ad Thesin referuntur, & quæ, ut apud Ciceronem Crassus loquitur, à priuata & singulari controuersia, se ad uniuersi generis uim explicandam conferunt & conuertunt. Nam in omnibus causis, et argumenta ac nerui, & sententiæ ac uerba, & omnis orationis copia, ex locis communibus præcipuè nascuntur.

Quare, & singularum artium, & in primis Ethici loci uirtutum & uiciorum, & aliarum rerum in communi uita usitatißimarum, diligenter & integrè iuxta seriem locorum methodi Dialecticæ cognoscantur, & oratione ac stilo nostro explicentur.

Nec uerò alias declamationum scholasticarum, de quib. septimo loco Fabius præcipit, materias eligere uberiores aut utiliores studiosi poterunt. Sed de tota ratione scribendi declamationes, Epistolas, Historias, dialogos, quorum eodem in loco fit mentio, in Rhetoricis traditur.

Nunc

Nunc studiosos hortor, ut postremum inprimis Fabij præceptum obseruent & sequantur, de Carminibus ludendis, non tantùm remissionis & uoluptatis causa, sicut athletæ interdum ocio & iucundioribus epulis refici solent: Sed etiam, quia ad solutæ orationis facultatem laudabilem, inprimis uersuum faciendorum exercitatio magnum adfert adiumentum. Nam qui Poëticen attigerunt, & uersus ipsi componunt, maiorem curam & diligentiam adhibent in uerborum delectu, in figuris, in compositione numerosa: rectius intelligunt figuras, & totam rationem loquendi in aliorum disertorum scriptis: eaq́; intellecta rectè imitari facilius possunt. Econtrà uerò fastidium & neglectionem poëtices, comitatur ignoratio magnæ partis Grammaticæ, & in scribenda etiam soluta oratione, incuria & desidia, & tandem omnium literarum humaniorum inscitia & barbaries extrema.

Hæc de præcipua et maximè necessaria studiorum nostrorum parte, uidelicet de aßidua & diligenti exercitatione scribendi, monere hoc in loco prolixius uolui, ut adolescentes, ad hanc, non perinde difficilem atq; salutarem, assiduæ scriptionis diligentiam, in qua omnis stu-

diorum nostrorum prouectus præcipuè positus est, inuitarem.

Extat autem tùm de paulò antè indicatis, tùm de alijs etiam stili exercendi materijs, eruditißimus Ioachimi Camerarij libellus, cui titulus est, Capita exercitiorum studij puerilis, ad comparandam utriusq; linguæ facultatem, collecta, &c. Quem ueræ eruditionis & laudis studiosi diligenter cognoscere & sequi debebunt.

Postremò adhortor studiosos, ut præcipuè elaborent in Epistolis, & Orationibus, & methodicis explicationibus rectè componendis. Nam hisce generibus stili, in præsente Reipub. & Ecclesiæ statu, res præcipuæ & grauißimæ potißimum tractantur.

Cùm autem Imitatio iuncta aßiduæ & penè quotidianæ exercitationi, inprimis artifices efficiat: proponent sibi, & diurna nocturnaq; manu uersabunt studiosi, certa quædam & utilißima Ciceronis scripta, ut Epistolas, Officia, primam & quintam Tusculanam, de Natura Deorum, de Diuinatione, de Legibus, de oratore, & orationes aliquot selectas. Quorum similitudinem aliquam effingere & exprimere imitando, in scribendis Epistolis, & methodica explicatione disputationum, & in omni oratione

tione annitentur studiosi, quantum diligentia & studio, in hac communi nostra imbecillitate consequi possunt.

Etsi autem de tota ratione imitandi præstantium autorum scripta, in prælectione Rhetorices tradi adolescentes audiuerunt, tamen hanc breuem & utilem admonitionem hoc in loco repetendam duxi: Studium & curam imitandi, tribus partibus constare, Quarum Prima obseruat illustria & præclara bonæ orationis exempla, atq; ex his pauca & optima, ad imitandum proposita, sibi familiarißimè nota reddit.

II. Operam dat, ut exempla illa & eorum fabricationem, & artem ac modum, quo illa confecta & elaborata sunt, rectè & integrè intelligat. Id Analysis potißimum efficit, quæ orationem seu scriptum, quod suscepit legendum & imitandum retexit, & in suas partes resoluit, & singulas ad præcepta & leges artis diligenter examinat. Prima autem Inuentionis & dispositionis seu rerum analysis est, in qua, Quæstio primùm, seu propositio principalis: Deinde membra præcipua & argumenta, & loci, ex quibus ducta sunt: Tum dispositio singularum partium, & argumentorum, ad leges artis expenduntur. Altera est ipsius orationis

& Periodorum ac sententiarum analysis, qua & uerba singula, eorumq; significationes & pondera, & Synonymorum discrimina, & præcipuæ phrases Latinæ ex reliquo corpore orationis resoluuntur: & ad certos locos communes, ordinè digestos, aptè referuntur, in quibus ueluti receptaculis, adolescentes, uerba & phrases Latinas inueniant, quas in dicendo & scribendo, de quibuscunq; rebus, cum laude usurpent.

Hæc ratio dissoluendi, ac ad ordines certos reducendi uerborum genera & sententiarum formas, mirificam utilitatem affert, tùm ut Autor, quem nobis ad imitandum proposuimus, & uerborum singulorum significationes & pondera melius intelligantur: Tùm uerò, ut nostra oratio aliquam uetustæ Latinorum consuetudinis similitudinem referat & redoleat. Cuius similitudinis efficiendæ, tùm in rerum tractatione, tùm in uerborum, phrasis, et totius orationis compositione studium & cura, postremum imitationis munus est. De qua in Rhetoricis integrè dicitur.

VI.

PRONVNCIATIO.

Cum

PRONVNCIATIO.

CVM finis studiorum sit, ut rectè de rebus sentire ac iudicare, & quæ sentimus commodè eloqui ac pronunciare poßimus: manifestum est, Linguæ etiam ac Pronunciationis exercitium, inter cæteras studiorum partes, aßiduè suscipiendum esse, ijs præsertim, qui uel in templis conciones habere, uel in foro causas agere, uel in consilijs Sententiam dicere, aut alibi inter homines uerba facere non ineptè constituerunt. Nam qui hæc linguæ exercitia in iuuenili ætate neglexerunt, hi postea ad functiones publicas adhibiti, cùm in cœtu hominum frequentiore habenda est oratio, uel planè obtumescunt, uel deformi trepidatione perturbati, subinde hærent ac titubant, uel ineptè gesticulantur, uel alioquin rusticè, obscurè, indistinctè, præcipitanter uerba effutiunt.

Hisce uicijs ut tempestiuè obstent & medeantur studiosi, primùm ipsi priuatim, uel in aliquo mediocri cœtu, insignes autorum locos, uel alia quæ edidicerunt, uel oratiunculas à se compositas, expressa et distincta, ac clara uoce, recitent. Deinde ament examina & disputationes, & alios congressus & colloquia eruditorum, in quibus præter reliquas utilitates grauißimas, pronunciatio etiam seu uox & gestus di-

ventis formatur, & animus præsens ac firmior redditur, & ipsa dicendi facultas & extemporalis facundia augetur & confirmatur. Quam ad rem plurimum hæc quoq; exercitatio adiuiumenti adfert, si studiosi historias uel fabellas, uel alia quæ legerunt aut audiuerunt, alijs narrent, tùm condiscipulis suis Latinè, tùm alijs lingua uernacula: Et conentur non minus ipsi lepidè et eleganter ea referre, quàm audierunt aut legerunt.

Etsi autem uox bona, suauis, firma, ornata & apta, imprimis naturæ beneficium est: tamen exercitatione, temperantia, cura & diligentia, emendari quædam uicia, & bona augeri, confirmari & retineri possunt.

In uniuersum itaq; operam dent studiosi, ut uox pronunciantis sit clara, emendata, distincta, suauis, apta rebus, & toto genere tarda, sicut Ciceronem quoq; solitum esse tardè pronunciare scribit Seneca. Gestus & totius corporis habitus, sit uerecundus, grauis, sedatus ac placidus.

VII.

EXAMINA ET DISPVTATIONES.

Plu-

EXAMINA.

PLurimum etiam utilitatis & adiumenti ad ueram & solidam eruditionem comparandam, EXAMINA seu CATECHESES adferunt, in quibus discentes, ea, quæ uel in lectionibus publicis audiuerunt, uel priuato studio legerunt, interrogati uicißim reddere solent. Hoc consilio gradus & uelut classes studiorum in scholis instituti sunt, ut EXAMINIBUS diligentia & cura, exactè & solidè cognoscendi ea, quæ ad discendum proponi solent, exuscitetur: ne Adolescentes oscitanter & solutè in studijs oberrantes, extremis tantùm labijs uaria degustent, sed certo ordine in artibus uitæ necessarijs & utilibus, rectè & integrè percipiendis, contineantur. Formant igitur hæ catecheses & limant iudicium: acuunt uim & celeritatem ingenij: memoriam promtiorem ac firmiorem reddunt: linguam expoliunt, & facultatem loquendi & facundiam extemporalem alunt: Formant pronunciationem in moderanda uoce, uultu, & uitandis gestibus ineptis: Assuefaciunt ad comitatem, & communicationem sermonis & suauitatem congressuum & colloquiorum in omni uita: Eximunt animis arrogantiam & philautian, & uanam doctrinæ & sapientiæ eximiæ persuasionem, quæ perniciosißima studiorum pestis

pestis est, ut uerè dixit Seneca: Multos ad ueram sapientiam & eruditionem peruenire potuisse, nisi se iam peruenisse putassent. Deniq; amplißimas utilitates alias nostris studijs & moribus afferunt: Quibus meritò moueri & inflammari adolescentes ad examinum & repetitionum Scholasticarum amorem, & emendandum pudorem peruersum oportebat: Quo inscitiam suam retegi uerentes, in perpetuis ignorantiæ tenebris malunt multò maiore cum dedecore, & sua ac aliorum pernicie uersari, quàm errores et inscitiam animis infixam corrigere, & ueram ac solidam eruditionem comparare. Meminerint itaq; studiosi sapientißimam Plutarchi admonitionem, οὐ μόνον πολλὰ ἀπατηθῆναι διζήμενον ἔμμεναι ἐσθλόν, ἀλλὰ καὶ γελασθῆναι δεῖ πολλὰ καὶ ἀδοξῆσαι, καὶ σκώμματα καὶ βωμολοχίας ἀναδεξάμενον, ὥσπερ παντὶ τῷ θυμῷ ἐπικαταθλῆσαι τὴν ἀμαθίαν.

DISPVTATIONES etiam seu placidæ sententiarum & argumentorum collationes, illustrandæ & explicandæ ueritatis causa institutæ, multiplices discentium studijs utilitates adferunt. Primùm enim in singulis artibus, ad inquisitionem & confirmationem ueritatis

tatis, cuius cura Scholis præcipuè commendata est, plurimum hæc συζήτησις seu collatio prodest, cùm multi, & inter hos aliqui eruditi, suas cogitationes & argumenta conferunt, & ad amußim seu normas & κριτήρια certitudinis, dextrè accommodant & expendunt, atq; ita ueras, rectas & certas sententias, à falsis & incertis segregant & secernunt. Id enim propriè significat disputare, uelut resectis & amputatis inutilibus & falsis, ueras sententias retinere, & puras ac illustres reddere: ut cùm uites putantur, inutilia sarmenta recìdi, & palmites fœcundi putari solent & mundari. Deinde cùm in disputationibus cernunt adolescentes, quid opponi ueris sententijs poßit, & quomodo contraria sint diluenda: tum in agnita ueritate facilius ac firmius acquiescunt. Præterea multifariam hæc collatio, ingenia discentium acuit, eáq; uegetiora, et magis alacria et perspicacia reddit, sicut ferrum ferro acui, & ex duorum silicum attritu ignis antea latens exuscitari & elici solet. Format iudicia de grauißimis rebus, quæ sumtæ ex optimis artibus in disputando illustrantur. Assuefiunt in hoc disputandi exercitio adolescentes ad Dialecticam, cuius præcepta ad usum in ueritatis illustratione, dextrè discunt transferre. Induunt

fant celeritatem in repetendis & explicandis aliorum ſententijs & orationibus, quam in omni uita, & præcipuè in deliberationibus & alijs hominum congreßibus & colloquijs plurimum prodeſſe manifeſtum eſt. Moribus etiam prodeſt, aſſuefieri ad confuſionem animi diſcutiendam, ad frenandam iracundiam, ad uerecundiam & modeſtiam in regendis geſtibus, ad comitatem & affabilitatem, & cætera officia humanitatis in omni uita. Propter has tantas utilitates colloquia diſputationum à ſtudioſis amanda, & omnibus officijs fouenda ſunt, qui non rixarum uel alendorum odiorum materiam, aut contumeliæ officinam eſſe diſputationes, ſed amantes & placidas ſententiarum collationes, diſcendi & illuſtrandæ ueritatis cauſa inſtitutas ſtatuant. De quibus Thucydides honeſtißimè inquit: ἡ ἐπιείκεια τοῦ διδάσκειν ἀλλήλους καθ' ἡσυχίαν οὐ ψέγεται. Et Ariſtophanes, ἔλεγχε ἐλέγχου, λοιδορεῖσθαι δὲ οὐ πρέπει ἄνδρας ποιητὰς, ὥσπερ ἀρτοπώλιδας.

VIII.

MEMORIA.

THeſaurus & cuſtos totius eruditionis & omnium rerum diſcendo perceptarum uelut

uelut ταμιεῖον eſt MEMORIA, quam ſi negligent diſcentes, & ocia ac deſidia torpere aut delicijs eneruari ſinent: non minus inanis & ſuperuacuus diſcendi labor erit, quàm ſi in aquam interea ſcriberent, aut reti uentos uenarentur. Tantum enim unuſquiſq; ſe ſcire exiſtimet, quantum memoria tenet, & ubi res atq; uſus poſtulat, promtum & expoſitum habet. Quæ uerò in libris ſcripta aſſeruantur, alienis ſeu literarum typis tantummodo in chartis expreſſa, nemo ſe putet tenere, niſi ea menti etiam ſuæ impreſſerit, & memoriæ fideliter & firmè commendarit. Non enim ſine cauſa apud Platonem Thamus Ægypti Rex inuentori literarum, glorianti ſe memoriæ & ſapientiæ pharmacum ſeu remedium inueniſſe, reſpondit, τὰ γράμματα ὀυ μνήμην, ἀλλὰ τῶν μαθόντων λήθην ἐν ψυχαῖς παρέξειν μνήμης ἀμελετησίᾳ: καὶ δοξοσόφους ἀντὶ σοφῶν γενήσειν. ὀυ γὰρ μνήμης, ἀλλὰ ὑπομνήσεως φάρμακον τὰ γράμματα ἐῖναι. Quare ſtudioſi unam ex præcipuis & maximè neceſſarijs ſtudiorum partibus eſſe ſtatuant, frequentem & aßiduam Memoriæ exercitationem & multa ediſcendi laborem, qui & facilitatem in percipiendo, et fidelitatem in continendo, & promtitudinem in reddendo (quæ

tres

tres præcipuæ uirtutes ſunt memoriæ) potiſſimum auget & confirmat. Etſi enim natura, ut in cæteris rebus, ita hac quoq; in parte, ualet plurimum: & iuuari memoriam diæta, & bona ualetudine, & loco ſilenti, & tempore matutino, & modo certo ediſcendi, & notis illuſtribus, &c. conſtat: tamen præcipuè excoli, augeri & firmari memoria poteſt labore & diligentia, & uſu aſſiduo ediſcendi et repetendi, ac reddendi ea, quæ ipſi, uelut depoſitum, commendata ſunt.

Inter reliqua uerò, quæ ab arte petuntur, Memoriæ adiumenta, præcipuum & utiliſſimum eſt, ORDINIS & DISPOSITIONIS PARTIVM in ſcripto, quod memoriæ mandabimus, diligens & attenta obſeruatio. Valet enim diſpoſitio Methodi & Syllogiſmi, non tantùm ad rectè intelligenda & iudicanda aliorum ſcripta: & noſtram orationem ordinè & perſpicuè explicandam: uerùm etiam ad ediſcendi & recordandi facilitatem plurimum confert, & potiſſimum memoriæ præſidium eſt. Quare in longioribus ſcriptis aut orationibus ediſcendis, diſpoſitionem & methodum totius diſputationis initiò ſtudioſi conſiderent: Quot ſint præcipuæ orationis partes, quot ſingularum partium membra,

quot

quod periodis comprehensa, quo ordine singula membra & argumenta inter se contexta & collocata sint. Hæc diuisio & compositio, ut Fabius nominat, seu ordinis & dispositionis animaduersio, coniuncta cum mediocri & aßiduo labore & exercitatione ediscendi, multò plus memoriam iuuabit, quàm Mnemonica Rhetorum præcepta, de Locis & imaginibus rerũ ac uerborum fingendis, quæ & laborem ediscendi geminant, & in uniuersum memoriam perturbant magis quàm adiuuant. Quæ tamen, si cui cognoscere libet, ex fine libri tertij ad Herennium, & Libri 2. de oratore, & iudicium de illis Quintiliani, ex lib. 11. cap. 2. petere licebit.

Singulis itaq; diebus, uel certè singulis hebdomadis certæ horæ, peculiariter Memoriæ excolendæ, & insignibus Poëtarum & Oratorum locis, uel alijs utilibus scriptis ediscendis tribuantur. Ac pueros statim à prima ætate assuefieri prodest, ut initia catecheseos, & artium dicendi præcepta, maximè utilia, & Regulas necessarias: Eaq; Poëtarum & aliorum autorum scripta, quæ in Scholis explicari audiunt, accuratè memoriæ mandent. Quod sine ullo labore et molestia ferè ludendo prima illa ætas efficere potest, & facilem sibi ac firmam & promtam in omni reliqua ætate memoriam comparare.

Nunc adolescentes hortor, ut non modò illustres & amœnos poëmatum aliorum'ue scriptorum locos, ut orationes, prosopographias, Hypotyposes, Gnomas, similitudines, Historias, Fabellas insignes &c. Verumetiam præ alijs Definitiones & Diuisiones præcipuorum locorum, qui methodos & summas singularum artium continent, memoria complecti studeant. *Vt in* Theologia *definitiones & partitiones locorum doctrinæ Christianæ:* In *Ethicis definitiones uirtutum, quæ sunt regulæ consiliorum & actionum uitæ:* In *Physicis, definitiones & diuisiones præcipuorum locorum doctrinæ Physicæ.* In Iure, *præcipuorum titulorum:* In *Astronomia, cœli, stellarum, motuum cœlestium, circulorum, ortuum & occasuum, Eclipsium, Anni, Mensium, dierum, longitudinis & latitudinis locorum &c.*

Facilius autem uersus edisci possunt quàm soluta oratio: & in prosa oratione ea, quæ periodis uincta sunt, minori negocio memoriæ mandantur, quàm incomposita uel sententijs breuibus concisa, ut in Senecæ, & utriusq; Plinij & Salustij scriptis pleraq; sese offerunt.

Vtile etiam ad memoriæ firmitatem & promtitudinem augendam est, Pythagoream consuetudinem seruare, quæ

Non prius in dulcem declinat lumina somnum,

Omnia quàm longi reputauerit acta diei &c. Et præceptori uel contubernali ordine uesperi recitare, quid singulis horis, tota illa die egeris, audieris, legeris: quid ex singulis lectionibus animo infixeris. Quantumuis enim exiguum erit, quod in singulos dies memoriæ mandabis, tamen mediocri aßiduitate, ingentem aceruum breui tempore conficies, ut uerè ab Heosido dictum est: ἐι γάρ κεν καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρὸν καταθεῖο, καὶ θαμὰ τοῦθ' ἔρδοις, τάχα κεν μέγα καὶ τὸ γένοιτο.

Exposui de ratione discendi seu de Medijs, quæ ad propositos studiorum fines, & ueram ac solidam eruditionem discentes rectà perducunt, OCTO utiles & salutares commonefactiones, Quas si aßiduo & constanti studio, in hoc iuuenilis ætatis & ingenij uigore, sequentur Adolescentes, mediocribus ingenijs præditi, & cupiditate discendi flagrantes: & Plinij exemplo, omne tempus perire iudicabunt, quod studijs non impertierint: Tum paulò pòst ad optatam studiorum metam peruenientes, uberrimos et iucundißimos laborum suorum fructus percipient, qui & Deo grati, & Ecclesiæ ac Reipublicæ salutares erunt, & suis ac aliorum utilitatibus commodisq; seruient: Et ueram dignitatē in hac uita, & gloriā ac lætitiā in cœlis æternam parient.

III. PARS LIBELLI DE RATIONE INSTITVENDI STVDIA IN SINGVLIS ARTIBVS, ET de ſingularum artium Scriptoribus præcipuis.

ET monſtratæ ſunt diuinitus generi humano Artes, Eccleſiæ ac communi uitæ inprimis neceſſariæ: & ſapienti conſilio Artificum, quos Deus excitauit, diſtinctæ, & certo ordine ac concinna ſerie diſtributæ, & inter ſe connexæ ſunt: ut integrum uelut corpus doctrinarum & Artium omniũ una συνόψει animo comprehendi, & ordine Homines doceri de ijs rebus, quarum cognitio inprimis expetenda & uitæ neceſſaria eſt, & ſtudiorum noſtrorum initia, progreſſiones & metæ proſpici poſſint.

Hoc conſilio in prima huius libelli parte, cum de FINIBVS & Metis Studiorum diceremus: Ordinem & fines ac uſus præcipuarum Artium, quæ tùm ad Rerum ſcientiam & rectum iudicium, tùm ad dicendi ac ſcribendi facultatem augen-

augendam pertinent, breui Tabella oſtendimus.

Cùm autem duo ſint prima artium genera: Aliæ enim Rerum doctrinam, Aliæ Verborum cognitionem & præcepta rectè loquendi, & de ui ac natura ſermonis iudicandi continent: natura quidem prior & dignior ac magis neceſſaria eſt Rerum cognitio, ex qua effloreſcere & redundare oratio debet.

Sed tamen quia rerum notæ ſunt uerba: primum formandæ pueritiæ rudimentum, & initia ſtudiorum ſunt dicendi Artes, & Grammatica inprimis, quæ uim ac proprietatem & ſtructuram ſermonis, quo ad res intelligendas & explicandas opus eſt, conſiderat & docet.

Itaq; Seriem Artium, de quibus rectè ac utiliter diſcendis, Deo iuuante, in tertia huius libelli parte agetur, paulò aliter quàm ſuperius factum eſt, diſtributam, eo uidelicet ordine, quo in Scholis iuuentuti uſitatè tradi ſolent, proponemus.

Deo igitur iuuante dicam ordine & breuiter.

I. De Ratione utiliter diſcendi Grammaticen Latinam.

II. De Dialectica.
III. De Rhetorica.
IIII. De studio Linguarum GRÆCÆ & EBRÆÆ.
V. De ratione legendi HISTORIAS.
VI. De POETIS.
VII. De initijs Mathematum, Arithmetica, Geometria, Astronomia, Geographia, Musica &c. rectè discendis.
VIII. De studio doctrinæ ETHICÆ, ac Politicæ seu Iurisprudentiæ.
IX. De Philosophia Naturali, seu PHYSICA, & inde extructa Arte Medica.
X. De THEOLOGIA, seu studio doctrinæ & pietatis Christianæ, cuius semina, teneris etiam discentium mentibus, unà cum primis literis, & lacte nutricis, instillanda sunt. Et omnibus cæterarum Artium studijs, prælucere uera agnitio Dei, & domini nostri Iesu Christi, fontis sapientiæ omnis ac doctrinæ salutaris, & misceri studijs ardens petitio auxlij & gubernationis diuinę, ac ad hunc finem omnes discendi labores referri debent, ut Dei gloriam illustrent, & Ecclesiæ Dei ac Reipublicæ, totiusq; uitæ utilitatibus commodisq; seruiant.

DE STVDIO GRAMMATICES RECTE INSTITUENDO.

FVndamentum & nutricula omnium cæterarum artium est GRAMMATICA, quæ rationem rectè intelligendi ac explicandi uim & naturam sermonis in aliorum disertorum oratione ac scriptis, & rectè loquendi ac scribendi, seu componendi orationem propriè & perspicuè animi sensa exponentem, profitetur.

Vt autem Domus ædificationem frustra suscipiet, qui Fundamenta prius non posuerit solida & firma, quibus illa inniti tutò poßit: ita omnis studiorum labor & fructus, in reliquis artibus, & disciplinis superioribus, perit ijs, qui hæc Grammatices fundamenta neglexerunt.

Cùm enim Rerum doctrina, quarum cognitio Homini inprimis expetenda & necessaria est, oratione & uerbis inuoluta, & designata, in libris Sacris & cæteris artibus & Autoribus bonis, proponatur: quid de rebus illis cognoscere & discere poterit ille, qui uim & proprietatem Sermonis, uerborum significatio-

nes, & orationis structuram ac phrasin non intelliget? In Ecclesia uerò, in Republica, in Scholis, & tota communi uita, quæ oratione regitur, quid in rebus magnis & grauibus negocijs præstabit is, qui rectè loqui, ac congrua & ad animi sententiam dicendo exprimendam apta uerborum compositione & structura uti non poterit?

Præcipuè autem in Ecclesia, diligenti & accurata Grammatices cognitione opus est. Cùm enim Deus non aliter à nobis agnosci & coli uelit, quàm sicut se in uerbo à se tradito in Prophetarum & Apostolorum scriptis patefecit: necesse est disci Grammaticam, ut librum, in quo Deus suam doctrinam scribi uoluit, legere poßimus, & uim ac significationem uerborum, phrasium, ac Figurarum sermonis, in constructione, in Tropis ac Schematis, quibus referta sunt Biblia, rectè intelligere & explicare: ut genere sermonis diuini rectè intellecto, ex ipsis fontibus ueram de Deo doctrinam hauriamus. Deinde ut uiua uoce & scriptis, ueræ religionis doctrina propriè & perspicuè doceri & propagari ac defendi possit, inprimis magna facultate & copia Grammatici, hoc est, recti ac emendati & proprij sermonis opus est.

Accedit

Accedit eò, quòd multæ Religionis controuersiæ, multò dexterius & rectius, Grammatica & ex fontibus linguarum sumta explicatione phrasis, quàm longis aliorum commentarijs dijudicantur.

Nec retineri uera de Deo doctrina & Christi Religio pura & incorrupta potest, nisi Grammatices studia colantur, quæ ueram & genuinam sermonis diuini sententiam conseruet & propaget. Sicut superioribus seculis uidemus neglectis rectè dicendi ac linguarum studijs, ueram Christi Religionem, & multas Artes simul obscuratas, & ferè extinctas fuisse. Quæ nostra ætate, reflorentibus literis ac linguis, simul instauratæ sunt.

Itaq; propter gloriam Dei, & Ecclesiæ ac Reipublicæ salutem, ac ut in cæteris studijs aliquo cum fructu uersari & progredi discentes poßint, diligenter & exquisitè GRAMMATICA, in ijs linguis, quæ in Ecclesia & Philosophia maximo usui sunt, cognoscenda est.

DVÆ sunt autem à ueteribus constitutæ functiones & partes Grammaticæ. μεθοδικὴ seu ὁριστικὴ, quæ præcepta rectè legendi & scribendi, intelligendæ ac componendæ orationis congruæ ac perspicuæ, in ea lingua, quam discimus, tradit; Et ἐξηγητικὴ, Quæ omnium

bonorum Autorum, *& imprimis* Poëtarum *ac* Historicorum *enarrationem complectitur.*

Etsi uerò facultas rectè intelligendi Autorum *scripta, & emendatè, propriè, ac perspicuè loquendi, non tantùm præceptis* Grammaticæ, *sed usu & imitatione eloquentium scriptorum potißimè comparatur: tamen postquam* Latina *lingua nobis uernacula esse desijt, præcepta &* Regulas *disci omnino necesse est: sine quibus nemo se certam loquendi rationem, & facultatem intelligendi sermonem, in disertorum scriptis (qui præcipuus* Grammaticæ *finis est) consequi posse speret.*

Vt autem in omnibus uitæ consilijs, studijs & actionibus rectè instituendis, μὴ πλανᾶσθαι δεῖ πρὸς πολλὰ ςοχαζόμενον, ἀλλ' εἰς ἓν βλέποντα πρὸς τοῦτο ἀεὶ τὰ πάντα οἷον βέλη ἀφιέναι, *ut* Plato *ait, hoc est, finem certum & metam habere propositam oportet, ad quam uelut ad scopum, labores suscepti dirigantur: Sic in* Grammatices *etiam & cæterarum artium studijs, rectè & utiliter instituendis studiosi initio de* FINE *cogitent, ad quem omnia artium præcepta & omnes discendi laborens sint referendi.*

Est igitur FINIS GRAMMATICÆ

LATINÆ

FINIS.

LATINÆ, rectè intelligere Sermonem Latinum & emendatè ac perspicuè Latine loqui. Hoc est, non tantùm legere & scribere, & iuxta regulas artis inflectere & construere uerba linguæ Latinæ, Verùm etiam intelligere uim & naturam seu significationem omnium uerborum, Phrasis, & figurarum sermonis Latini: Et in explicandis docendo aut scribendo rebus propositis, Sermonem Grammaticum, hoc est, emendatum, proprium, & perspicuum, in oratione soluta & carmine, aptè adhibere.

CONSISTIT autem SERMO GRAMMATICVS, præter elementa Literarum & Syllabarum, in his QVINQVE REBVS.

1. In VERBIS singulis, quorum & significatio natiua ac proprietas nota esse, & facultas ac copia mediocris comparari, & delectus prudenter haberi debet.

2. In iusta CONSTRVCTIONE uerborum singulorum iuxta regulas Syntaxis.

3. In PHRASI, seu coniunctione uocum, quæ non solùm regulis GRAMMATICÆ congruat, uerumetiam imitetur consuetudinem & exempla ueterum, qui eleganter latinè locuti sunt.

4. In FIGVRIS *seu conformationibus, qua uel significatio uerborum usitata, uel situs, uel constructio, uel pronunciatio, aut scriptio, in aliam formam mutatur, ut in* Tropis, *in* Schematis lexeos, *in figuris* Syntaxeos, *in* Metaplasmis.

5. *In* COMPOSITIONE *seu collocatione uerborum concinna, in commatis, colis, periodis, & uersibus.*

NORMÆ *uerò iudicij de hisce partibus* Sermonis Grammatici, & INSTRVMENTA, *quibus prudenter & dextrè adhibitis, parari à nobis mediocris facultas & copia* SERMONIS LATINI *potest, præcipuè tria sunt.*

I. *Præcepta seu* Regulæ *artis* Grammaticæ.
II. LECTIO *diligens & obseruatio ac imitatio ueterum* Autorum, *qui rectè & eleganter latinè locuti sunt. Qui tamen sine regulis & præceptis artium dicendi intelligi non possunt.*
III. EXERCITATIO STYLI *quotidiana, in oratione soluta & carminibus, rectè ac elegantur ad imitationem ueterum scribendis.*

Sunt & alia quædam parandi singulas partes Sermonis Grammatici *peculiaria adiumenta, quæ considerare prodest.*

LITERA-

LITERARVM *nomina, figuras, potestatem, discrimina, cognitionem, ordinem & legendi ac scribendi rationem*, Orthographiæ *præcepta docent: quæ unà cum* Prosodia *seu pronunciandi ratione, eruditißimè complexi sunt* Iodocus VVillichius *in* Institutionibus Orthog: *&* Prosod: *&* Erasmus *in* Dialogo, de *recta Latini* Græciq; *Sermonis pronunciatione.*

SYLLABARVM Toni *ac* Tempora, *ex præceptis* Prosodiæ, *& sono eruditorum rectè pronunciantium, & lectione poëtarum, discenda sunt.*

VERBORVM SINGVLORVM NATVRA & SIGNIFICATIONES GENVINÆ, *partim ex* Etymologia *seu origine uocum: partim ex interpretatione bonorũ* Autorum, *uel uiua uoce, uel probatorum* Interpretum *commentarijs tradita: partim ex uersionibus: partim ex* Dictionarijs, *sumuntur.* Ex *quibus uetera,* Marcelli, Festi, Varronis, *difficiliora ferè sunt, quàm ut à iunioribus & mediocriter etiam eruditis intelligi poßint, nec omnia* Latinæ *linguæ uocabula explicant.* Recen*tia igitur usurpari, cùm opus est, poterunt.* Budæi *etiam annotationes in* Pandectas, *& de* Asse *et* Alciati *de uerborum significatione, et parerga, &*

ga, & Valla in sex Elegantiarum libris, plurimorum Latinæ linguæ uerborum proprietatem & significationes genuinas, altißimis tenebris antè obrutas, patefaciunt, & illustrant.

Nec planè contemnendi sunt Etymologiarum libri ab Isodoro Hispalensi Episcopo, circa annum à nato Christo 630. editi: In quibus non modò omnium ferè latinæ linguæ uerborum interpretationes, & qua de causa quæq; sint ita nominata, uerùm etiam plerarumq; artium summæ & loci præcipui, eruditè & breuiter explicantur.

Vtilißimum uerò erit, in prima statim ætate, pueris, Rerum uocabula ediscenda proponere, ex libellis, qui Arborum, herbarum, leguminum, olerum, fructuum, quadrupedum, insectorum, uolucrum, piscium, appellationes ex Plinio, Dioscoride & alijs autoribus collectas, Item propria opificum & singularum artium uocabula continent.

Varietatem significationum, quas inflexio casuum, modorum & temporum in singulis uerbis affert, uulgares regulæ Etymologiæ ostendunt.

AD COPIAM & DELECTVM VERBORVM, quem Eloquentiæ originem

esse

esse Cæsar pronunciauit, imprimis utile est, Locos communes seu ordines uerborum instituere ad quos in lectione Ciceronis & reliquorum latinæ linguæ Autorum, uerba singula & eorum significationes ac Synonyma, & phrases seu loquendi formulæ, propriæ & figuratæ, ex reliquo corpore orationis resolutæ, aptè referantur.

Hi loci, uelut domicilia & Thesauri erunt, ex quibus uerba Latina, propria, & significantia, & phrases seu dicendi formulæ, de quibuscunq; rebus, poterunt depromi.

Rationem uerò distribuendi certo ordine locos, & copiosa supellectile uerborum & phrasium eos instruendi: Iodocus VVillichius in tota priore parte libelli de formando studio eruditè ostendit, ac Prædicamentorum ordinem rectißimè seruari posse censet, iuxta quem præcipuarum artium loci et materiæ cognatæ iungi, & singulis uerba & phrases conuenientes ascribi poßint.

Pleriq; autem, qui in hoc argumento hactenus elaborarūt, ordinem alpha beta secuti sunt, inter quos Roberti Stephani Thesaurus Latinæ linguæ, & Bartolemæi Riccij apparatus, & Doleti etiam commentarij inprimis

celebres

celebres sunt. Nam Iulij Camilli Theatrum, quod cæteris in hoc genere scriptis anteferendum esse, si extaret, Riccius & Sturmius iudicant, nondum quòd sciam excusum est.

Rationem iudicandi singularum orationis partium inter se uelut coagmentationem, structuram & contextum, Regulæ Syntaxeos magna ex parte ostendunt. Quas omnium accuratißimè & perfectißimè nostra ætate sex libris lectu utilißimis Thomas Linacer tradidit & illustrauit.

Ad PHRASIN autem Latinæ linguæ, seu formulas loquendi, quæ ex nomine & uerbo & alijs partibus, iuxta Ciceronis reliquorum Principum Latinæ linguæ consuetudinem & exempla connexæ sunt: non tantùm præcepta Grammaticæ, sed in primis diligens & attenta lectio & obseruatio Autorum Latinæ linguæ, necessaria est. Ex quibus, ut de simplicibus uerbis pauló antè monuimus, ita etiam Phrases & sententiarum formas resolui, ac ad ordines seu locos suos referri à studiosis Latinæ linguæ oportet. Atq; in hac potißimum sermonis Latini parte illustranda & tuenda, Nizolij in Ciceronem resolutiones usui esse possunt. Et in scriptis Vallæ, Riccij, Roberti, Doleti, Adriani Cardinalis &c. quædam &

præcepta & exempla colliguntur. Sed tamen multò rectius, ex ipsius Ciceronis lectione aßidua & Resolutione ac redactione Formarum loquendi ad suos ordines & Locos (de quibus suprà monuimus) cognitio & copia phrasium Latini sermonis comparari poterit.

FIGVRARVM cognitio partim ex præceptis Grammaticæ, & Rhetoricæ (ut Quintiliani lib. 8. & 9.) partim ex interpretatione Autorum & usu rectè loquentium petenda est. Ac plurima figurarum & præcipuè Troporum latini & græci sermonis exempla, eruditißimè & planißimè, in aureo illo Chiliadum opere, Erasmus explicauit.

Mosellani Tabulæ, unà cum plerisq; exemplis, ex lib. 2. Diomedis, & libello Donati de Barbarismo, descriptæ sunt: Quas recentiores aliqui, pluribus exemplis Poëtarum & oratorum illustrarunt.

Ad COMPOSITIONEM orationis, quæ non modò uerbis & constructione et phrasi Latina constet, uerùm etiam aptè inter se cohæreat sententijs cognatis & coniunctionibus: & concinna uerborum collocatione, & sono ac numeris eleganter & ornatè cadat: non modò Quatuor illa præcepta, quæ in fine libelli Rhetorici extant, sed inprimis accurata

exemplorum compositionis Ciceronianæ obseruatio, & usus scribendi aßiduus flagitatur.

Ac de Compositione Periodorum et astringenda numeris concinnis oratione soluta, exquisitè & accuratè Cicero in perfecto Oratore, & Fabius lib. 9. & nostra ætate Ludouicus Strebeus de uerborum electione & collocatione, præceperunt.

De Carminibus autem seu Poëtarum uersibus, legitima pedum compositione certo numero modoq; finiendis, in Prosodiæ seu rei metricæ præceptis usitatè traditur.

Hæc de fine Grammatices, uidelicet de Sermone emendato & perspicuo, & de medijs seu Instrumentis, ad eum rectè intelligendum ac parandum necessarijs, eam quoq; ob causam hoc in loco monui, ut intelligeretur, Præcepta & Regulas artis Grammaticæ, etiamsi ad cognoscendam sermonis naturam & rectè loquendum & scribendum non sufficiunt, Tamen necessarijs & maximis de causis, diligenter & accuratè edisci oportere.

QVATVOR autem PARTIBVS ferè communia præcepta rectè intelligendi sermonem Latinum & emendatè loquendi, absoluuntur. Nam & legendi & scribendi ratio certa,

certa, & Pronunciationis quidam ueluti cantus: Et uerborum ſingulorum ſignificatio propria obſeruanda eſt: Et eorundem inter ſe compoſitio & ſtructura congruens & apta, quæ ſententiam animo conceptam, perſpicuè & diſertè exponat.

Poſtquam igitur pueri, prima Grammaticæ rudimenta ex unico libello, eruditam & facilem artis ſummam continente, perceperunt: diligentius poſtea et accuratius ſingulas Grammaticæ partes repetent & expendent.

ORTHOGRAPHIÆ partes præcipuæ DVÆ ſunt, Quarum prima, Literarum numerum, Nomina, Figuras, Poteſtatem ſeu uim & ſonum natiuum, quo ſingulæ proferri & pronunciari debent: Item Differentias literarum uarias, & cognationem ſeu mutationes in ſe mutuò, & ordinem ſeu comprehenſionem literarum in connectendis ſyllabis, oſtendit & declarat.

Altera, rectè ſcribendi ſeu emendatæ, elegantis ac diſtinctæ ſcripturæ rationem continet. In qua primùm eæ literæ in ſingulis ſyllabis ponantur, quas uocabuli origo, & linguæ natura, & ueterum eruditorum conſuetudo requirit: Deinde literarum figuræ elegantes,

iuxta exemplum aliquod simplicißimum & optimum, sine friuolis ductibus, & notulis scripturam decurtantibus, exarentur, quales nunc sunt in minusculis literis formæ, quas Currentem maiorem Typographi uocant.

SERIES & continuatio literarum in uersibus, intra rectas lineas æquabiliter decurrat, & uelut ad normam & amußim congruat. Qua de re Basilij Epistola erudita extat, cuius initium est: ὀρθὰ γράφε, καὶ χρῶ τοῖς στιχοῖς ὀρθῶς: Εὐθὺ χώρει, ὥσπερ ἐπὶ στάθμης βαδίζων τεκτονικῆς.

In literis quæ supra aut infra seriem uersus prominent, hæc proportio seruetur, ut tantum spacij extra uersum occupent, quantum in uersu tenent. Habeant & spacia, quæ dirimunt uersus, & margines, latitudinem iustam, & tota scriptura rectè distincta sit notis, quæ commota, cola, & Periodos aptè discernant.

PROSODIA est certa pronunciandi ratio, qua syllabis ueluti accinitur. Admonent enim huius partis Grammaticæ præcepta, certo ueluti cantu & modulatione seu tenore uocis & mora singulas syllabas esse efferendas, ut intelligi poßit, quæ syllabæ longæ (quibus longior mora in pronunciando tribuitur) quæ

breues

breues ſint: quæ acuta uoce eleuari, quæ grauiter & æquabiliter proferri, quæ uelut retardari debeant.

Conſiſtit autem tota hæc emendatè pronunciandi ratio, quantum ad uocis moderationem attinet, Primùm in Tempore ſeu quantitate Syllabarum, quæ uel longæ ſunt, uel breues. Quarum diſcrimen, ut in ſcanſione ſeu menſura Metrorum ſentitur: ita etiam in ſoluta oratione pronuncianda debebat obſeruari, ut longæ ſyllabæ duplo uel triplo porrectiore mora, quàm breues ſyllabæ proferrentur: Sicut Muſici certa menſura uoces diſtinguunt, & breuem ac ſemibreuem productiore ſono efferunt, quàm minimam aut ſemiminimam.

Secundò in Tonis ſeu Accentibus, qui ſunt uelut indices ſyllabæ uel eleuandæ, uel infleclendæ, uel communi & graui tenore pronunciandæ. Etſi autem fundamentum Tonorum eſt quantitas ſyllabarum; tamen hæ qualitates & uelut colores ſonorum, qui Toni nominantur: toto genere differunt à tempore ſeu quantitate ſyllabarum, quæ pedes orationis certos conſtituit.

Vt autem Græci ex ultimæ ſyllabæ, ita Latini ex penultimæ quantitate de Tonis iudicant: quæ ſi breuis eſt, accentus ſemper (quan-

tacunq; sit ultima) in ante penultimam transfertur. Sin longa est penultima, in eadem manet accentus. Si penultimam natura longam sequitur breuis, inflexa uoce penultima efferetur: Sin longa, acuta. In *dissyllabis, accentus semper est in priore, neq; unquam in* Latino *sermone, ultima polysyllabæ dictionis acuitur uel inflectitur, teste* Fabio *lib.* 12. *cap.* 10. & *lib.*1.*cap.*9. *Sed posteriores, distinctionis & uitandæ ambiguitatis causa, ultimæ etiam syllabæ tonum interdum addunt, ut palám, aduerbium: pálam, nomen: érgo, coniunctio: ergô, nomen: fálso, nomen: falsò, aduerbium: ponè, præpositio: pône, uerbum:* Deûm pro Deorum, &c.

Tertiò *in* A*spirationibus uocalium usitatis.* Nam *in lingua latina, nulli consonanti aspirari,* Cicero *in* Oratore *scribit.* Legant *autem studiosi de* A*spiratione, eruditißimum* Iouiani Pontani *libellum, qui in principio secundi* Tomi *operum ipsius habetur,*

*Quartò.*Rerum *etiam, quæ oratione explicantur, ratio habenda est. Quæ ut graues, lenes, atroces, miserabiles, &c. sunt, ita etiam sono uocis graui, summisso, contento, inflexo pronunciari debent, Sed hæc ad* Rhetoricam *pronunciationem magis, quàm ad* Prosodiam *pertinent.*

Notæ

Notæ paßionum, ut uocantur, Hyphen, A-*postrophus & Diastole, ad* Orthographiam *pertinent.*

ETYMOLOGIA, *proprias & genuinas uocabulorum omnium significationes & origines: & discrimina casuum & inclinationum in singulis dictionibus, considerat.*

De *priore parte, suprà admonitionem breuem recitaui.*

De *posteriore, qua singularum octo orationis partium discrimina & proprietates & accidentia omnia explicantur: paßim in omnibus Grammaticorum libellis præcepta tradi solent.* Ex *quibus omnibus, unicum tantummodo libellum, de prudentis & fidi præceptoris consilio, eligant pueri, cuius* Regulas *diligenter & accuratè ediscant.*

Vt *autem præcipuæ & ferè solæ partes orationis sunt,* NOMEN & VERBVM: *ita in* Nominibus, *Species nominum uarias, &* Regulas *de generibus & casuum inflexionibus: in* Verbis *itidem genera, & formationes* Temporum *in singulis* Coniugationum *modis, præcipuè considerari & disci oportet.*

PRONOMINA *quindecim, &* Participia, *ferè cum* Nomine *congruunt, nisi*

quod pronomina ſemper perſonam certam, participia etiam tempus, & actionem aut paſſionem ſignificant.

ADVERBIA ferè nihil aliud ſunt, quàm adiectiua uerborum, quæ uidelicet ſignificationem uerborum circumſtantia aliqua determinant.

His cognatæ ſunt quinquaginta PRÆPOSITIONES, quæ & ipſæ circumſtantias aliquas uerbis annectunt, et alijs orationis partibus præpoſitæ, ſignificationem earum mutant, augent, uel minuunt.

CONIVNCTIONES nihil aliud ſunt, quàm uincula, quæ reliquas partes & clauſulas orationis coniungunt ac uelut conuinciunt.

Horum Syncategorematum ſignificationes, & aliqua etiam ex parte conſtructio, ex Etymologiæ præceptis cognoſcitur.

SYNTAXIS, ſimplices orationis partes ſeu uerba ſingula congruenter & aptè inter ſe ſtruere & contexere docet, ut animi ſenſa & cogitationes planè & perſpicuè indicent & declarent. Quod cùm Grammaticæ præcipuum opus ac finis ſit: diligenter & accuratè à pueris, & Regulæ orationis rectè & congruenter

gruenter componendæ edisci: & exempla ac imitatio optimorum latinæ linguæ autorum: & exercitatio emendatè scribendi ac loquendi assidua adhiberi: ac in primis diuersitas significationis earundem uocum in dissimili constructione & Syncategorematum usu, attentè considerari, debent. Pertinent autem ad hanc Grammaticæ partem, non modò uulgares Regulæ Syntaxeos, quæ generibus, numeris, casibus, personis congruentibus, uerba singula iungere docent: uerumetiam Phrasis seu talis constructio uerborum, quæ non modò analogiam seu regulas Grammaticæ, sed etiam exempla et consuetudinem ueterum latinæ linguæ autorum imitetur.

Deinde FIGVRARVM cognitio, in quibus usitata seu regularis uerborum structura & significatio nonnihil immutatur, & nouam ueluti formam seu figuram induit, quam tamen illustres autores frequentarunt. Huc præcepta de figuris Constructionis in 2. & 6. libro Linacri. Item, De Tropis, de Schematis lexeos &c. referenda sunt.

Tertiò CONCINNA & NVMEROSA membrorum orationis, & uerborum in singulis membris, collocatio, qua Sententiæ illigatæ periodis, non modò aptè inter se cohæreant,

hæreant, uerumetiam numeris & præcipuè clausulis aptè cadentibus efferantur. De hac concinnæ & numerosæ orationis constructione, Diomedes libro 2. artis Grammaticæ copiosè præcipit.

Nunc uerò tres illi præcipui & proprij Grammaticæ loci, de Phrasi latinæ linguæ, de Figuris, & de Compositione, in præceptis Rhetoricæ elocutionis tradi solent. Sicut & Cicero in Oratore perfecto, hanc construendæ orationis rationem diligentißimè demonstrat.

Quartò ad Syntaxin et Prosodiam pertinet etiam Metrorũ seu uersuũ aptè construendorũ ratio, quæ legitima pedum compositione, certo numero modoq; finita, cõstat. Hæc in præceptis Prosodiæ sola ferè tradi hoc tempore solet: dum rectè pronũciandi ratio, quæ propriũ Prosodiæ munus est, magna ex parte amissa, negligitur.

Hactenus ostendi, & causas, quæ ad Grammaticen sedulò discendam singulos mouere debent: & finem Grammatices, ac media ad eum assequendum necessaria: & qui loci in singulis Grammaticæ partibus utilißimi & maximè cognitu necessarij sint.

Nunc pauca etiam de Scriptoribus Grammaticæ præcipuis, & lectione dignißimis, adiungam. Nec de præceptoris Philippi libello

Grammati-

Grammatico, omnibus numeris iam absoluto, et summā totius artis perspicuè & planissimè cō-prehēdente dicā plura, cū superius monuerim, huius autoris libellos Methodicos in singulis artibus rectissimè initiò discentibus proponi.

Vt autem omnes artes bifariam tradi solent, Nam incipientibus summæ artium breues & in compendium redactæ proponuntur: Deinde alij alias artium partes integrè & perfectè tractandas suscipiunt. Ita etiam Grammatices studiosis, in plerisq; scholis initiò uidemus proponi breuissimam Donati Isagogen: Qui Romæ, circa annum à nato Christo 360. Grammaticen docuit, ubi etiam D. Ieronymus se eo præceptore usum esse significat.

Extant autem præter hanc, quæ omnium puerorum manibus teritur, Etymologiæ Epitomen, alij tres Donati Libelli, succincta breuitate et eruditione commendati, quorum primus Orthographiæ & Prosodiæ initia, de literis & Syllabis: earumq; Temporibus & Accentibus, breuissimè complectitur. Alter de Octo orationis partibus, earumq; accidentibus disserit: quam Editionem seu Artem secundam uulgò nominant. Tertius de Figuris & de uitijs sermonis Grammatici, de Metaplasmis, usitatam Orthographiam & Prosodiam, seu scribendi et pro-

pronunciandi rationem mutantibus (quos, cùm inscitè usurpantur, Barbarismos uocant) De Enallage partium & Accidentium: De Schematis Lexeos sedecim: De Tropis 12. breuißimè præcipit.

Omnium autem breuißima Grammatices Epitome est, quæ Asperi Iunioris nomine circumfertur, cuius etiam in Terentium Scholia, Donati & Cornuti commentarijs adiuncta leguntur.

Totam uerò artem Grammaticam accuratißimè & copiosißimè libris 18. explicauit Priscianus, Qui tempore Iustiniani Imperatoris Constantinopoli uixit, circa annum à nato Christo 530: Quem uelut fontem totius artis uberrimum, et in omnibus ferè partibus Grammaticæ, etiam minutißimis, superstitiosè diligentem, ac curiosum: præ cæteris omnibus studiosi sedulò legant. Is primum Librum, tantummodo in literarum natura & accidentibus explicandis consumit. Secundo libro de Syllabis, de numero partium orationis, de Nomine & Speciebus Nominum: Ac de his etiam toto libro 3. & 4. prolixè & subtiliter disserit. Proximis tribus Libris Genera & casus Nominum pertractat. In Octauo, Nono & Decimo, de uerbis agit. In Vndecimo de Participijs.

pijs. In ſequentibus duobus de Pronomine. In reliquis tribus de Præpoſitione, Aduerbio & Coniunctione. In decimoſeptimo & decimooctauo, de Syntaxi.

Apollonius autem, & Herodianus Apollonij filius, quos ſe in tota arte potiſsimum ſequi Priſcianus aliquoties fatetur, circa annum Chriſti 150. & 160. tempore Imperij Antoninorum uixerunt, teſte Suida.

Ariſtarchus autem ille celebris Grammaticorum princeps & Poëtarum cenſor, tempore Ptolemæi Philometoris circa annum Mundi 3800. floruit. Ariſtarchi præceptor fuit Ariſtophanes Byzantius, qui Callimachum puer audiuerat.

Diomedes artem meræ latinitatis puræq́; eloquentiæ magiſtram, ut ipſe definit, tribus libris complexus eſt. In primo, elementa de octo orationis partibus, ſuo quodam peculiari modo & ordine exponit, & exemplis ueterum Poëtarum illuſtrat. In ſecundo, duas partes Grammaticæ, ὁριστικὴν καὶ ἐξηγητικὴν diſcernit: Et præcipuos ὁριστικῆς ſeu Methodicæ Grammaticæ locos, 1. De literis ſingulis. 2. De ſyllabis & earum temporibus, accentibus & pronunciatione diſtincta. 3. De figuris & uitijs latini ſermonis, in Orthographia, Proſodia, Syntaxi,

Syntaxi, de Schematis lexeos, de Tropis: 4. Et de structura seu compositione orationis numerosa & concinna, eruditè & breuiter explicat. Tertius liber totus in re Metrica, & pedum ac carminum ratione consumitur.

Extant & alij quidam ueterum Grammaticorum Libelli eruditi, quibus non integram artem, sed partes tantùm Grammaticæ aliquas complexi sunt, ut, M. Terentij Varronis Tres libri *ad Ciceronem scripti, de Etymologijs seu origine uerborum in lingua latina, & totidem de analogia, doctißimi & cognitu dignißimi.*

Quintilianus *etiam libro primo, secundo & octauo, bonam Grammaticæ partem, addita censura & iudicio, de prima puerorum institutione, & regulis sermonis Latini, grauißimo repetit.*

Phocas *de Nominum generibus tantummodo, & inflexionibus, & de præteritis perfectis uerborum, præcipit.*

Victorinus *Afer, quem inter cæteros præceptores suos Diuus Ieronymus etiam recenset, Quatuor libros de enunciatione literarum, Orthographia et metris comicis reliquit.*

Terentianus *Carthaginensis, de literis, Syllabis, pedibus, et uarijs metrorum generibus, carmine scripsit, circa annum Christi 380.*

Sexti

Sexti Pompeij Festi & Nonij Marcelli breuia & erudita Lexica, de significatione & proprietate ueterum uerborum linguæ latinæ extant, adiuncta Nicolai Perotti commentarijs in Martialem, quibus titulus est Cornucopiæ.

Valerij Probi, quem inter doctißimos Grammaticos aliqui numerant, nihil uidi præter interpretationes literarum, quibus antiqui integras dictiones compendij causa notare solebant: & indicationes diuersarum lectionum in Bucolicis & Georgicis Virgilij.

Seruij Grammatici & Philologi, quem circa annum Christi 400. uixisse ex Macrobij Saturnalibus coniectura sumi potest, celeberrimi in opera Virgilij & utranq; Donati artem commentarij, omnibus noti sunt.

De reliquis ueteribus Grammaticis, ut de Hygino Augusti liberto, cuius Astronomicon adhuc reliquum est: De Dydimo Chalcentero, & cæteris ὁμωνύμοις, de Plinij libris Grammaticis, De Nigidio Figulo, et reliquis, quorum A. Gellius & Tranquillus mentionem faciunt: De Papyriano, cuius decem libros de Orthographia Tortelius citat: De Gryllo, &c. nihil dico, cùm libros eorum non uiderim, & magna ex parte non amplius extare existimem.

Ex

Ex recentioribus, qui intra annos centum Grammaticæ præcepta ediderunt, in primis eruditorum calculo commendantur, Rudimentorum Nicolai Perotti diligentia: Institutiones Aldi: Rudimenta & commentarij Grammatices Niniuitæ seu Iohannis Despauterij, cuius Prosodiam omnium accuratißimè scriptam, Iacobus Micyllus magna ex parte in suos de re Metrica libros transtulit. Spica, Epitome, Thesaurus, Versilogus &c. Antonij Mancinelli. Antonius Nebrissensis Hispanus, cuius in omnibus etiam cæteris artibus doctrinam excellentem, Ludouicus Viues, multis in locis honorificè celebrat. Institutiones Iacobi Henrichmanni professoris in Academia Tubingensi, quas præceptor noster Philippus puer didicit, & in prima suæ Grammaticæ editione plerisq; in locis imitatus est.

Ex his omnibus unum tantummodo præceptores eligant, & pueris explicent. Nec ullos interea alios libros Grammaticos aspiciant pueri, donec Summam artis rectè & integrè ex uno solo autore didicerunt. Hac cognita, Prisciani & Diomedis lectionem prouectiores, & qui alios docere uolent, adiungant. Cæteros perlustrare obiter, et præsertim ueteres ad consulendum in promtu habere, satis est.

DE STV-

DE STVDIO DIALECTICES RECTE INSTITVENDO.

INGENIOSO ET MODESTO IVVENI, CHRISTOPHORO GERDENERO, Lubecensi, amico suo, DAVID CHYTRÆVS S. D.

HAbes, Christophore carissime, quas de primo fonte, & utilitatibus, ac fine artis Dialecticæ, & de utilissima ratione discendi ac exercendi artis præcepta, & de Scriptoribus horum præcipuis, commonefactiones in Schola tradidi. Eas tibi & alijs æqualibus tuis, diligentiam & assiduitatem in studijs egregiam adhibentibus, magno usui & adiumento, in præceptis Dialectices rectè discendis, & ad usum transferendis, futuras esse, spero. Sed maioris utilitatis fructum uobis tota hæc Dialecticæ cognitio & tractatio præbebit, si memineritis, eam, non finem studiorum nostrorum, sed instrumentum

tantummodo, & commune organon esse, ad summas illas artes, quæ rerum doctrinam continent, & uitam humanam gubernant, & tuentur, rectè percipiendas & propagandas, necessarium.

Vt autem ineptus Architectonicæ discipulus fuerit, qui in normis asciis, dolabris, planulis, runcinis, cochleis, & reliquis Architectonicæ instrumentis comparandis uel poliendis totam ætatem consumat: domum nunquam ædificet: ita inutiliter & frustra in studiis uersabuntur, nec suæ uel aliorum utilitati commodisq; seruient, qui præceptis Artium dicendi & linguarum solis, perpetuò incumbent, nec in cognitione Artium, quæ de rebus diuinis ac humanis rectè sentire docent ac iudicare: nec in rebus bonis ac uitæ salutaribus perspicua & diserta oratione uel scriptione explicandis, uim & usum Dialecticæ experientur. Certè intra unius anni spacium, & tradi in Scholis integrè, & disci præcepta Dialecticæ, ad rectè de rebus omnibus iudicandum & dicendum maximè necessaria & utilia, percommodè possunt. Quibus perceptis, statim progrediendum est ad cogno

scendas

ſcendas Methodos & ſummas Artium, quæ ſapientiæ & eloquentiæ fontes continent, & ad duos hoſce ſtudiorum noſtrorum fines, uidelicet, ad rectè de rebus omnibus ſentiendum, & facultatem benè loqnendi, ac ſcribendi, plurimum adferunt adiumenti. Quales ſunt Doctrina de uero Deo, doctrina uirtutum & legum, cognitio naturæ rerum, & inprimis Animæ & corporum noſtrorum, Mathemata, Ars Medica, &c.

Hæ Artes, Eccleſiæ & Reipublicæ inprimis neceſſariæ ſunt, & uitam humanam potiſſimum gubernant & tuentur.

His aſſidua exercitatio rectè loquendi ac ſcribendi adiungenda eſt. Quam lectione diligenti, & imitatione rectè loquentium, & præceptis etiam ac Regulis Dialecticæ & Grammaticæ gubernari oportet. Itaq; de utriuſq; artis, Grammaticæ & Dialecticæ ſtudio, rectè inſtituendo, Admonitiones coniunctim tibi inſcripſi. Et amanter à te peto, ut hanc mei erga te ſtudij & beneuolentiæ ſignificationem qualemcunq; tibi non ſinas improbari.

Datum Roſtochij, Pridie Calendas Martij. Anno 1563.

DE STVDIO DIALECTICES RECTE SVSCIPIENDO.

Diuinitus insitum est mentibus humanis lumen, quo, ut oculis res propositas aspicimus & colorum discrimina dijudicamus, ita Deum *& res alias etiam non subiectas oculis aliquomodo agnoscimus, & unum ac multa discernimus, & ordinem rerum, distinctionem, consequentiam, & ratiocinationum metas intelligentes, uia & ratione certa de re proposita disserimus & disputamus.*

Hoc *naturale lumen rationis humanæ est* Dialectica*, ostendens uiam & rationem rectè & integrè cognoscendi, & ordine ac perspicuè explicandi, & iudicandi, omnia, quæ in disputationem hominum uenire possunt.*

Cùm autem hoc naturæ lumen in plerisq; hominibus sit obscurius & languidius, & sæpè aberret: immenso Dei *beneficio, præcepta artis* Dialecticæ*, perpetua & certa, accedunt, ab* Heroicis *artificibus, partim ex illa naturali luce rationis humanæ, partim ex longa obseruauatione et exemplis benè disserētibus extructa.*

Quæ *ars uerè est organon &* Manus *uniuersæ*

uersæ Philosophiæ, & fons ac regula & ueluti mater omnium bonarum artium reliquarum: monstrans principia & fontes ac causas certitudinis reliquarum artium: & rationem constituendi, & rectißimam uiam & ordinem discendi & docendi omnes artes, & iudicandi omnia cæterarum artium opera ostendens: atq; unà continens omnem, & perspiciendi, quid in quaq; re sit, scientiã: & iudicandi, quale quidq; sit: & ratione ac uia disputandi ut in lib. 2. de finibus Cic: inquit: Et alioquin exercitatio Dialecticæ, per sese ingeniorũ acumen, perspicaciã, et celeritatẽ in cernendis negociorum fontibus, et controuersiarum momentis, & prudentiam ac dexteritatem in iudicando & dicendo auget et confirmat.

Quòd si nullum aliud in Dialecticis præcetum, præter usitatas illas & paucas Methodi quæstiones traderetur, quæ in qualibet re rectè discenda & docenda, monent, primùm Definitionem quærendam esse: deinde Partes, seu species rei discerni, & cuiusq; uim definitione declarari: tùm Causas euolui: & Effectus seu Officia indicari: & cognata seu similia & Exempla conferri: & Pugnantia diuelli & reijci oportere: Tamen nulla oratione huius unici & uerè diuini præcepti utilitas & amplitudo

in omni genere uitæ & doctrinarum possent ex-hauriri. Verè enim θεὸς ἡμῖν οὕτως παρέδω σκοπεῖν καὶ μανθάνειν καὶ διδάσκειν ἀλλή-λους, μίαν ἰδέαν ζητοῦντας, καὶ πάλιν διαιροῦντας &c. id est, Deus ipse nobis hanc rationem considerandi res omnes, & discendi ac docendi nos inuicem per definitiones & diuisiones tradidit: ut in Philebo Platonis grauissimè scriptum est.

Ac etiamsi omnes cæteræ artes & professiones, munus suum sine Dialectica possent obire: ad quas tamen rectè discendas & docendas non minus necessarium organum est Dialectica, quàm hoc aëre aut cibo ad uitam corporis sustinendam opus est: Tamen Ecclesia Dei nullo modo Dialecticæ adiumentis carere potest.

Vt enim doctrina cœlestis rectè, distinctè, iusto ordine & perspicuè doceri & explicari & erroribus ac corruptelis dextrè & clarè refutatis defendi & retineri posit: assiduis definitionibus, distinctionibus, argumentis, & Elenchis opus est.

Itaq; Deus ipse, cùm doceri & disci ueram de se doctrinam, & ueritatis corruptelas euidenter confutari iubet: simul etiam Dialectices studium, quæ sola omnem rectè docendi, confir-

confirmandi & refellendi rationem monstrat, seuerißimè nobis præcipit & commendat Matth. 28.

1. Timo. 3. Tit. 1. Oportet Episcopum διδακτικὸν, id est, idoneum ad docendum esse: & constanter retinentem ueram doctrinam, ut poßit & exhortari per doctrinam sanam, & contradicentes ἐλέγχειν, id est, dextrè & eruditè refutare, & erroris conuincere, euidenter monstratis locis & causis imposturarum, & deducto contradicente ad normas seu κριτήρια certitudinis, ubi se diuina uoce ἐλέγχεσθαι seu conuinci sentiat.

2. Timo. 1. iubet doctores Ecclesiæ ὑποτύπωσιν ἔχειν ὑγιαινόντων λόγων, id est, certam formam seu methodum & summam ueræ & sanæ de Deo doctrinæ habere, & commendare fidelibus hominibus, qui idonei sint ad alios docendos. Et paulò pòst iubet ὀρθοτομεῖν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, hoc est, rectè secare seu rectè diuidere uerbum ueritatis. Nam in doctrina Christiana necesse est aßiduè & accuratis limitibus distingui, Legem & Euangelion, Iusticiam fidei & politicam, peccata in sanctis manentia & non manentia, Ministerium Euangelij & gubernationem politicam, species legum diuersas, ueram & falsam Ecclesiam &c.

Ac profectò in Ecclesia, si quis præceptorem aut ducem, qui rectè definire & diuidere seu discernere diuersa & eruditè distinguere sciat, καὶ εἰς ἓν καὶ ἐπὶ πολλὰ πεφυκότα ὁρᾶν, ut Plato loquitur: huius sibi, tanquam Dei uestigia studiosè & reuerenter sequenda & colenda esse statuat.

Itaq; propter Dei gloriam & Ecclesiæ salutem diligentius etiam & studiosius Dialecticam discamus. Sicut & Plato hunc ultimum finem Dialecticæ constituit, ut Deo grata, & hominibus salutaria dicere & facere poßimus.

Verba Platonis digna memoria in Phædro hæc sunt: Ἐὰν μή τις κατ᾽ εἴδη διαιρεῖσθαι τὰ ὄντα, καὶ μιᾷ ἰδέᾳ δυνατὸς ᾖ καθ᾽ ἓν ἕκαστον περιλαμβάνειν, οὔποτ᾽ ἔσται τεχνικὸς λόγων πέρι, καθ᾽ ὅσον δυνατὸν ἀνθρώπῳ. ταῦτα δ᾽ οὐ μή ποτε κτήσηται ἄνευ πολλῆς πραγματείας. ἣν οὐχ ἕνεκα τοῦ λέγειν καὶ πράττειν πρὸς ἀνθρώπους δεῖ διαπονεῖσθαι τὸν σώφρονα, ἀλλὰ τοῦ θεοῖς κεχαρισμένα μὲν λέγειν δύνασθαι, κεχαρισμένως δὲ πράττειν τὸ πᾶν εἰς δύναμιν. hoc est, Nisi quis in species suas discernere res de quibus dicendum est, & unamquamq; una definitione complecti poßit, nunquam, quo ad homini poßibile est, Artem

benè dicendi assequetur. Hanc uerò sine longo studio & diligentia nemo adipisci poterit. Quam non eo fine uir sapiens suscipere & colere debet, ut erga homines, quæ oportet, dicere & agere possit, sed ut DEO GRATA dicere & GRATA FACERE pro sua uirili possit.

QVod uerò ad rationem rectè & utiliter discendi Dialecticam attinet: ut in omnibus cæteris artibus, & uitæ consilijs & actionibus rectè instituendis, ita in Dialectices etiam studio, FINEM initiò sibi propositum discentes habeant, ad quem uelut ad metam, omnia Dialecticæ præcepta collimeent, & in ijs rectè et accuratè agnoscendis potissimum elaborent, quæ maximo ad finem artis assequendum & exercendum usui esse possunt.

Est autem FINIS DIALECTICÆ, & officium proprium, rectè discere & docere, hoc est, in omnibus doctrinis, rectè, ordine, & integrè, cuiuscunq; rei propositæ naturam inuestigare seu discere: & uera à falsis, certa ab incertis discernere & dijudicare: & rectè, ordine ac perspicuè alios de re proposita docere.

Ad hunc finem Dialectices assequendum &

exercendum, DVÆ PARTES artis, seu duo media & instrumenta, imprimis necessaria sunt, INVENTIO & DISPOSITIO, seu τοπικὴ & κριτικὴ.

INVENTIONIS partes seu LOCI Decem sunt.

1. Nomen.
2. Definitio.
3. Diuisio.
4. Causæ.
5. Facta.
6. Subiecta.
7. Adiuncta.
8. Comparata.
9. Opposita.
10. Testimonia.

Hi Loci seu Fontes Inuentionis, prima & præcipua pars sunt Dialecticæ: & quatuor insignes utilitates in omni genere studiorum & uitæ adferunt.

Primùm enim, monstrant rectißimam uiam & ordinem discendi, seu inuestigandi ac penitus cognoscendi cuiusq; rei naturam, ita ut nihil effugiat discentem, quod ad rem propositam rectè intelligendam & explicandam pertinet.

Secundò, Sunt eruditißima & optima Methodus

thodus seu uia docendi, qua duce, omnia, de quibus inter homines quæri, disputari & dici potest, rectißime docentur & explicantur.

Tertiò, Sunt indices & uelut thesauri, ex quibus rationes & argumenta ad omnes quæstiones confirmandas aut refutandas accommodata, erui & depromi possunt.

Nec quicquam aliud sunt Loci Inuentionis, in omnibus generibus causarum, in Rhetoricis, quam horum decem locorum riuuli.

Quartò, Sunt κριτήρια certitudinis & regulæ ac amußis iudicij de ueritate & falsitate propositionum in omni argumentatione: & sunt normæ refutationis falsorum argumentorum seu Sophismatum, quæ specie ueritatis fucata, proponi solent.

Altera pars Dialecticæ est DISPOSITIO, cuius duo summa genera sunt, SYLLOGISMVS (nam ad hunc cæteræ argumentationis species omnes referri possunt) & METHODVS, seu dispositio multarum & uariarum rerum, certa uia et ratione progrediens, per quam facilius & rectius tota res doceri ac percipi potest. Ac in artibus constituendis METHODVS est certa uia & ratio, aptè disponendi & ordine explicandi singulas integræ alicuius doctrinæ uel disputationis partes

partes: progrediens à certo initio per intermedia; donec ad finem & metam artis perueniat, & omnia præcepta suo quolibet loco collocata, sic inter se connectat, ut unum ueluti corpus Artis integrum, constans omnibus membris rectè & eleganter inter se coagmentatis, absoluatur.

Hæc forma constituendi & explicandi integras artes, Methodus generalis uocatur: cuius pars seu organum est, Methodus specialis, quæ adhibitis instrumentis, definitione, diuisione, causis, effectibus &c. singulas materias seu partes integræ artis explicat & euoluit.

SYLLOGISMVS est unius argumenti seu medij aut probationis, ex locis inuentæ, cum partibus quæstionis propositæ, apta & firma dispositio: quæ uelut lydius lapis seu regula est, ostendens & dijudicans, an uera, certa & firma sit connexio in propositione dubia: an uerò incerta, dubia, & fallax. Ideoq; κριτικὴ hæc pars Dialecticæ à ueteribus nominatur, quia Syllogismus est amußis iudicij de quæstione proposita, quam ueram aut falsam esse statuit.

Sunt autem partes Syllogismi PROPOSITIONES, quarum naturæ & uarietati explicandæ peculiaris liber usitatè tribuatur. Sed iudicium de propositionibus, an ueræ aut falsæ

falsæ sint: ex quatuor illis κριτηρίοις certitudinis, & locis Dialecticis potissimè sumitur.

Hæc summa & breuissima artis Dialecticæ partitio & epitome est. Cum qua, etiamsi usitata tradendi ratio nonnihil discrepare uidetur, in qua partes Dialecticæ recitantur, Definitio, Diuisio, Argumentatio, & Refutatio: & prædicabilium, prædicamentorum, definitionum, & diuisionum doctrina seorsim à locis Dialecticis tractari solet, tamen summa explicationis ferè eôdem redit. Cuius Series & ἀκολουθία, ut à rudioribus intelligi rectius possit: breuiter ostendam, quo ordine præcepta in Erotematis Dialecticæ D. Philippi distributa sint.

Cùm enim subiectum Dialectices sit Quæstio, hoc est, omnis res, de qua quæri, disputari, doceri, aut dici potest: & in omni re inuestiganda aut explicanda, primùm quæratur quid res sit, & quæ sint partes rei? omnium primò in Dialecticis doctrina Definitionum & Diuisionum tradi debet. Sed quia omnis definitio ex genere & differentia seu proprietatibus certis constat: primùm in Dialecticis hæc uocabula declarantur ex Topicis sumta, genus, species, differentia, proprium &c. & proponuntur Tabellæ Prædicamentorum, in quibus ferè omnes

nes res definiendæ, in tota uniuersitate naturæ certa serie inter se distributæ sunt, ut uno contuitu tota naturæ rerum uarietas certis finibus inclusa, & præcipuarum artium metæ cerni, & ex hisce tabellis genera in definitionibus constituendis depromi poßint.

Cumq; in definitionibus perpetuò inferiores & angustiores uoces seu species, per alias communiores, uidelicet, genera, explicandæ sint: Prædicabilia, in ordinibus prædicamentorum, seu rerum cognatarum uelut claßibus, discernunt rerum uocabula, prout magis aut minus communia sunt, perinde ac si in scalis tribuerētur nomina distinctis gradibus, prout alij superiores, alij inferiores essent: & ostendunt, quæ uocabula rectè alijs iungi aut non iungi poßint, quæ necessariò, quæ non necessariò cohæreant. Sic Prædicabilium & Prædicamentorum doctrina seruit definitionibus & diuisionibus: qui primi & præcipui Dialecticæ inuentionis loci & methodi instrumenta sunt. Itaq; statim usus horum præceptorum, in Methodo seu uia rectè & ordine explicandi quæstiones seu res simplices, in fine primi libri Erotematum Dialecticæ demonstratur.

Cùm autem proximo loco, de tertia Dialelectices parte, uidelicet de Argumentatione,

quæ

quæ præcipuum coniunctæ quæstionis tractandæ instrumentum est, dici oporteret: prius toto secundo libro de Propositionibus, quæ partes sunt argumentationis, agitur. Postea primùm, tertio libro, de Argumentationis forma, seu dispositione & connexione seu consequentia propositionum in Syllogismis simplicibus & coniunctis, & cæteris speciebus argumentationis, præcepta traduntur. In Quarto libro de materia argumentorum & locis Dialecticis autor disserit, ex quibus, media, seu probationes, in argumentatione depromi solent: Et de κριτηρίοις seu normis certitudinis, ex quibus de propositionũ syllogismi ueritate aut falsitate iudicatur.

Postremò, Quartam Dialecticæ partem de Confutatione, seu rationem uitiosa argumenta soluendi attexit.

Hoc ordine in scholis usitatè præcepta Dialecticæ, ad Organi Aristotelici seriem magna ex parte disposita, doceri solent. Cùm quo etiam uetus Diuisio Dialectices in τοπικὴν καὶ κριτικὴν, id est, INVENTIONEM & iudicium, congruit, quam Cicero & Quintilianus recitant. Cũ enim Dialecticæ seu rationis benè disserendi partes sint, definitio: diuisio: argumentatio, uel ἀποδεικτικὴ seu necessaria, uel διαλεκτικὴ seu probabilis, uel σοφιστικὴ seu falsa et fal

sorum argumentorum ἀνάλυσις uel refutatio: Harum partium omnium materiam suppeditat τοπικὴ seu inuentio, cuius præcepta in primo & quarto Dialecticæ traduntur. Nam ex topica seu locis, omnium definitionum, diuisionũ & argumentationũ materia depromitur.

Et has partes omnes expendit & gubernat IVDICIVM, uel de Materia seu Inuentione ipsa, seu propositionibus, an ueræ uel falsæ sint: cuius iudicij normæ sunt quatuor κριτήρια certitudinis & loci Dialectici: Vel de forma seu dispositione Inuentionis, seu connexione & consequentia propositionum in argumentatione, Cuius normæ sunt præcepta de Syllogismo & regulæ consequentiarum. Vel de plurium & uariarum rerum ac argumentorum dispositione, cuius normæ sunt leges Methodi.

Sed de ordine & modo tradendi præcepta Dialectices, modò uera, utilia, propria, & mediocriter disposita tradantur, non opus est incipientes nimiùm anxios esse.

De usu potius & exercitatione Dialectices, in hominum sapientum scriptis & disputationibus rectè intelligendis ac explicandis, & in omni nostra oratione, scripto, aut disputatione, prudenter & rectè componenda, soliciti simus.

Non

Non enim eò discuntur præcepta Dialecticæ, tantùm ut sciantur, uel ut in umbra et Scholis homines ociosi de ijs digladiari poßint, sed ut in usum & aciem producantur, in explicatione doctrinæ de Deo, & omnium artium studijs, & negotijs Reipub. & communis uitæ rectè tractandis, quæ ratione & ordine & oratione potißimum reguntur.

Est igitur hæc utilißima & unica Dialecticen rectè discendi ratio, ut Primum, Præcepta Artis, de Locis Inuentionis, de Syllogismo, de Ratione soluendi & Methodo, maximè necessaria & utilia, & exemplis perspicuis illustrata, ex unico tantùm libello eruditè summam artis complectente, integrè ad uerbum ediscantur, & in animo memoriaq; penitus infixa teneantur.

Deinde Exercitatio accedat, quæ in discendo, in scribendo, in disputando, in docendo, in retexendis & explicandis aliorum scriptis & disputationibus, præcepta Dialecticæ in actum & usum deducat.

Quatuor autem genera sunt exercitationis Dialecticæ, in quibus præcepta artis benè cognita, etiam iuniores, ad rerum magnarum tractationem & usum, rectè & utiliter transferre poterunt.

Primùm, In Discendis Artibus, ad quas de consilio præceptorum aut parentum singuli adhibentur, aut alioquin in communi uita, Quæcunq; res seu quæstio simplex ad cognoscendum proposita fuerit: eam per Decem Locos Inuentionis seu quæstiones Methodi ordine ducere & explicare studeant.

Et primùm, Nomen rei, seu uim & proprietatem uocabuli. 2. Definitionem rei. 3. Diuisionem seu partes rei, & singularum definitiones. 4. Causas Efficientes, Adiuuantes, Materiam, Formam, Fines seu usus. 5. Effectus. 6. Subiecta. 7. Adiuncta. 8. Comparata seu similia & exempla 9. Opposita seu pugnantia, ultimo Testimonia inuestigent & patefaciant, quantum cuiusq; rei natura patitur. Non enim omnes materiæ per omnes locos duci possunt.

Huius primæ exercitationis Dialecticæ illustria exempla studiosi proposita habent in quotidianis Lectionibus doctrinæ Christianæ, cuius singulas partes seu locos, ut de Deo, de Lege Dei, de peccato, de Bonis operibus &c. hac methodo Dialectica in Examine ordinandorum euolui & illustrari audiunt.

Sic Cicero summam doctrinæ Philosophicæ de Deo, in lib: 2. de natura Deorum: doctrinam de uirtute in officijs: Doctrinam de Affectibus

in 4.

in 4. Tusculana, hac simplici & rectißima methodi Dialecticæ uia explicauit.

Eadem methodo omnes doctrinæ Physicæ locos perspicuè & luculenter exposuit Iohannes Velcurio. Et pleræq; uirtutum appellationes, iuxta hos Inuentionis & Methodi Dialecticæ locos, in Ethicis declaratæ sunt, & in libello, cui titulus est Regulæ Vitæ.

SECVNDO. Cùm quæstio aliqua seu Thema coniunctum, discendi aut disputandi causa proponitur: operam dent studiosi, ut ex locis Dialecticis medium inueniant, seu probationem, seu Argumentum, quod cùm partibus quæstionis legitimè dispositum, ostendat, an propositio uera aut falsa sit, uel an prædicatum & subiectum rectè aut perperàm inter se coniungantur.

Vt autem hæc ratio contexendi Syllogismos & confirmandæ aut refutandæ quæstionis coniunctæ, facilius & rectius à studiosis exerceri poßit: uiam quandam & rationem eius suscipiendæ breuißimè ostendam.

Cuiuslibet Quæstionis aut propositionis duæ sunt partes seu dictiones simplices, uidelicet, Subiectum & prædicatum.

Harum utramq; adolescens ducat ordine per locos inuentionis seu quæstiones Methodi:

& inuestiget aut conquirat, primùm Subiecti, deinde Prædicati definitionem, genus, species, differentiam, proprium, partes, causas, effectus, adiuncta, cognata, pugnantia, &c.

Inuentam definitionem, partes, causas, effectus, primùm disponat adolescens cum Prædicato Quæstionis propositæ, & habebit Maiorem in Syllogismo.

Deinde eandem definitionem, partes, causas, &c. iungat Subiecto quæstionis, & habebit Minorem. Inde Conclusio sua sponte sequetur.

Exempli causa.

Anabaptistæ quæstionem mouent, An Magistratum gerere Christiano concessum sit.

Partes Quæstionis simplices sunt, Magistratus, & concessum esse Christiano. Hæc duo uocabula duco per locos Dialecticos, quantum cuiusq; natura patitur. Et primùm subiectum seu uocabulum Magistratus.

1. *Definitio. Magistratus est potestas à Deo ordinata, & armata gladio, ut sit custos et executor legis, & defendat innocentes, & sceleratos puniat.*

Genus est, potestas à Deo ordinata.

Species sunt, Reges, Principes, Iudices, Consules, &c.

Causa

Causa efficiens est, Deus instituens & approbans Magistratum.

Effectus seu officia sunt, custodire & exequi legem Dei in genere humano, tueri pacem, punire sceleratos, defendere innocentes.

Exempla sunt, Dauid, Iosias, Constantinus magnus, Theodosius, &c.

Hæc singula disponam, primò cum Prædicato, deindè cum subiecto Quæstionis propositæ.

1. Definitionem. Potestatem à Deo ordinatam, &c. legitimè gerere Christianis licet. Magistratus est potestas à Deo ordinata, &c. Ergo Magistratum gerere Christianis licet.

2. Species. Regis aut Principis aut Iudicis officium obire Christiano licet: ut scriptum est, Reges erunt nutricij tui. Et nunc Reges intellite, erudimini iudices terræ: Seruite Domino in timore &c. 2. Paralip. 19. Iudicium Domini exercetis.

Reges, Principes, Iudices, sunt Magistratus: Ergo Magistratum gerere Christiano licet.

3. Causam efficientem. Omnia quæ Deus instituit & approbat, sunt concessa Christianis, pro cuiusq; uocatione.

Magistratum Deus instituit & approbat. Ergo:

4. Effectus. Custodire legem Dei, tueri pacem, punire improbos, & defendere bonos; est concessum Christianis, Magistratus est custos legis Dei & pacis, & est honori boni operi & terrori malo. Ergo Magistratum gerere Christianis concessum est.

5. Exempla. Dauid, Iosias, Ezechias, Constantinus Magnus, Theodosius, fuerunt Christiani.

Dauid, Iosias, &c. fuerunt Magistratus. Ergo Magistratū esse Christianis concessum est.

In prima Tusculana quæstio est, An anima sit mortalis.

Argumentum seu probatio ex causa prædicati materiali, uidelicet mixtione elementorum sumta, Disponatur primò cum Prædicato, deinde cum subiecto, & existet Syllogismus secundæ figuræ. Omne mortale seu corruptibile compositum est ex elementis.

Anima hominis non est composita ex elementis, quòd probatur ex actionibus animæ mirandis & inorganicis.

Ergo anima hominis non est mortalis.

Sed hæc exempla in ipsis Dialecticæ præceptis, & enarratione Autorum, rectius fortasse quàm hoc in loco recitantur.

TERTIVM, Exercitationis Dialecticæ

genus est Ἀνάλυσις, qua aliorum Autorum Scripta & Disputationes, sapienter aut secus contextas, resoluimus, & ad normam praeceptorum Dialecticae expendimus & iudicamus, hoc modo, ut in omni Autore bono, in omni scripto & disputatione nobis ad cognoscendum aut explicandum proposita, primum Quaestionem seu Propositionem, totius scripti summam continentem, excerpamus. Deinde praecipua membra & argumenta, & ex quibus locis ea ducta sint, consideremus. Tertiò nuda argumenta formis Syllogismorum inclusa, & ad leges Syllogismi accommodata iudicemus, an propria, certa, uera & consentanea sint, an uerò aliena, falsa, inconsequentia existant.

Ornamento uerò, quae accesserunt, & simul uerborum significationes, & pondera, phrases, & Figurae uerborum, sententiarum, & amplificationum, praeceptis & legibus artis Rhetoricae & Grammaticae examinantur.

Habent autem Adolescentes illustria huius tertij generis exercitationum Dialecticae exempla, in omnibus Dispositionibus Orationum Ciceronis, & Epistolarum Pauli, & enarrationibus Autorum, quos in Scholis explicari quotidie audiunt.

QVARTO. Ad usum transferri praecepta

Dialecticæ à studiosis possunt, in quotidianis DISPVTATIONIBVS, *& aliorum etiam argumentis, ex quibus* Locis *ducta sint, & an ad regulas & leges Syllogismi, qui uelut* Lydius *lapis est omnis iudicij de consequentia, congruant.* Hæc *disputationum, præsertim de rebus bonis & illustribus, exercitia, & ingenium mirificè acuunt & confirmant iudicium, & celeritatem quandam ac facilitatem in negociorum fontibus perspiciendis & argumentis sagaciter inuestigandis & arte disponendis adferunt.* Et *dicendi etiam facultatem ac extemporalem facundiam alunt.*

Hactenus de primo fonte & fine Artis Dialectices, *& de utilißima ratione discendi, et ad usum transferendi artis præcepta, breuiter admonuimus.*

NVNC DE SCRIPTORIBVS DIALECTICÆ *præcipuis & lectione dignis.* Ac *primò de ijs, qui elementa et summã artis tradiderunt: postea de* Aristotelis Organo, *eiusq; interpretibus, pauca adiungemus.*

V*sitatißima uerò in harum regionum* Scholis, *& haud dubiè discentium studijs utilißima sunt præceptoris* Philippi Erotemata, *in quibus & præcepta* Dialecticæ, *ad rectè iudicandum*

& dicendum inprimis necessaria prudenter & dextrè selecta sunt, prætermissis argutijs, quarum nullus ferè aut rarissimus in disertorum oratione usus est: Et addita sunt præceptis illustria Exempla, quæ usum artis eruditissimè ostendunt, & simul de optimis rebus ex omnium doctrinarum genere sumtis, & de multis horum temporum controuersijs difficilibus, iudicia adolescentum erudiunt & informant.

Primus autem ante annos 80. artem Dialecticam, ex tenebris & labyrinthis prioris ætatis, in lucem & aciem eduxit, & usum eius monstrauit RODOLPHUS AGRICOLA, tribus libris, ingeniosissimè, & pura ac splendida oratione Latina scriptis: qui totam ferè artem Dialecticam, & simul Inuentionis ac dispositionis Rhetoricæ præcepta & exempla insignia complectuntur.

Nec scio, an usquam alibi, VSVS locorum seu ratio inuestigandi ex locis argumenta, & inueniendi medium syllogismi, clarius & copiosius explicetur, quàm in aureis illis 19. 20. 21. capitibus libri 2. Quæ multò faciliorem et uberiorem copiam, inueniendi media syllogismorum seu argumenta & probationes, suppeditare, quàm nobile illud prioris Analytici caput, περὶ εὐπορίας προτάσεων, & Schema

H 5 ipsum

ipsum, quod Pontem *Asinorum uocare solent: omnes sani ex collatione facilè perspicient.*

Fideliter etiam & eruditè hac nostra ætate, tùm præcepta Dialecticæ *eruditis ac insignibus exemplis illustrata, tùm rectißimam rationem ea discendi & ad usum transferendi, tribus libris explicauit* IODOCVS VVILLICHIVS, *qui &* Aristotelica *præcepta, quorum in iudicando & differendo creberrimus usus est, ferè omnia complexus est:* Et *præ cæteris, quorum hoc tempore libelli extant, eruditam* Confutandi, *seu aliorum argumenta ex fontibus locorum diluendi rationem, adhibitis insignibus exemplis, diligenter & prolixè toto libro tertio monstrauit:* Et *tribus figuris* Syllogismorum *ab* Aristotele *traditis, quartam adiunxit, in qua medius terminus in maiore* Prædicati, *in* Minore Subiecti *locum obtinet: Quàm dispositionem* Medij *&* ἀκολουθίαν *propositionum congruentem ad modos* Bamana, *Camene,* Dimrai, *&* Frimeno, *non minus constantem & legitimam ac certam esse, quàm in tribus reliquis figuris, & à* Cicerone *et alijs ueteribus frequentißimè usurpari, constat.*

Eruditißima uerò & elegantißima oratione latina, & subtilitate explicationis eorum, quæ acutè et copiosè ab Aristotele *tradita sunt,*

omnes

omnes cæteros uincit IOHANNES STVRMIVS, qui omnes Aristotelis præceptiones ad perspiciendum, quale quidq; sit, & eruditè disserendum utiles, libris quatuor comprehendit, & simul perspicuè & subtiliter interpretatus est. Et præter ea, quæ in Scholis Aristotelicorum Dialecticis uulgò traduntur, de demonstratione etiam Dialectica copiosius & subtilius explicauit: & totam illam prolixam prioris Analytici partem, quæ plus in se obscuritatis & argutiarum, quàm utilitatis habere uulgò iudicabatur (de mixtione propositionum categoricarum & Modalium in singulis syllogismorum figuris) manifestè & dilucidè lib. 2. patefecit, et additis exemplis usum eius indicauit.

CÆSARIVS etiam omnia ferè artis Dialecticæ præcepta, ordine Aristotelico complexus est Decem libellis, ad primæ ætatis captum scriptis, ex quibus ego cùm in Academia Tubingensi publicè prælegerētur, prima elementa Dialecticæ puer didici. Huic in tradendo ferè par est FRANCISCVS TITELMANVS.

VALLAM propter multorū uocabulorū eruditas & Grāmaticas enarrationes, et censurā de uulgaribus præceptis, quæ ipsa tamē acri iudicio censenda est, utiliter studiosi legent.

TRAPEZONTIVS τῆς κριτικῆς præcepta

cepta breuiter complexus est: τοπικὴν planè omisit.

Nemo autem pòst Philippum (quod absq; inuidia & saluo cuiusq; meliori iudicio dictum uelim) usum artis Dialecticæ, in disertorum Poëtarum & oratorum scriptis rectè intelligendis et explicandis, facilius et uberius ostendit, quàm PETRVS RAMVS: Qui, etiamsi ordine præceptorum & tradendi ratione nonnihil à uulgari consuetudine in Scholis recepta discedit: tamen haud dubiè, Præceptorum, quæ imprimis ad rectè iudicandum et disserendum necessaria sunt, paucitate & facilitate: Et Exemplorum illustrium bonitate, copia & perspicuitate: & ostensa ratione Exercendi præcepta in Analysi, seu retexendis & iudicandis aliorum Scriptis & disputationibus, & proprijs componendis: multis alijs antecellit.

Postquam uerò hæc initia & summam artis Adolescentes ex unico libello, uel solius Philippi, uel VVillichij, uel Sturmij, uel Rami, &c. perceperint: ad Aristotelis lectionem deinceps accedent, Qui perfecisse hanc artem, qua in omnibus artibus utimur, eamq; integram existimatur complexus esse Sedecim libris, quibus ORGANI nomen inditum est.

Vt

Vt enim in mechanicis artibus nihil ſine inſtrumentis, ac præcipuè ſine manu, quam ὄργανον πρὸ ὀργάνων alibi Ariſtoteles nominat, effici poteſt: Ita in omni genere doctrinarum & Artium, Dialectica commune Organum ſeu inſtrumentum eſt, ad rectè diſcendum, iudicandum & diſſerendum de omnibus rebus neceſſarium.

Poſſunt autem Argumenta Sedecim librorum Organi Ariſtotelici hoc modo breuiter comprehendi. Nam Iſagoge de quinq; uocibus ſeu prædicabilibus, non ab ipſo Ariſtotele ſcripta, ſed à Porphyrio, qui annis amplius quingentis poſt Ariſtotelem uixit, ex Topicis Ariſtoteleis collecta eſt.

Argumentum & Diſpoſitio Organi Ariſtotelei.

ORGANON Dialecticæ hunc finem habet propoſitum, ut de omnibus rebus, quarum cognitio expetenda eſt, rectè & eruditè diſſerere & argumentari poßimus. Huius rei efficiendæ inſtrumenta, ſeu partes Dialecticæ, duæ ſunt, Inuentio & Iudicium, uel de Materia, uel de Forma, ſeu diſpoſitione Argumentorum.

Inueniendi doctrinam, à ueteribus acceptam

Ariſtoteles,

Aristoteles, partim in κατηγορίαις, quas ab Archyta Pythagoreo primùm in Decem genera distributas esse, Simplicius & Boëtius testantur: partim in secunda Sectione primi priorum: uberrimè autem in Topicis, posterioribus Analyticis & Elenchis, duodecim ferè totis libris explicauit.

Cùm enim Materia Argumentorum triplex sit, Necessaria, Probabilis, & Falsa seu Sophistica: rationem constituendi artes, & inueniendi demonstrationem, seu uera, necessaria, et immota argumenta, IN POSTERIORIBVS ANALYTICIS tradit: Qui inter cæteros Aristotelis Dialecticos Libros, uelut Hesperus inter stellas, dignitate et usu latißimè manante, excellunt. Tametsi in his quoq; multa sunt plus curiosæ subtilitatis, quàm solidæ utilitatis habentia: ut de infinitate Medij, de demonstratione Definitionis &c. De quibus summa & fine ac usu artis rectè cognito, facilè iudicari potest.

Rationem Inueniendi de proposita quæstione probabilia Argumenta, copiosè euoluit octo libris TOPICIS, ac in secundo, circiter trecentas Maximas, ut in Scholis uocant, seu Catalogum Locorum recenset, ex quo in Ciceronis Topicis, & 2. de Oratore, series locorum descripta est.

De

De SOPHISMATIBVS componendis, & eruditè dissoluendis, DVO Elenchorum libri præcipiunt.

De FORMA seu Dispositione & connexione Terminorum et propositionum Syllogismi, in PRIORIBVS ANALYTICIS præcepta tradit. Ac primùm Genesin, seu rationem componendi Syllogismos in singulis Figuris, Secundò Rationem inueniendi Medij, Tertiò Analysin utriusq; demonstrat. In secundo Priorum, initiò de uarijs potestatibus seu proprietatibus, Secundò de uitijs Syllogismorum, Tertiò, doctrinā de reliquis speciebus argumentationis, Enthymemate, Inductione, & Exemplo, pertexit.

Liber περὶ ἑρμηνείας Grammaticam doctrinam de Propositione, quæ etiam in principio Analyticorū traditur, Et nobilem illā quæstionem, de futuris contingentibus, explicauit.

Sunt & quatuordecim METAPHYSICORVM libri magna ex patre Dialectici, partim etiam Grammatici, ut reuerēdum præceptorem nostrū Philippum iudicare memini: Qui hoc etiam addebat, utilißimā Metaphysicorū partem esse, Grāmaticas enarrationes 32. uocabulorum πολυσήμων in lib. 4. Et doctrinam de causis seu κριτηρίοις ueritatis & certitudinis rerum in lib. 3. & 10. Memi-

Memini ab eodem, commentarium Bursæ Montis Coloniensis, in totum Aristotelis Organum, præ cæteris Scholasticorum commentis laudari, & mihi Organon Aristotelis priuato studio euoluenti, unà perlegendum tradi.

Non inutilis autem studiosis prouectioribus, ad formandum iudicium de præceptis & usu artis, erit Animaduersionum Petri Rami lectio, in quibus etsi scrupulosius nonnihil & iusto uehementius Aristotelem exagitat, sicut ipse Aristoteles, nullius eorum Philosophorum, qui ante ipsum uixerunt, nomini pepercit: tamen simul breuem & eruditam totius Organi Enarrationem complectitur, Et sententiam ac usum præceptorum Aristotelis, præsertim in posterioribus Analyticis, multò dexterius & clarius demonstrat, quàm multi ex ueteribus Aristotelis Interpretibus, Qui præcepta ab Aristotele coaceruata, subtiliter quidem & copiosè explicant, sed usum artis in Retexendis et Explicandis sapientum & disertorum hominum scriptis & disputationibus, & proprijs componendis, nullum ferè ostendunt. Sicut Aristoteles etiam, ea de causa obscurior est, quòd in Analyticis & alibi, non illustria & significantia ac utilia, sed Abcdaria tantùm exempla, Geometras (quibus tamen certi aliquid

literæ

literæ illæ significant) imitatus usurpat: Et necessarijs præceptis multas miscet argutias, quarum non ita magnus in iudicando & disserendo usus est: Quas interpretes postea, Alexandrum Aphrodiseum, qui 200. post Christum natum annis floruit, secuti, & ῥαψῳδίας λεπτολογημάτων coaceruantes, auxerunt.

AMMONIVS Porphyrij quinq; uoces, & Aristotelis κατηγορίας & περὶ ἑρμηνείας uerbosißimis commentarijs illustrauit, circa annum Christi 300.

IOHANNES PHILOPONVS, cui Grammatici cognomē honoris causa tribuitur, Quatuor Analyticos libros fusißimè enarrauit. Vixit autem circa annum Christi 600. sub Phoca Imperatore, & contra Chalcedonensem Synodum scripsit: teste Nicephoro lib. 18. cap. 46. 45. 47.

Posteriores Analyticos THEMISTIVS etiam (quem diligentißimum scriptorem esse & lucidum, & omnia ad facilitatem intelligentiæ reuocare, Boëtius etiam testatur) paraphrasi erudita explicuit, circa annum Christi 360. Et digna lectione sunt in secundum posteriorum EVSTRATII Episcopi Niceni commentaria, quæ Philopono usitatè coniungi solent.

ALEXANDER ipse, Topica Aristotelis & Elenchos, & priorem Analyticum, eruditè & subtiliter interpretatus est. Et plerisq; cæteris Aristotelis interpretibus Græcis antefertur: excepto SIMPLICIO, qui circa annum Christi 600. uixit, & omnia superiorum scripta legit, eaq; sæpißimè citat, & censuram ac iudicium de illis suum liberè exponit.

Huius in Categorias tantùm absolutißima commentaria & lectione dignißima mihi uidere & legere hactenus licuit. Nec scio an plures ipsius Dialectici libri extent.

Ex latinis Boëthius, Isagogem Porphyrij, Aristotelis Categorias & περὶ ἑρμηνείας & Ciceronis Topica, eruditißimis enarrationibus illustrauit. Et peculiares libros de Differentijs Topicis, de Syllogismo categorico & hypothetico &c. edidit, circa annum Christi 480. De quo Autore, Philippi iudicium studiosis notum sit, hisce uerbis expressum. Extant scripta Boëthij, de præcipuis disciplinis, ex quibus iudicari potest, fuisse eum omnium Romanorum, quorum reliqua sunt Scripta, eruditißimum. Ad hoc decus addidit & ueræ de Deo doctrinæ profeßionem. Ideo hortandi sunt studiosi, ut eius libros legant &c.

Fuit autem Alexandro Aphrodiseo, cuius

paulò

paulò antè mentionem feci, ferè σύγχρονος seu paulò superior GALENVS Medicus, qui usum Methodi Dialecticæ, instituendis & explicandis artibus, & aliorum Disputationibus dijudicandis, multò rectius & splendidius, tùm præceptis, tùm exemplis illustribus demonstrauit, quàm omnes organi Aristotelici Interpretes in unum collati. Sicut non modò ex eo, quod libros Quindecim de Dialectica demonstratione scripsit, quorum sæpiß. mentionem facit, sed etiam ex libris, qui adhuc supersunt, ex Constitutione artis Medicæ: & parua Arte, ut uocant: Methodo Curandi: Et præcipuè ex Nono de Hippocratis & Platonis dogmatibus libro perspicuum est, in quo non Dialectica tantùm præcepta, ualde multa & utilia, & exemplis insignibis illustrata recitat: uerùm etiam scriptores Dialecticæ inter se conferens, Platonem & Hippocratem affirmat in hac arte omnium Philosophorum principes fuisse, seu ut ipsius uerbis utar, κάλλιστα καὶ ἄριστα τὴν περὶ ταύτα τέχνην μεταχειρήσασθαι.

Idq; insignibus Testimonijs & exemplis, ex Phædro, Philebo, Sophista, Politico, & libris de Republica citatis, comprobat.

Inesse autem eximiam & singularem quandam dignitatem, utilitatem & maiestatem, Pla-

tonis de Dialectica dogmatibus, ex duobus etiam Locis, quos suprà de causa Efficiente, & fine Dialecticæ citaui, apparet.

Itaq; hortor studiosos, ut Phædrum in primis, & Philebum Platonis, in quibus præcepta de Methodo rectè discendi & docendi uerè aurea traduntur, diligenter & attentè legant. Ex quibus, duo tantùm alliciendi ad librorum Platonis lectionem, Auditoris causa, adscribam.

Σκόπει τί ποτε λέγει Ιπποκράτης τε καὶ ὁ ἀληθὴς λόγος. ἆρ' οὐχ ὧδε χρὴ διανοεῖσθαι περὶ ὁτουοῦν φύσεως; πρῶτον μὲν, ἁπλοῦν, ἢ πολυειδές ἐστιν, οὗ πέρι βουλησόμεθα εἶναι αὐτοὶ τεχνικοὶ, καὶ ἄλλους δυνατοὶ ποιεῖν. ἔπειτα δὲ, ἐὰν μὲν ἁπλοῦν ᾖ, σκοπεῖν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, τίνα πρός τι πέφυκεν εἰς τὸ δρᾶν ἔχον, ἢ τίνα εἰς τὸ παθεῖν ὑπό τ. ἐὰν δὲ πλείω εἴδη, ταῦτα ἀριθμησαμένους, ὅπερ ἐφ' ἑνὸς, τοῦτ' ἰδεῖν ἐφ' ἑκάστου τὸ, τί ποιεῖν αὐτὸ πέφυκεν, ἢ τὸ τί παθεῖν ὑπό του; Φαι. κινδυνεύει, ὦ Σώκρατες. Σω. Ηγοῦν ἄνευ τούτων μέθοδος, ἐοίκοι ἂν ὥσπερ τυφλοῦ πορείᾳ: ἀλλ' οὐ μὴν ἀπεικαστέον τόν γε τέχνῃ μετιόντα ὁτιοῦν τυφλῷ οὐδὲ κωφῷ.

Et paulò antè.

Τούτων δὲ τίνων ἐκ τύχης ῥηθέντων δυοῖν εἰδοῖν, εἰ αὐτοῖν τὴν δύναμιν τέχνῃ λαβεῖν

ἔχειν δύναιτό τις, οὐκ ἄχαρι. ΦΑΙ. Τίνων δή; ΣΩ. Εἰς μίαν τε ἰδέαν συνορῶντα ἄγειν τὰ πολλαχῇ διεσπαρμένα, ἵνα ἕκαστον ὁριζόμενος, δῆλον ποιῇ περὶ οὗ ἂν ἀεὶ διδάσκειν ἐθέλῃ. ὥσπερ τὰ νῦν δὴ περὶ Ἔρωτος ὃ ἔστιν ὁρισθὲν, εἴτ' εὖ εἴ τε κακῶς ἐλέχθη. τὸ γοῦν σαφὲς καὶ τὸ αὐτὸ αὑτῷ ὁμολογούμενον, διὰ ταῦτα ἔσχεν εἰπεῖν ὁ λόγος. ΦΑΙ. Τὸ δ' ἕτερον δὴ εἶδος τί λέγεις ὦ Σώκρατες; ΣΩ. Τὸ πάλιν κατ' εἴδη δύνασθαι διατέμνειν κατ' ἄρθρα, ᾗ πέφυκε. καὶ μὴ ἐπιχειρεῖν καταγνύναι μέρος μηδὲν, κακοῦ μαγείρου τρόπῳ χρώμενον.

Τούτων δὴ ἔγωγε αὐτός τε ἐραστὴς ὦ Φαῖδρε τῶν διαιρέσεων, καὶ συναγωγῶν ἵν' οἷός τε ὦ λέγειν τε καὶ φρονεῖν. ἐάν τέ τινα ἄλλον ἡγήσομαι δυνατὸν εἰς ἓν καὶ ἐπὶ πολλὰ πεφυκότα ὁρᾶν, τοῦτον διώκω κατόπιθε μετ' ἴχνιον ὥς τε θεοῖο. καὶ μέν τοι καὶ τοὺς δυναμένους αὐτὸ δρᾶν, εἰ μὲν ὀρθῶς ἢ μὴ προσαγορεύω, θεὸς οἶδε: καλῶ δὲ οὖν μέχρι τοῦ δὲ διαλεκτικούς.

CVm de Rhetorica, & studio linguarum Græcæ & Ebrææ, utiliter instituendo commonefactiones, nondum accepissemus: inse-

rere loco illarum Regulas, quamuis imperfectas, de Ratione discendi, ab eodem Autore traditas, libuit, in quibus Rhetoricæ etiam & Græcæ linguæ mentio fit.

REGVLÆ DE RATIONE DISCENDI ET STVDIIS RECTE INSTITVENDIS.

IN omnibus uitæ consilijs, studijs & actionibus rectè instituendis, necesse est, Finem certum & metam habere propositam, ad quam uelut ad scopum labores suscepti dirigantur, ut Plato inquit, μὴ πλανᾶσθαι δεῖ πρὸς πολλὰ στοχαζόμενον, ἀλλ' εἰς ἓν ἀποβλέποντα, πρὸς τοῦτο ἀεὶ τὰ πάντα οἷον βέλη ἀφιέναι.

Finis autem studiorum & totius uitæ humanæ præcipuus & ultimus est, uera DEI agnitio & celebratio. seu Pietas uera, ut scriptum est, omnia ad gloriam Dei facite: & dulcissimè in ueteri uersu dicitur, ἀρχὴν ἁπάντων καὶ τέλος ποίει θεόν. *Proximi uerò & immediati studiorum nostrorum Fines duo sunt, Sapientia seu cognitio Rerum, & Eloquentia seu facultas rectè dicendi ac scribendi. Ac hosce duos Fines omnia*

omnia nostra studia, omnes lectiones, exerticia, lucubrationes, & in summa, omnes discendi labores dirigi & referri oportet.

RERVM omnium cognitu necessariam doctrinam, QVATVOR ARTES continent.

I. THEOLOGIA, cuius Catechesin seu elementa prima, & locos praecipuos, non à studiosis sacrarum literarum tantummodo, sed in genere ab omnibus, qui hominis, praesertim Christiani appellationem tueri uolunt, cognosci oportet.

II. Doctrina Ethica & politica, quae consilia & actiones uitae priuatae & Reipublicae, iuxta normam Legis Dei Naturae insitae, & aliarum Legum inde extructarum, gubernat.

III. PHYSICA & hinc deriuata Ars Medica, quae naturam Corporum & Animae humanae, & caeterarum rerum à Deo conditarum, ut animantium omnium, Plantarum, Meteororum, considerat &c. explicat.

IIII. MATHEMATA, quae Numerorum, Figurarum & motuum coeli ac stellarum doctrinam complectuntur. Harum Artium fontes Scriptis Linguae Latinae, Graecae & Ebraeae continentur. Ideo Linguarum studia, quae uelut fo-

res sunt & claues omnium doctrinarum, necessaria sunt.

HISTORIÆ *res gestas* Ecclesiæ *& imperiorum, & exempla doctrinæ* Ethicæ *ac politicæ suppeditãt.* POETÆ *etiam nullum peculiare genus doctrinæ, Sed uel historias sacras aut prophanas, uel præcepta de moribus, uel doctrinam de natura rerum, carminibus & picturis illustratam continent.*

Ad Eloquentiam *seu* Facultatem *rectè dicendi ac scribendi, quæ alter studiorum nostrorum* Finis *est, in primis necessariæ sunt.*

1. Dicendi Artes, *quæ orationis rectè intelligendæ & formandæ rationem monstrant, & superiorum* Artium, *quæ rerum doctrinam continent necessaria adminicula & organa sunt,* Nam *uerba sunt rerum notæ.*

2. *Lectio diligens & attenta insignium puræ, perspicuæ & disertæ orationis exemplorum, ut* Ciceronis.

3. *Imitatio rectè loquenttum & aßidua scribendi ac dicendi exercitatio: quæ præcipua & utilißima et maximè necessaria studiorum pars est, qua sola ferè consequi & adipisci se posse studiosi sciant, quidquid in studijs laudabile sperari potest.* Ideoq; *nullo unquam die eam intermitti debere.*

Hi Fi-

Hi Fines ſunt & metæ ſtudiorum noſtrorum præcipuæ, ad quas omnes diſcendi labores referre præcipuè oportet.

Vt autem, Quæ uia ſit ad haſce metas, & quibus Medijs ad optatos ſtudiorum Fines ſeu eruditionem ueram peruenire diſcentes poßint intelligatur. Sequentes Regulæ in conſpectu uerſentur.

Prima cura ſit, ut Catecheſin pietatis Chriſtianæ, ex unico libello, qui præcipuos ueræ de Deo doctrinæ locos, pijs & eruditis definitionibus ordine explicatos & teſtimonijs ſcripturæ confirmatos continet, ſedulò diſcamus: Et quotidie Labores ſtudiorum à Lectione capitis in Biblijs, & à precatione ardenti ordiamur, qua ſtudia noſtra diuinitus regi & iuuari petamus. Ἀπὸ θεοῦ γὰρ χρὴ πάντα ἀρχόμενον αἰεὶ λέγειν τε καὶ νοεῖν.

Deinde Artes cognitu neceſſarias, ſingulas ex uno tantum libello, eruditam Methodum & ſummam artis continente, perdiſcant & de conſilio prudentis & fidi præceptoris, ordine certo per doctrinarum orbem progrediantur, & uelut per gradus, ab inferioribus ad ſuperiores & cognatas Artes aſcendant, donec ad faſtigium ueræ Eruditionis perueniant.

GRAMMATICÆ finis & uſus eſt,

recte intelligere uim & naturam uerborum, Phrasis & figurarum Sermonis, in aliorum oratione & Scriptis, & sui animi sensa, ratione congrua & perspicua alijs explicare.

Ad hunc finem assequendum Instrumenta studiosis necessaria sunt.

I. Communia præcepta seu Regulæ artis Grammaticæ.

II. Auscultatio eruditæ interpretationis bonorum autorum, qui rectè & eleganter Latinè locuti sunt, ut Ciceronis, Terentij, Virgilij.

III. Diligens & attenta rectè & eleganter latinæ loquentium & Scribentium Imitatio: & Styli exercitatio aßidua, quæ præcipuum orationis rectè componendæ & facultatis rectè loquendi ac Scribendi parandæ, instrumentum est.

DIALECTICÆ finis & usus est, ut in omnibus cæteris artibus, res ad discendum uel docendum propositas, rectè, ordine & integrè cognoscere, & docendo explicare, & uera à falsis, certa ab incertis discernere & dijudicare poßimus.

Hanc rectè discendi & docendi facultatem consequemur, si primùm ex unico libello, Præcepta Artis maximè necessaria & utilia ediscemus

ſcemus, qualia ſunt decem Quæſtiones Methodi, ſeu Loci Dialectici, Regulæ de Syllogiſmis rectè componendis, Quatuor Critiria certitudinis, & Ratio ſoluendi uitioſa argumenta.

Deinde Exercitationem adiungemus in cæteris artibus & quibuscunq; rebus propoſitis, rectè & ordine iuxta ſeriem quæſtionum Methodi diſcendis & explicandis, ſicut præcipuos doctrinæ Chriſtianæ locos hac Methodo explicari quotidie ſtudioſi audiunt. Item in argumentis ex penu locorum eruendis, & aptè cum propoſita Quæſtione diſponendis, in aliorum Autorum ſcriptis & diſputationibus dextrè reſoluendis, & noſtris ipſorum rectè & ordine contexendis.

RHETORICÆ Finis eſt Bene dicere ſeu rectè, ordine, perſpicuè, ornatè, & aptè dicere. Repetit autem Rhetorica magna ex parte præcepta Dialecticæ & Grammaticæ. Nec quicquam ferè peculiare habet, niſi præcepta de Amplificatione & ornatu orationis.

Nam Loci Inuentionis in ſingulis generibus Cauſarum nihil aliud ſunt, quàm Loci Dialectici, ad diuerſas materias accommodati. Diſpoſitionis præcepta, ſunt riuuli Methodi & partium Syllogiſmi ac Enthymematis.

Elocutio-

Elocutionis præcepta de ſermone Grammatico ſeu emendato & perſpicuo, de phraſi, de figuris, Tropis & Schematibus, de compoſitione periodorum etc. planè ex Grammaticis tranſcripta ſunt.

Ita relinquũtur Rhetoricæ ſola ferè amplificationum præcepta, quæ ipſa tamen ex locis Dialecticis emanant.

Ratio autem utiliter diſcendi Rhetoricam, & parandi mediocrem facultatem rectè, ordine, perſpicuè ac ornatè de re propoſita dicendi, in hiſce quatuor rebus poſita eſt.

1. Vt communia præcepta, quæ rationem rectè intelligendi hominum diſertorum ſcripta (quorum imitatione fiunt artifices) monſtrant, & uiam oſtendunt rectè, ordine ac perſpicuè de re propoſita dicendi aut ſcribendi ex unico libello primùm diligenter diſcamus.

2. Vt Rerum, de quibus dicendum eſt, cognitionem et doctrinam mediocrem, ex ijs artibus, in quibus explicantur, nobis comparemus: quod enim parum nouit, nemo docere poteſt.

3. Vt illuſtria puræ, perſpicuæ, elegantis & ornatæ orationis exempla, in probatis Autoribus, diligenter & attentè legamus, & qua ratione elaborata ſint, conſideremus, & in noſtra

oratione componenda imitari & exprimere studeamus.

4. Vt nullum diem abire sinamus, in qua non aliquid temporis exercitationi Styli, qui optimus ac præstantissimus dicendi effector ac magister est, tribuamus.

In GRÆCÆ linguæ studio, quæ ad fontes doctrinæ Christi & totius Philosophiæ cognoscendos aditum patefacit, initiò dent operam studiosi, ut literarum sonos rectè exprimant, & inflexiones Nominum ac uerborum & earum præcipuè Syntaxeon regulas, in quibus Latini & Græci Sermonis idiomata inter se differunt, ex unico libello Grammatico ediscant. Ac ut illustrentur Regulæ et maiori cum Suauitate & fructu à Iuuenibus percipiantur, prodest adiungi præceptis exempla Sententiosa, seu locos autorum, Historiolas, & γνώμας insignes, quæ non modò Regularum exempla & præceptorum usum, sed etiam utiles admonitiones, de Deo, de natura rerum, de gubernatione uitæ & morum quotidie ediscendas complectantur, Deinde uerborum Significationes ac pondera, & phrases linguæ illi propriæ, non tam ex commentarijs aut Lexicis, quàm ex fontibus oratorum & poëtarum, & eorum interpretatione erudita, uel uiua uoce,

quod

quod utiliſsimum eſt, uel excellentium artificum uerſionibus, tradita cognoſcere ſtudeant.

Cumq; Syncategorematum & præpoſitionum inprimis ſignificationes uariæ, plurimum momenti & difficultatis in lingua Græca adferant, earum præcipuè particularum uim & uſum, in compoſitione, & Syntaxi uaria, obſeruent.

Proponi autem initiò teneræ ætati faciles & aperti ſcriptores debent, qui & orationis perſpicuitate & rerum bonarum ſuauitate diſcentes alliciant, ut Iſocratis παραίνεσις *ad Dæmonicum, & ad Nicoclem, Plutarchi* περὶ παίδων ἀγωγῆς, *Platonis & quorundam aliorum epiſtolæ, & Æſopi fabellæ, ex quibus præter uerborum copiam, & multarum rerum, ac præcipuè animantium appellationes, magnam ſapientiæ, gubernatricis conſiliorum & actionum humanarum, partem, uenuſtiſsimis imaginibus inuolutam, diſcere iuuentus poteſt.*

Perceptis autem & confirmatis Grammaticæ regulis, & intelligentia aliqua Græci ſermonis comparata: Deinde præcipui Autores Græci ordine legendi ſunt, quorum ſex genera diſtribui poſſunt.

1. *Oratores, ut Iſocrates, Demoſthenes, Ly-*

ſias,

ſias, Æſchines, Lycurgus, Lucianus, Libanius.

2. Hiſtorici, Herodotus, Thucydides, Xenophon, Diodorus Siculus, Plutarchi uitæ, Polybius, Appianus, Pauſanias, Strabo.

3. Philoſophi & Mathematici ac Medici, ut Plato, Ariſtoteles, Euclides, Ptolemæus, Galenus, Dioſcorides, Hippocrates, Ægineta.

4. Poëtæ, ut Homerus, Heſiodus, Pindarus, Euripides, Sophocles, Theognis, Phocylides, Theocritus, Oppianus, Aratus &c.

5. Philologi, Athenæus, Suidas, Heſychius, Comment: Iliad. & Odyſſeæ.

6. Theologi, ut Biblia Græca, Baſilius, Nazianzenus, Iuſtinus, Clemens, Epiphanius, Chryſoſtomus.

Vt autem duo ſunt omnium noſtrorum ſtudiorum Fines proximi, σύνεσις καὶ δύναμις ἑρμηνευτική: ita in Græcis autoribus legendis primùm conſiderent ſtudioſi, Quam inde utilitatem & fructum, uel ad Rerum cognitionem & erudiendum iudicium, uel ad facultatem rectè intelligendi & componendi orationem perſpicuam & diſertam referre poßint. Semper itaq; initiò cogitent, Ad quam Claſſem Artium ſcripta illa pertineant, & Quos Artium illarum locos præcipuè explicandos ſuſceperint,

rint, ut Isocratis pleræq; orationes, Aristotelis & Platonis libri de Moribus, & Theognidis, Phocylidis, Pythagoræ poëmata, continent præcepta Ethica & politica de consilijs gubernationis Reipublicæ, & uitæ priuatæ honestè regendis. Horum præceptorum exempla illustria suppeditant Historiæ Herodoti, Thucydidis, Plutarchus, Herodianus & Demosthenis orationes συμβουλευτικαὶ. Aratus partem doctrinæ Astronomicæ de situ stellarum fixarum, & prognosticis tempestatum, complexus est: Oppianus partem doctrinæ Physicæ de Natura piscium: Libri Fastorum Ouidij, partem doctrinæ Astronomicæ de Anno, & de ortibus ac occasibus siderum exponunt. Cùm hoc modo ad certarum Artium locos, uelut ad metas, lectio Autorum reuocatur, facilius σωματοποιηθῆναι tota discendi ac legendi ratio: & intelligi potest, quam Philosophiæ seu Iudicij & sapientiæ humanæ partem singuli Autores illustrent.

Quod autem ad ἑρμηνείαν, quæ alter studiorum nostrorum finis est, attinet: facilius sermonem Græcum in Autoribus intelligere studiosi poterunt, si rectè præceptis antea inflexionum Græcarum Formulis seu Grammaticæ Regulis, unum & alterum Autorem Græcum,

uiua

uiua uoce eruditi interpretis enarrari diligenter & attentè audient. Nam ex intelligentia unius Autoris, adhibito mediocri studio & intentione, plures alij rectè cognosci possunt: cùm uerba & phrases ferè eædem in omnibus eiusdem Claßis Scriptoribus sese offerant.

Proderit etiam magnorum Artificum Translationes cum Græcis fontibus conferre, ut in libris Aristotelis de Animalibus, Theodori Gazæ conuersionem latinam: in Galeni libris de sanitate tuenda, Thomam Linacrum: In Herodiani Historia, Politianum: in Dialogis Luciani, Erasmum, &c. Adhiberi & Lexica possunt, non tantùm Suidæ, Hesychij & similia, sed etiam Græcolatina.

Ad Poëtarum orationem facilius intelligendam necesse est Dialecticos Linguarum uarios prius cognosci: de quibus breuißimè scripsit Adrianus Amerotius: uberrimè autem Vrbanus &c.

DE LECTIONE HISTORIARVM RECTE INSTITVENDA.

VT totum hoc pulcerrimum Mundi theatrum, cœlum, lumina, ſtellas, elementa, plantas, animantia, et noſtros ipſorum animos ac corpora condidit Deus, & uult ea à nobis aſpici, & impreſſa illis diuinæ bonitatis & ſapientiæ ueſtigia conſiderari: Quæ aſpectio & conſideratio perpetuorum aut certis uicibus renaſcentium mundi corporum, Hiſtoria naturalis ab eruditis appellatur: Ita etiam Rerum, quæ in hoc mundi Theatro, à Deo & hominibus illius incolis, animaduerſione & memoria dignæ, ab initio ad noſtram uſq; ætatem, actæ & geſtæ ſunt, ſeriem continuam in Hiſtoria Mundi conſeruauit: In qua, uelut in Tabula pictum, aut uelut in excelſa ſpecula collocati, oculis noſtris ſubiectum cernamus, & contemplemur quicquid in orbe terrarum, inde uſq; à prima creatione, memorabile geſtum eſt.

Voluit enim Deus harum maximarum

rum rerum memoriam, ut Mundi & Ecclesiæ initia, originem, lapsum, & reparationē humani generis, promissionē de Christo, & cæteras patefactiones Dei in Ecclesia editas, pœnam diluuij, constitutionem & deletionem Politiæ Iudaicæ, Seriem quatuor Monarchiarum, & præcipuorum in mundo regnorum, Regnum Christi, &c. inter homines conseruari, & ad posteritatem transmitti.

Planè autem extingueretur in genere humano memoria rerum maximarum, quæ ante nostram ætatem in Ecclesia & Imperijs acciderunt, nisi literarum & Historiæ monumentis consignarentur. Itaq; Deus ipse primam & antiquissimam Historiam per Mosen scripsit: & Herodotus, qui è uestigio Propheticis monumentis succedit, se eo consilio historiam scripsisse testatur, ὡς μὴ τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται, ne ea, quæ in mundo gesta sunt, ex hominum memoria cum tempore exolescant. Verè igitur Historia est testis temporum, lux ueritatis, uita memoriæ, magistra uitæ, nuncia uetustatis, ut Cicero uerissimè simul & grauissimè definit.

Relictis autem cæteris quatuor, quæ idem ferè ualent, & primam hanc & præcipuam historiæ utilitatem illustrant, Encomijs: Alterum membrum paulò attentius in hoc lectionis uestibulo expendemus, Quod Vitæ magistram Cicero historiam appellat: Quam laudem in Ecclesia Dei, soli Deo seu uoluntati & legi diuinæ tribuimus.

Aeterna enim sapientia & regula iusticiæ in Deo, ad quam uelut ad normam omnia hominum consilia & actiones dirigi debent, est Lex Dei seu Decalogus, cuius præcepta, sunt radij sapientiæ, lucentis in mente diuina, discernentis septo immoto honesta & turpia, transfusi in mentes hominum, & ipsius Dei uoce in monte Sinai illustrati, ut Deum autorem nobis monstrent, & qualis sit Deus, & quibus officijs à nobis coli uelit, ostendant, & hominum uitam gubernent et regant.

Sunt autem HISTORIÆ magna ex parte, nihil aliud, quàm huius sapientiæ diuinæ, seu Legis Dei, gubernatricis imperiorum & uitæ priuatæ, Exempla illustria, in Dei ipsius & summorum regum

& ciui-

& ciuitatum, & magnorum uirorum rebus gestis expressa: Quæ ferè conspectiora sunt: & cùm horribiles iniustorum cōsiliorum ac scelerum pœnas, & rectè factorum præmia commemorent, multò efficacius, quàm nuda præcepta, rudiorum animos, ad fugienda scelera, & imitationem rectè factorum, & colendam iusticiam & cæteras uirtutes, accendunt & impellunt.

Valdè igitur utile est in lectione Historiarum, *Exempla omnium humanorum officiorum, tanquam in illustri posita loco, prudenter accommodare ad* Regulas *seu* Leges *uitæ: Quarum hæc prima & summa est, quæ affirmat, uerè esse* Deum*, conditorem & inspectorem* Imperiorum, *& uitæ hominum, omnipotentem & iustum, qui flagitet & præmijs ornet, timorem sui, iusticiam, obedientiam, & horribiliter puniat impietatem, iniurias, tyrannidem, superbiam, libidines, & alia scelera:* καὶ θεῷ ἀεὶ ξυνέπεσθαι δίκην, τῶν ἀπολειπομένων τοῦ θείου νόμου, τιμωρόν..

Ad hanc communem regulam HERODOTVS *totā belli* Troiani *historiam refert, cùm inquit,* Excidium Troiæ *docere,* ὅτι τῶν μεγάλων ἀδικημάτων, μεγάλαι εἰσὶ καὶ αἱ τιμωρίαι

μωρίαι παρὰ τῷ θεῷ. Et in Terpsichore hanc generalem regulam, ad regendos mores utilissimam recitat, οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀδίκων τίσιν οὐκ ἀποτίσει, id est, Nullus homo poenam sceleris reus effugit unquam.

In primis autem Gubernatoribus Reipublicæ & Imperiorum prosunt historiæ, ut exempla bonorum et salutarium consiliorum, gubernationis Reipub. & officia seu uirtutes omnes in bono Principe seu Magistratu necessarias, Et causas mutationis & euersionis Regnorū & ciuitatum, & horribilium bellorum & calamitatum publicarum, obseruent.

Sancti & Deo cari Reges, Dauid, Iosaphat, Ezechias, Constantinus, Carolus Magnus, in tota gubernatione hunc sibi scopū præcipuè proposuerunt, ut ueram de Deo doctrinam, ueros Dei cultus, studia literarum Ecclesiæ necessaria, honestam disciplinam, & pacem rectè constitutis Ecclesijs tuerentur & propagarent. Hæc Exempla nunc quoq; boni Principes in suis ditionibus gubernandis studeant imitari.

Cyrus, Deioces, Themistocles, Scipio, Augustus, iusticia, bonitate, clementia, fortitudine in bellis necessarijs, et patientia ac moderatione in tolerandis collegarū & uulgi erratis, amplißima imperia consecuti sunt, & feliciter ea gubernârunt,

nârunt, Iuxta Regulam, Iusticia stabilitur thronus.

Econtrà Tyrannide, libidinibus, inuidia, ambitione, fiducia fœderum, intestinis odijs & dißidijs, potentißima regna & ciuitates horrendis calamitatibus obrutæ et euersæ sunt. Vt in prima statim pagina Herodotus narrat, Bellis inter Græcos et Barbaros, et ingentibus malis inde secutis, causam primam præbuisse uagas libidines, seu raptus Io, Europæ, Medeæ, & Helenæ. Quæ exempla ad regulam sexti præcepti, & comminationes illi additas pertinent. Pharaonis, Astyagis, Herodis, Phalaridis crudelitas: Sexti Tarquinij, Paridis, Valentiniani, Roderici adulteria: Crœsi, Xerxis, Pompeij, Antonij, superbia & æmulatio: Sardanapali luxus, Periclis pertinacia &c. occasionem multis tristibus miserijs & bellis, & Rerumpublicarum mutationibus præbuerunt. Hæc exempla ad Regulam pertinent, Propter iniusticiam transfertur regnum de gente in gentem: Item, Nam cætera regna Luxuries uicijs, odijsq; superbia uertit. Et admonent gubernatores, ut hæc semina & causas calamitatum publicarum prudenter prospiciant & studiosè uitent.

Semper enim in mundo, ut eadem hominum natura manet, sic eadem negocia, consilia, oc-

casiones etiam & euentus, & eædem calamitates ac miseriæ, in gubernatione Reipublicæ & vitæ priuatæ redeunt: Personæ tantùm singulis ætatibus nouæ succedunt. Atq; ita Historia, uerè est, ut Thucydides loquitur, κτῆμα ἐς ἀεὶ ξυγκείμενον, hoc est, perpetuus thesaurus exemplorum, & expressa imago totius uitæ humanæ, ad omnia mundi tempora congruens: utilißima omnibus, qui & rerum antea gestarum ueritatem considerare, et similia negocia, quæ, ut sunt res humanæ, eadem aut consimilia subinde redeunt, rectè iudicare uolent.

Nec uerò ad Reipublicæ tantùm, sed etiam ad priuatæ uitæ consilia et mores rectè regendos, utilißima est historiarum lectio, quæ omnium uirtutum exempla illustria, & mirificè generosos animos ad uirtutis amorem inflammantia: & rursus uiciorum omnium, & iniustorũ consiliorum exitus infelices & scelerum pœnas horrendas, commemorant. Ac imprimis Fortunæ uarietas, & superborum ac potentum casus horrendi, nos de ingenti nostra infirmitate admonent, & hortantur ad modestiam et iustitiam, ne elati superbia, & fiducia nostræ sapientiæ aut potentiæ, res iniustas aut non necessarias moueamus. Sicut grauißimè de hoc lectionis historiarum usu admonet Diodorus Siculus.

culus. τίς γὰρ οὐκ ἂν λαβὼν ἔννοιαν τῆς κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον ἀνωμαλίας, καταπλαγείη τῶν ἐπ' ἀμφότερα τὰ μέρη τῆς τύχης παλίῤῥοιαν, ἢ τίς ἂν ταῖς κατὰ τὴν εὐτυχίαν ἐξουσίαις πιστεύσας, ἀναλάβοι φρόνημα μεῖζον τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας. ὁ γὰρ κοινὸς βίος, ὥσπερ ὑπὸ θεῶν τινος οἰακιζόμενος, ἐναλλὰξ ἀγαθοῖς τε καὶ κακοῖς κυκλεῖται πάντα τὸν αἰῶνα. Διόπερ παράδοξον ἐστὶν, οὐκ εἰ γέγονέ τι παράλογον, ἀλλ' εἰ μὴ πλεῦ ἐστὶ τὸ γινόμενον ἀνέλπιστον. Διὸ καὶ τὴν ἱστορίαν προσηκόντως ἄν τις ἀποδέξαιτο. τῇ γὰρ τῶν πράξεων ἀνωμαλίᾳ καὶ μεταβολῇ διορθοῦται τῶν μὲν εὐτυχούντων τὴν ὑπερηφανίαν, τῶν δ' ἀκληρούντων τὴν ἀτυχίαν.

Atq; hæc prima Hi*ſtoriæ eximia et ampliſſima utilitas eſt, quam duobus uerbis* Cicero *complectitur, cùm* Hiſtoriam, uitæ Magiſtram, *nominat.*

Sed non Ciuilis tantùm uitæ magiſtra eſt Hi*ſtoria, uerùm etiam Chriſtianæ & ſpiritualis uitæ, ſeu ueræ agnitionis* Dei, *& totius noſtræ religionis fontes cõtinet: &* Eccle*ſiæ* Chri*ſti inprimis neceſſaria eſt.* Nam *tota doctrina de* Deo, *in libris* Prophetarum *&* Apo*ſtolorum, ordine* Hi*ſtorico tradita eſt.* Nec *ulla extat hiſtoria,* Biblijs *antiquior, quæ continuam et cer-*

tam annorum & rerum seriem, inde usq; à prima creatione conseruârit. Vult enim Deus sciri à nobis, mundi & Ecclesiæ initia: & primæ ac ueræ religionis originem & propagationẽ factam in Ecclesia certo uerbo & illustribus testimonijs miraculorum, ne quas opiniones impias, et superstitiones cum ea doctrina pugnantes, quæ posterioribus seculis in mundum irrepserunt, amplectamur. Vult sciri, quæ & ubi, & qualis semper fuerit Ecclesia Christi, quomodo collecta, defensa & inter Imperiorũ ruinas conseruata sit, quos Doctores & testes ueritatis eximios, quæ certamina & liberationes mirandas habuerit. Vult sciri tempora primùm editæ & instauratæ promißionis de Christo Mediatore, & aduentus Christi in carnem, & reditus ad extremum iudicium. Deniq; eo consilio præcipuè Monarchias in mundo distinxit Deus, & imperiorum historias scribi uoluit, ut diuinarum patefactionum series, & Ecclesiæ historia esset conspectior. Quæ ut rectius à nobis intelligi et explicari poßit, Ethnicorũ etiam historias legi & cum illa conferri necesse est.

Prædixit Daniel seriem quatuor Monarchiarum cap. 2. & 7. Descripsit bella, quæ successores Alexandri Magni, & præcipuè reges Syriaci & Ægyptij inter se gesserunt, cap. 11.

Hisce

Hisce uaticinijs palàm est lucem singularem accedere collatis imperiorū historijs, quas Herodotus, Diodorus Siculus, Polybius & alij descripserunt. Cyri Persarum regis mentio fit in Esaia, Esdra, Paralipomenis. Ieremias meminit Necho regis Ægypti, & Apryis: Esdras, Aggæus & Zacharias, Darium Hystaspis nominant. Hæc Prophetarum loca Herodoti historijs plurimū illustrari omnes eruditi sciunt. Nihil iam de 70. hebdomadibus dicam, quas sine accurata historiarum & temporum Monarchiæ Persicæ et Græcæ cognitione, supputari non posse, manifestum est.

Plurimum etiam ad plerasq; controuersias Ecclesiasticas rectè dijudicandas Antiquitatis noticia, & ueterum Synodorum acta & iudicia conducunt. Etsi enim fides nostra non utitur hominum iudicijs & autoritate Synodorum, sed solo Dei uerbo, quod unica ueritatis regula & norma est: tamen ut nauis stat firmius nixa duabus ancoris, ita cùm ad uocis diuinæ testimonium, consentiens ueteris & purioris Ecclesiæ iudicium accedit, non modò uoluptate singulari mentes piæ afficiuntur, uerùm etiam fides nostra non parum confirmatur, ut ex disputationibus nostrorum temporum aduersus Anabaptistas & Pontificios exempla illustria comparent.

DISCRIMEN *etiam inter* Historiam ECCLESIÆ & ETHNICAS, *hoc in loco consideretur, Quod sex capitibus complectemur.*

Primùm enim, Antecellit sacra historia, RERVM, *quas describit & tractat, bonitate, præstantia, & maiestate. Non enim rerum ab hominibus gestarum narrationes tantummodo exponit, nec de consilijs & actionibus uitæ ciuilis rectè ac honestè regendis, & fugiendis uicijs ac pœnis solùm admonet, ut* Ethnicæ Historiæ *: sed de rebus multò maioribus, & ad ueri* Dei *agnitionem, & æternam salutem nostram pertinentibus,* Lectorem *erudit, & diuinæ maiestatis et* Ecclesiæ *ipsius res gestas potißimùm describit. Continet enim doctrinã de uero* Deo, *conditore omnium rerum, æterno* Patre, Filio, *& Spiritu sancto, de essentia & uoluntate* Dei *erga nos, de creatione primorum hominum ad imaginẽ* Dei, *de prima causa peccati, omnium calamitatum et mortis humanæ, de* Christo Redemtore *promisso, ut peccatũ et mortem ex natura hominis tollat, de remißione peccatorum & reconciliatione cum* Deo, *de gubernatione* Spiritus *sancti omnia consilia & actiones uitæ regentis, de uera consolatione in cruce et ærumnis omnibus, de uera* Ecclesia Dei, *quæ, & ubi,*

& qualis,

et qualis, omnibus temporibus fuerit, de immortalitate, de resurrectione corporum, & uita ac gloria Ecclesiæ æterna. De his tantis rebus nos sacra historia docet, quæ omnibus Ethnicis ignotæ sunt.

II. REGNORVM descriptionibus differunt. Ethnici enim, origines, bella, mutationes, & interitus regnorum huius mundi recensent: de quibus ipsis tamen dubitant, an à Deo instituta sint & conseruentur. Sacra uerò historia, Christi summi regis æternum & spirituale regnum præcipuè describit. In quo per ministerium Euangelij omnibus mundi temporibus colligit sibi æternam Ecclesiam, à qua rectè agnoscatur & inuocetur: quam in hac uita pressam cruce & persecutionibus Diabolorum et regnorum Mundi, mirabiliter defendit et seruat, & non armis aut præsidijs corporalibus, sed uerbo suo & Spiritu sancto regit & gubernat, & tandem resuscitatum ex morte ornabit uita et gloria æterna. Hæc miranda collectio, gubernatio, defensio & conseruatio Ecclesiæ, imprimis in sacræ historiæ lectione consideranda est.

De cæteris uerò huius mundi imperijs et regnis, Historia sacra docet, ea Dei opera esse, & à Deo defendi & seruari, tantisper donec durant, ut sint hospitia Ecclesiæ. Diuinitus etiam protegi

protegi bonos & salutares Principes: Tyrannides uerò, blasphemias, & alia atrocia scelera puniri à Deo mutationibus & interitu regnorum, ut Daniel. 2. dicitur, Deus transfert & stabilit regna.

III. Antecellit historia sacra EXEMPLIS, non modò uirtutum politicarum, quæ in secunda Tabula Legis diuinæ à principibus & priuatis flagitantur, sed multò magis uirtutum spiritualium & Ecclesiæ Christi propriarum, ut ueræ fidei, & inuocationis Dei, ueri timoris Dei, patientiæ, confeßionis, spei, ueræ pœnitentiæ seu conuersionis ad Deum, quæ in Abrahami, Dauidis, Baptistæ, Pauli, et cæterorum Sanctorum historijs elucent. Nec tantùm exempla Legis, & iræ Dei aduersus peccata, sed etiam exempla Euangelij, seu gratiæ & misericordiæ Dei erga peccatores, Dauidem, Manassen, Petrum, &c. plenißima consolationis, & testimonia præsentiæ Dei in Ecclesia & Imperijs, & præcipuè in gubernatione & defensione piorum miranda, proponit.

IIII. Antecellit sacra historia illustribus Vaticinijs de ordine & succeßione quatuor Monarchiarum, & aliorum in mundo regnorum: et de tempore aduentus, doctrina, paßione, morte ac resurrectione promißi regis Christi: item

Miraculis proprijs naturæ diuinæ & omnipotentis, quibus historiæ sacræ, & totius religionis & doctrinæ Christianæ ueritas & certitudo confirmata est. Cumq; euentus responderit prædictionibus de serie imperiorum, de aduentu Christi & similibus, certum est, cætera quoq; uaticinia de fine mundi & extremo iudicio, & æternis præmijs & pœnis secuturis, non dubio euentu comprobatum iri.

Præstat etiam Historia sacra omnibus Ethnicis Antiquitate. Nulla enim apud Ethnicos Herodoti historia antiquior, series annorum & rerum gestarum certa & continua extat. Incipit autem Herodotus historiam à Gyge Lydorum rege, qui annis 180. Cyri Monarchiam antecessit: & cum Manasse Iudæorum Rege anno mundi 3246. regnare cœpit.

Tot annis uidelicet 3246. Mosis historiæ initium, Ethnicam antecedit, Etsi enim in poëmatis Græcis, de rebus Gyge Lydorum Rege paulò antiquioribus, ut de expeditione Argonautica, de Oedipi Tragœdia, de bello Troiano &c. narrationes quædam recensentur: tamen certa annorum distinctione ab initio mundi deducta, omnino carent: & de toto illo intermedio 500. annorum tempore, nihil ferè in Græcorum monumentis memoriæ proditum est.

Nec

Nec ulla alia in genere humano Historia extat, quæ exordia mundi, & certum ac continuam annorum seriem à mundi initio deductam, & Gentium origines ac migrationes, & ueræ ac antiquißimæ religionis ortum & propagationem, certis testimonijs factam, describat, præter hanc Mosis & Prophetarum historiam: cui etiam Ethnicæ narrationes suffragantur.

Hactenus exposui, Quas utilitates communi hominum uitæ & Ecclesiæ Dei, lectio Historiarum adferat: & discrimen historiæ sacræ & Ethnicæ ostendi. Nunc cæteras Historiæ utilitates breuißimè attexam.

Duæ sunt summæ & propriæ hominis dotes, & uitæ regendæ organa & ornamenta, & studiorum nostrorum fines præcipui, Σύνεσις καὶ Δύναμις ἑρμηνευτική, *hoc est, prudentia rectè de rebus omnibus iudicandi, & facultas benè dicendi, seu, Sapientia & Eloquentia. Has duas uirtutes, quas Scriptorem historiæ domo secum adferre Lucianus iubet: plurimum etiam lectione historiarum iuuari, augeri & ornari manifestum est. Nam & iudicium seu sapientiam gubernatricem consiliorum et actionum uitæ, formant & expoliunt Historiæ multifariam, ut initiò demonstrauimus: & dicendi facultatem imitatione eloquentium Historiæ Scripto-*

Scriptorum augeri constat. Et lumina orationis præcipua et maximè illustria sunt exempla historiarum, quæ ad docendum, ad probandum ad delectandum, ad copiam & ornatum omnem inprimis ualent, & in tota oratione uelut stellæ clarißimæ fulgent.

Præterea omnes ferè Artes, non tàm ex principijs naturæ insitis, quàm ex Historia, tanquam ex augusto & perenni fonte, emanârunt et sine historia constare non possunt. Tota Theologia seu doctrina de Deo, in Historia Mosis, Prophetarum, Christi & Apostolorum exposita continetur. Ius ciuile, maxima sui parte ex historia ueterum Reipublicæ Romanæ legum, Edictis prætorum, Responsis prudentum, constitutionibus Principũ &c. conflatum est, quod etiam celebris illa & plurimis historijs referta Lex Pomponij de origine iuris in principio Digestorum ostendit. Artem medicam quoq; ex historia & memoria experimentorum collectam esse Plinius testatur. Quid de Physicis dicam, cuius præcipua & iucundißima & utilißima pars est historia Animalium & Stirpium. Itaq; Plinius toti operi suo, quo uniuersam rerum naturam complexus est, historiæ naturalis titulũ indidit. Moralem quoq; Philosophiam, historiarum exemplis plurimum illustrari, & multò

efficacius animos ad uirtutem exemplis quàm præceptis impelli, omnes experimur. Itaq; pluribus uerbis in re manifesta nihil opus est.

Necessitatem porrò historiæ in omni uita hinc quoq; deprehendi Viues existimat, quòd nemo maiores suos nosset, nemo ius suum aut priuilegia scire posset & obtinere, nemini sua possessio certa & rata esset, nisi historiæ beneficio, seu rerum ueterum monumentis.

Postremò, propria hominis est cognitio & memoria rerum præteritarum, seu inuestigatio antiquitatis & rerum ante nostram ætatem gestarum: Qua simul causas earum & occasiones ac progressus & euentus considerat, & cũ negotijs præsentibus, similia ex omni antiquitate comparat, & futuros inde casus prudẽter prospicit. Hac re inprimis homo, quoniã rationis particeps est, cæteris præstat animantibus, quæ præsentia tantummodo curant, nec ullam ferè uel futurarũ rerũ præsensionem, uel præteritorum temporum recordationẽ habent. Nec quicquã bonæ menti iucundius est, quàm totius humani generis ortum & propagationem, & temporum omnium ac Monarchiarum seriem, & omnes insignes mundi mutationes, in historijs expositas, simul mente intueri, & in conspectu ac ob oculos assiduè habere.

Quis.

QVisquis igitur in lectione historiarum utiliter cupiet uersari, is initiò iuxta Polybij præceptum, uniuersam mundi historiam, ὑπὸ μίαν σύνοψιν ἄγειν καὶ σωματοποιεῖν, hoc est, uno intuitu complecti, & uelut in corpus redactam, animo comprehendere studeat. Vt enim in cæteris artibus, initiò summa totius doctrinæ in compendium contracta, rectißimè discitur: Sic in historiarum etiam lectione, principiò Epitome breuis seu Chronicon, complectens seriem omnium temporum et imperiorum, & præcipuarum generis humani mutationum, ex libello Carionis, uel simili, accuratè cognoscendum est.

Deinde sciant studiosi, Duos uelut Oculos historiæ esse, locorum & temporum cognitionem, seu Tophographiam & Chronologiam: Quæ uelut Cynosuræ & Ariadnes filiū, lectores, in historiarū pelago & rerū gestarum Labyrinthis uersantes, regūt & gubernant, ut ad portū lectionis optatū facilius peruēire poßint.

Regionum & locorum, in quibus res gestæ esse scribuntur, situs & interualla, ex tabulis Geographicis facilimè cognosci possunt. Itaq; nullus sit studiosorum, qui Tabulam Palæstinæ, ad lectionem historiæ sacræ imprimis utilem, et Tabulam Græciæ, quæ omnium poëtarum &

historicorum lumen est, & Honteri Tabellas, non habeat, & quotidiè inspiciat.

Temporum mundi & regnorum omnium ac historiarum series, in Chronologia Funccij aptißimè distributa est. Nec ulla hoc tempore melior & uberior Chronologia extat.

Vt autem aßiduè circumferri in animo, & in conspectu haberi omnium temporum & historiarum series facilius poßit: Vtile est, Eliæ dictum nosse, quod uniuersum mundi tempus in sex millenarios distribuit, & in Iudæorum Thalmud Parte 4. lib. 2. & 5. recitatur, uel sequentem tabellam annorum mundi, memoria complecti: ex qua de temporibus rerum in mundo maximarum multa iudicari poßunt.

1656 Anni sunt ab initio mundi usq; ad diluuium. Gen. 5. & 7.

367 A diluuio usq; ad datam Abrahæ promißionem de semine benedicto. Genesis 11. 12.

430 A data promißione usq; ad exitum ex Ægypto et promulgatam legem in monte Sinai. Gal. 3. Exod. 12. & 19. Circa quæ tempora Deucalion cum filio Hellene in Græcia regnauit.

329 Ab exitu ex Ægypto usq; ad Troiam euersam

euersam, annis 118. ante Dauidem Regem.

573 A capta Troia usq; ad excidium Ierosolymæ & captiuitatem Babylonicam.

70 Vsq; ad Cyri Persarum Regis Monarchiam.

60 A Cyro usq; ad Xerxem ex Græcia profligatum.

50 A bello Xerxis usq; ad initium belli Peloponnesiaci.

98 Ab initio belli Peloponnesiaci usq; ad Alexandri Magni Monarchiam.

288 Ab Alexandro Magno usq; ad Augusti Imperatoris Romanorum initium.

41 Ad natum Christum.

1562 A nato Christo usq; ad nostram ætatem.

Summa annorum à condito Mundo 5524.

TERTIO. Quæ Res, in lectione Historiæ sacræ & prophanæ, inprimis obseruari debeant, suprà in commemoratione utilitatum diligenter monuimus. Sunt enim in Sacra historia loci præcipuè considerandi. Doctrina de uero Deo, & de Filio ipsius domino & redemtore nostro Iesu Christo, De creatione omnium rerum, & initio Ecclesiæ, De lapsu primorum hominum, & peccato inde in omnes homines propagato, De promißione gratiæ & remißi-

onis peccatorum, propter Christum donandæ: Miranda collectio & gubernatio Ecclesiæ per uerbum & Sacramenta &c. Item, Exempla iræ & gratiæ Dei, & omnium uirtutum, non modò politicarum, sed multò magis spiritualium, & Euangelij propriarum, ut fidei, inuocationis, patientiæ, &c.

In Ethnicis uerò historijs, Series Monarchiarum & præcipuorum in mundo regnorum, & simul etiam testimonia de Deo, & prouidentiæ ac iudicij diuini, in institutione imperiorum, & tuendo ordine à se constituto, & puniendis iniustis hominum cupiditatibus & sceleribus, spectari debent. Ac in rerum gestarum narrationibus, non tam præliorum aut pomparū descriptiones, notandæ sunt, quàm Persarum illustrium naturæ, ingenia, uoluntates, mores: & negotiorum causæ & occasiones: item consilia prudenter uel secùs instituta, & inprimis intextæ orationibus sapientißimæ deliberationes, ad omnia Reipublicæ & uitæ priuatæ consilia rectè gubernanda utilißimæ. Item, Exempla uirtutum omnium, & imagines bonorum & præstantium uirorum, quorum consilia, studia, dicta & facta pro nostra uocatione imitemur.

QVARTO, Series autorum in conspectu

sit,

ſit, ex quibus (poſt cognitam initiò Epitomen *ſeu* Chronicon *breue) perpetua mundi hiſtoria à prima conditione ad noſtram uſq; ætatem deducta, ſumi & cognoſci poteſt.* Nam *ſingulari beneficio* Dei, *continua hiſtoriarum ſeries, ab initio mundi usq; ad noſtra tempora, memoriæ poſteritatis, à luculentis ſcriptoribus, tradita eſt:* Qui *ordine & integrè à ſtudioſis hiſtoriarum, & omnibus, qui uolent inter eruditos haberi, ſunt perlegendi.*

Initiò igitur Scriptores præcipuos, & lectione digniſſimos, qui continuam mundi hiſtoriam contexuerunt, ordine recenſebimus.

Deinde ſingularum Monarchiarum & Gentium præcipuarum, Græcæ inprimis, & Romanæ ac Germanicæ: Et Eccleſiaſticæ etiam hiſtoriæ autores adiungemus.

Primæ autem & antiquiſsimæ hiſtoriæ autor eſt Moſes, *qui creationem mundi, & generis humani, & initia* Eccleſiæ Dei: *lapſum primorum hominum, & cauſam mortis ac calamitatum humanarum: reſtitutionem* Eccleſiæ, *& promiſsionem de Chriſto: pœnam diluuij: ſtirpem & origines omnium* Gentium: Hiſtoriam Patriarcharum, *Abrahæ, Iſaac, Iacob, Io-*

seph: mirandam eductionem populi Israël ex Ægypto: promulgationem legis in monte Sinai: Institutionem certæ politiæ & Ecclesiæ Iudaicæ descripsit, & continuam seriem annorum 2493. ab initio mundi usq; ad mortem suam deduxit.

Liber IOSVA & IVDICVM, à morte Mosis, & inductione populi Israël in Palæstinam, annorum 317. historiam pertexit, usq; ad sacerdotium Heli, & annum mundi 2810. Incidit autem in tempora Iudicum historia belli Troiani, quod omnium Græcorum poëtarum uoce ac literis celebratur. Scribunt enim captam esse Troiam annis 430. ante Romam conditam, uidelicet primo anno Abdonis Iudicis, qui fuit mundi 2782.

QVATVOR LIBRI REGVM, Historiam annorum 545. complectuntur, usq; ad excidium Ierosolymæ, & migrationem gentis Iudaicæ in Babylonem: à qua usq; ad Cyri Persarum Regis Monarchiam, & annum mundi 3425. septuaginta anni numerantur: quo tempore in Græcia septem illi sapientes, & alij homines docti floruerunt.

Atq; hic finis est Propheticæ Historiæ, quæ continuam & certam seriem annorum 3425. à mundi initio usq; ad Persicam Monarchiam conseruauit. Miran=

Miranda autem & ingenti bonitate Dei factum est, ut ferè in eo ipso momento, ubi prophetica historia desinit, HERODOTVS HALICARNASSÆVS, (qui circa annum mundi 3540. initio belli Peloponnesiaci in Græcia floruit) suam historiam ordiatur: Qui non modò Cyri ac Persicæ Monarchiæ, cuius initia sunt in Biblijs, res gestas, usq; ad bellum Xerxis optima fide, & lenißimo ac suauißimo orationis genere contexit, uerùm etiam regni Lydorum & Medorum, ac imprimis Ægyptiaci historiam amplißimam, & multis in locis cum prophetica congruentem: & antiquissimæ gentis Ionicæ ac urbis Atticæ, & Regum Laconicorum & Corinthiorum historias descripsit. Ac omnibus cæteris historiæ Scriptoribus Ethnicis, tùm antiquitate rerum ac regnorum, tùm exemplorum multitudine, tùm uerò inimitabili purißimæ & dulcißimæ orationis elegantia & suauitate antecellit. Extat autem in Herodoto continua series annorũ 240. à Gyge Lydorum Rege, qui unà cum Manasse Rege Iuda anno mundi 3246. imperare cœpit, usq; ad Xerxis & Persarum ex Græcia fugam, quæ in annum mundi 3486. incidit. Sed totius Herodoti historiæ, & singulorum illius librorum argumenta, & Chronologiam integrã alibi exposuimus.

L 5 He-

Herodotum è uestigio sequitur THVCYDIDES Atticus, qui à Xerxis ex Græcia discessu, usq; ad 21. annum belli Peloponnesiaci, historiam annorum temporum 70. complexus est. Etsi enim bellum, suo tempore, inter Athenienses & Peloponnesios gestum, in quo ipse etiam exercitus duxit, ex professo describendum suscepit: tamen in primo libro (pag. 20. & deinceps usq; ad 26) κατ᾽ ἐκβολὴν τοῦ λόγου, ut ipse loquitur, digrediens à proposito, intexit historiam annorum 50. qui inter Xerxis fugam, ubi Herodotus desinit, & initium belli Peloponnesiaci, intersunt.

Vt autem Herodotus Monarchiarum & Regnorum, ita Thucydides ciuitatum præcipuè res gestas explicauit. Ac uerè κτῆμα ἐς ἀεὶ, hoc est, perpetuum thesaurum composuit, & illustrem ac expressam imaginem omnium, quæ in Reipublicæ gubernatione omnibus mundi temporibus ferè similia solent accidere, negotiorum, morum, consiliorum, conatuū, fœderum, bellorum ciuilium, & calamitatum tristißimarum, quæ bella, præsertim intestina, comitantur.

Orationes uerò, quas ualde multas, & summo dicendi artificio & cura elaboratas, narrationibus intexit, adeò pressæ sunt uerbis, &

stipatæ sapientißimis sententijs, & regulis ac imaginibus consiliorum uitæ confertæ, nihil ut argutius aut neruosius, & ad omnia mundi tempora congruentius cogitari poßit.

Thucydidis historiam continuat XENOPHON, *apis Attica, cuius in dicendo suauitatem & uenustatem inaffectatam, tantopere admirata est antiquitas, ut ipsas finxisse sermonem ipsius* Gratias *iudicarit.* Hic *in Septem illis* ἑλληνικῶν *seu* παραλειπομένων *libris, à fine* Thucydidis *exorsus, circiter 44. annorum bella inter* Græcas *præcipuè ciuitates gesta, usq; ad prælium* Epaminondæ *ad* Mantineam, *& annum mundi 3600. contexuit.*

Nec *tantùm historiæ &* Philosophiæ *Scriptor sapiens fuit, utpote in Socratis Schola, cuius etiam* ἀπομνημονεύματα, *id est, dicta & facta digna memoria posteris reliquit, institutus: uerùm etiā rei militaris gloria excelluit: & expeditioni Cyri iunioris aduersus* Artaxerxem *Mnemonē interfuit: cuius suæ profectionis occasionem ipse recitat initio libri 3.* ἀναβάσεως, *hoc est, expeditionis Cyri à se descriptæ.*

Cyri Maioris παιδείαν, *non ad historiæ fidem, sed uelut formam institutionis, & imaginem boni* Principis, *quam nihil à patre bono differre ait, sapitißimè expreßit. Quam ea de cau-*

causa laudatißimus Imperator Scipio Africanus nunquam ex manibus deponere solitus est.

DIODORVS SICVLVS Bibliothecam seu uniuersalem totius ferè orbis habitati Historiam, omnium accuratißimè temporibus & annis singulis distinctam, usq; ad Iulij Cæsaris tempora, libris 40. complexus est. Quorum sex priores, ex ultima uetustatis memoria repetitam originem mundi, et antiquitates Ægyptias, Aßyrias, Libycas, Græcas, & aliarum gentium res gestas, quæ bellum Troianum anteceßerunt, summatim exponunt. Reliqui 34. libri, continuam seriem annorum 1138. à bello Troiano usq; ad Iulium Cæsarem comprehendunt.

Etsi autem ex uniuersa hac Diodori Bibliotheca 15. tantummodo libri extant, & in his, quinq; priores, exacta temporũ distributione carent: tamen inprimis grata & dulcis cæterorum Diodori librorum lectio, omnibus studiosis eam quoq; ob causam esse debet, quòd nemo ferè, inter omnes historicos, diligentius & exactius, tempora & annos singulos distinxit: & res omnes eodem tempore in diuersißimis mundi partibus gestas, maiori perspicuitate & luce, suo quasq; loco, ὑπὸ μίαν σύνοψιν ἦγε, hoc est, sub unum aspectum posuit, & uelut

in Ta-

in Tabula simul aspiciendas exhibuit.

Sequitur autem Xenophontis ἑλληνικὰ ferè immediatè Sedecimus Diodori Siculi libri, in quo Philippi Macedonis, qui anno mundi 3604. regnare cœpit: & deinceps Alexandri Magni, & Successorum ipsius res gestas descripsit. Ac in fine uicesimi libri, inter eos, qui extant postremi, usq; ad annum mundi 3664. peruenit. Qui annus in decimum librum Liuij, & annum urbis Romæ 452. incidit.

T. LIVIVS Patauinus, Latinæ historiæ princeps, ac uerè lacteo eloquentiæ fonte manans, & admirabili orationis grauitate, & copia, ac splendore, omnibus latinis scriptoribus antecellens, continuam 746. annorum historiam, à condita urbe Roma, anno mundi 3212. usq; ad quartum annum ante Christum natum, qui est Imperij Augusti 38. conscripsit. Et singulari cura & fide, originem & formam Romanæ Reipublicæ, Legum, Sacrorum, Magistratuum, pacis belliq; instituta, præstantium gubernatorum & ducum imagines illustres, consiliorum maximarum deliberationes, res domi forisq; gestas, & mutationes insignes, earumq; causas, miro & iucundissimo orationis candore & maiestate explicuit: & temporum ac annorum singulorum seriem, annotatis Con-

sulum nominibus, accuratè discreuit.

Etsi autem de 14. *Decadibus seu* 140. *libris Liuij tres tantummodo Decades, & quintæ dimidium extant, tamen reliquorum librorum Argumenta, & præcipuarum historiarum series, ex epitoma Flori facilè animaduerti poßũt.*

Primus liber Liuij urbis Romæ originem, & historiam annorum 244. *continet, quibus summa rei Romanæ, penes septem Reges fuit: quorum eiectio in Darij Hystaspis, Persarum Regis tempora, & annum mundi* 3456. *incidit.*

Sequentes Nouem primæ Decadis libri, 218. *annos includunt: & usq; ad annum mundi,* 3674. *&* 34. *post Alexandri Magni mortem perueniunt.*

Secundæ Decadis libri, quos nondum in lucem nostra ætate prolatos esse scimus, 74. *annos complexi sunt: quibus cum Pyrrho Rege Epirotarum, & primum Punicum bellum Romani gesserunt.*

Tertia Decas, 16. *tantummodo annos, & solius secundi belli Punici historiam recitat, quod anno urbis* 552. *finitum est.*

Quarta Decas, 24. *annorum historiam, uidelicet bella cum Philippo Rege Macedoniæ, & Antiocho Magno, & Galatis gesta exponit.*

Quinq;

Quinq; sequentis Decadis libri et postremi inter eos qui extant, usq; ad P. Æmylij, de Perseo Macedonum Rege triumphum, & annum urbis Romæ 588. qui est à mundo condito 3800. & ante Christi natalem 162. perueniunt.

In reliquis nouem cum dimidia Decadibus, seu 95. lib. historiam annorum 158. usq; ad annum urbis 746. qui est Augusti Cæsaris 37. & ante Christi natalem 4. Liuius perduxit.

Obijt autem Liuius anno post natum Christum 21. quo ipso anno etiam Ouidius Poëta, et Germanicus Cæsar, ex hac uita discesserunt.

Post Liuium multi Scriptores (de quibus paulò pòst ordine dicam) Romanorum Cæsarum Vitas, & aliorum gentium res gestas, à nato Christo, usq; ad nostra tempora contexuerunt. Ac Monarchiæ Romanæ & Augusti præcipuè initio diligentißimè descripsit Appianus Alexandrinus lib. 3. 4. & 5. Bellorum ciuilium. Et DION à lib. 45. usq; ad 57. Sequentium uerò Cæsarum Romanorum Vitas in unũ historiæ corpus, uel à Iohanne Cuspiniano, Maximiliani Cæsaris Historico, uel in Antonij Sabellici, septima, 8. 9. 10. Enneade, uel à Iohanne Nauclero, Tubingensis Ecclesiæ præposito, usq; ad annum Christi 1500. deductas, studiosi

studiosi simul perlegant. Et de proximis 50. annis, PAVLI IOVII historiam uniuersalem, splendidißimè & ornatißimè scriptam, adiungant.

Ex his Scriptoribus continua maximarum rerum, quæ in Mundo acciderunt, series cognosci rectißimè potest.

Nunc de singularum Monarchiarum, & Gentium, Græcæ inprimis, & Romanæ, ac Germanicæ, historicis præcipuis, & lectione dignissimis, ordine dicemus.

Initium PRIMÆ MONARCHIÆ, *quam* Nimrod *nepos* Chami, *circiter annum à diluuio* 130. *incoauit, & origines seu stirpes omnium gentium à filijs & nepotibus* Noë *propagatarum, in* Biblijs *annotatæ, & in* Iosepho *ac* Beroso *copiosius euolutæ ac illustratæ sunt.*

Etsi autem de BEROSO, *iudicium Viuis & Beati Renani, non ignoro: nec satis asseuerare ausim, quinq; antiquitatum libros, qui cum Annij Viterbiensis Commentarijs circumferuntur, illius Berosi, qui Alexandri tempore uixit, opus esse, cuius Babylonica Athenæus lib. 14. Et Iosephus lib. 1. contra Appionem citant, & cuius statuam inaurata lingua Athenis positam esse Plin. lib. 7. refert: tamen libellum illum antiquitatum Berosi & Annij, lectu non inutilem*

inutilem aut insuauem esse, et multis Bibliorum & Diodori Siculi, & Dionysij Halicarnassæi, & aliorum Scriptorum locis, lucem singularem afferre, manifestum est. Nusquam certè alibi origines & propagationes omnium Gentium, & regnorum uetustißimorum, & continua 38. regum primæ Monarchiæ Assyriorum series, à Nimrod usq; ad Sardanapalum deducta extat, præterquam in Beroso, (qui usq; ad 18. regem Ascatadem & Iosuæ tempora) & deinceps in MANETHONE Ægyptio, qui usq; ad 32. Regem Eupalem, Salomoni σύγχρονον peruenit. Postea METASTHENES seriem contexit, & bipartitæ Monarchiæ Reges usq; ad Cyrum, & deinceps Persicos Monarchas, usq; ad Alexandri Magni mortem recenset.

Nullus autem apud Græcos celebrior rerum Aßyriarum & Persicarum scriptor laudatur, quàm CTESIAS Gnidius, qui circa annum mundi 3564. in Cyri iunioris aduersus fratrē Artaxerxem expeditione captus, & propter artis Medicæ peritiam, in regis familiam ascitus, ex cōmentarijs regis, uetustißimam regum Aßyriæ & Babyloniæ ac Persiæ historiā Græcis prodidit, deductam à Nino, usq; ad annum 7. post captas à Lysandro Athenas. Ex hoc Ctesia, Nini & Semiramidis ac Sardanapali histo-

riam, descriptam habemus apud Diodorum Siculum lib. 2. Ac quod in principio 2. lib. Chronicorum Philippi dicitur, Duris scripsisse, Sardanapalum incensa regia sese & mulieres incendio perdidisse: id apud Athenæum li. 12. non Duris, qui eum ab Arbace Medo interfectũ esse prodidit, sed Ctesias scriptum reliquisse perhibetur.

PERSICÆ Monarchiæ & rerum Græcarũ, quæ in tempora illa inciderunt, Scriptores illustres sunt, Herodotus, Xenophon, & Diodorus Siculus, de quib. paulò antè diximus.

Amplißimus autem historiæ Græcæ & Latinæ thesaurus, et uerè Bibliotheca omnium ueterum historiæ Scriptorum sunt PLVTARCHI Chæronensis (qui circa annũ à nato Christo 100. floruit) monumenta, in quibus Vitas illustrium Gentis Græcæ ac Latinæ uirorum circiter 50. complexus est, plenas optimarum rerum copia, et stipatas sapientißimis sententijs et Regulis uitæ, ad quas uelut ad scopum, narrationes plerasq; solet referre. Orditur autẽ Græcorum uitas à Theseo Athenarum Rege, ac desinit in Philopœmene Acheorum Duce, qui octennio ferè, post Antiochi Magni cum Romanas bellum deceßit, anno ante Christi natalem 180. Romanos uerò duces à Romulo usq; ad

Gal-

Galbam & Othonem deducit,qui anno post natalem Christi 71. inter se de Imperio dimicârunt.

Celebrantur & *alij* Historiæ *Græcæ Scriptores à Cicerone,*Diodoro *Siculo & alijs.* In*ter quos præcipui sunt:*

HECATÆVS *Milesius, qui tempore* Darij Histaspis & *Xerxis florens,*Europæ,A*siæ & Africæ* περιήγησιν *edidit,&* Herodoto (*qui* pag.156. & 197. *mentionem ipsius honorificam facit)scribendi materiam suppeditauit.*

Huius Historiam HELLANICVS *Mitylenæus,*Herodoto σύγχρονος, *usq; ad* Perdic*cæ* Regis *Macedonum tempora & initia belli* Peloponnesiaci *contexuit,& citatur à* Thucy*dide pagina* 22.

THEOPOMPVS CHIVS, *Isocratis discipulus, Thucydidis* Historiam *usq; ad prælium* Cononis *ad* Cnidum, *quod anno* 10.*post captas Athenas factum est,pertexuit:&* 17.*annorum res à Græcis gestas* 12. *libris complexus est. Citantur & 72. libri* φιλιππικῶν *Theopompi,in quibus liber 41. & duo sequentes, Siculam historiam annorum* 50. *continebant,ab initio* Dionysij *superioris usq; ad* Diony*sium iuniorem Corinthi exulantem, circa annum* 16. *Philippi Macedonis.*

Fuit autem Theopompus, ut Græci de eo ſcribunt, τῇ φράσει πολὺς καὶ συνεχὴς καὶ φορᾶς μεστὸς: φιλαλήθης δὲ τὸ ἦθος πικρός.

EPHORVS CVMÆVS, Theopompi condiſcipulus 750. annorum hiſtoriam, ab Heraclidarum deſcenſu in Peloponneſum, uſq; ad 20. annum Philippi Macedonis, complexus eſt. Ex Ephoro apud Strabonem lib. 9. citatur hiſtoria de Thracibus Parnaßi accolis, qui, cùm aliquot dierum Indutias cum Bœotijs feciſſent, noctu eorum agros uaſtabant. Quàm hiſtoriam Cicero in Officijs recitat.

PHILISTVS SYRACVSIVS paulò ætate ſuperior, (nam Dionyſij Tyranni familiaris, & Platoni σύγχρονος ac inimicus fuit) Siculam hiſtoriã ad annos 800. uſq; ad captum à Carthaginenſibus Agrigentum, & initium Dionyſij Tyranni (biennio ante captas à Lyſandro Athenas) libris 7. contexuit. Inde Dionyſiorum hiſtoriam addidit: Quàm ATHANAS Syracuſanus adiunctis rebus à Dione geſtis, abſoluit.

DVRIS Samius, à morte Iaſonis Pherei, annis 30. ante Alexandrum Magnum, Græcam Hiſtoriam exorſus eſt, et Regum Macedonicorum & Agathoclis res geſtas expoſuit.

TIMÆVS Andromachi principis Taurome=

rome=

romenij filius, tempore Agathoclis floruit annis 20. post Alexandri Magni mortem, et deinceps. Descripsit autem res Siculas ac Italicas et aliarum gentium multis libris, in quibus paulò ante primam traiectionem Romanorum ex Italia in Siciliam & initia primi belli Punici, historiam finiuit, Quā Polybius deinde cōtexuit. Iudicat autē Cicero hunc Timæum, inter omnes priores, et eruditione longè excellere, et rerum copia sententiarū uarietate abundantißimū, & compositione politum esse. Sed à Suida propter maleuolentiam & φιλονεικίαν uituperatur.

ALEXANDRI MAGNI Græcorum Monarchæ res gestas plurimi Scriptores, et inter hos CALLISTHENES Olynthius Aristotelis discipulus, & Aristobulus ac Ptolemæus, aßidui itinerum illius comites, literis prodiderunt.

Sed nostro tempore, ex Græcis, præter Diodorum Siculum lib. 17. & Plutarchum, ARRIANVS Nicomediensis, tantummodo superest, Qui circa annum Christi 140. florens, Alexandri Magni historiā, singulari & planè Xenophontea orationis suauitate & elegantia libris 8. explicauit. Omnium uerò copiosißimè res Indicas recenset, quas lib. 4. exorsus deinceps usq; ad historiæ finem persecutus est.

Inter latinos Q. CVRTIVS extat, argutus, elegãs et neruosus Scriptor, sed ἀκέφαλος.

SVCCESSORVM Alexandri Magni lanienas mutuas descripsit Diodorus Siculus lib 18. 19. 20.

Seriem Regum Syriæ & Asiæ continuam, à Seleuco Alexandri Magni successore, usq; ad Antiochum Epiphanem, & deinceps usq; ad postremũ Antiochum, à Pompeio captum, cõtexit APPIANVS Alexandrinus, in Syriacis.

POLYBIVS Megalopolites, Scipionis iunioris (qui anno Mundi 3820. Carthaginem deleuit) præceptor & Consiliarius ac Comes aßiduus: Historiam Græcæ gentis Achæorum ab Olymp. 124. seu anno mundi 3680. (qui est à morte Alexandri Magni 40) Romanam à primo bello Punico, cuius initium in 3700. mundi annum incidit, exorsus est.

Supersunt autem de 40. illius libris, quinq; tantummodo priores, & sequentium duodecim Epitomæ, in quibus usq; ad prælium Philippi Macedonis & Romanorum, ad Cynoscephalas factum, anno mundi 3766. peruenit.

Quòd autem ex Polybio allegatur de Scipione incendium Carthaginis cum lacrymis spectãte, et Homeri uersum ιλ. ξ. addente, ἔσσεται ἦμαρ ὅταν ποτ' ὀλώλῃ Ἴλιος ἱρή: id in Appiani

piani Alexandrini *Libycis, ex* Polybio *citatur.*

Maximam autem toti Historiæ *rerum* Græcarum *lucē adferunt* PAVSANIÆ COMMENTARII, *non tantùm* Regiones *& loca* Græciæ *omnia, & quid in singulis extiterit* ἀξιομνημονευτὸν *accuratè & exquisitè describentes, uerumetiam familiarum & principum in* Græcia *uetustiß.* Genealogias, *ex antiquißimis stirpibus deductas, & multarum insignium rerum narrationes, quæ nusquam alibi leguntur, ut in primo statim libro de* Ptolemæo Lagi, Philadelpho, Philometore, *de* Lysimacho, *de* Pyrrho Rege Epirotarum, *de* Seleuco Nicanore *&c. multa scitu iucundißima & alibi non facilè obuia commemorantes.*

STRABO *etiam, qui* Tiberij Cæsaris *tempore orbem terrarū descripsit, plurimas* Græcæ *historiæ, ac inprimis* Homeri *partes clarissimè illustrauit lib.* 8.9.10.13.14.15.16, *&c.*

Et ATHENÆVS, *qui* M. Antonini *temporibus floruit, præter admirabilem multarum scituq́; dignißimarum rerum, & uocabulorum uarietatem, plurimas etiam historias, ex omniū* Gentium *Scriptoribus, qui temporum iniuria amißi sunt: ac uerè* Bibliothecam *omnium ueterum* Historicorum, Poëtarum Philosophorum *complexus est. Similiter &* SVIDAS

non tantùm Lexicon *ſeu* Grãmaticas *uocabulorum interpretationes collegit, uerumetiã multorum* Regum *et hominum doctorum* Vitas, *&* *ſcripta, et tempora, quibus uixerunt, annotauit.*

ROMANÆ HISTORIÆ INITIA *& urbis,* Magiſtratuum, *ſacrorum, iuris ac legum* Romanarum *origines, accuratiſsimè et ornatiſsimè deſcripſit* DIONYSIVS HALICARNASSÆVS: *uſq; ad initiũ primi belli* Punici *et annum urbis* 489. Hunc *in* M. Varronis, *omnium* Romanarum *eruditiſsimi familia uixiſſe, & ab hero ſuo acceptam hiſtoriæ materiam literis mandaſſe exiſtimant.* Floruit *autem* Auguſti Cæſaris *ætate: & in prioribus undecim libris, qui ſoli extant uſq; ad annum urbis* 312. *peruenit.*

M. CATO, *Septem* ORIGINVM LIBROS *ſcripſit:* Quorũ *primo,* Res *geſtas* Regum *populi* Romani: *Secundo &* Tertio, *ſingularum in* Italia *ciuitatum origin: et* Antiquitat: Quarto, *bellum* Punicũ *primum:* Quinto, *ſecundum:* Sexto *et* Septimo, *reliqua bella uſq; ad* Sergij Galbæ *præturam complexus eſt.* Fuit *autem* Conſul Cato *annis* 132. *ante* Ciceronem.

Cæterorum Romanæ *hiſtoriæ ueterũ* Scriptorum, *qui* Iulij Cæſaris *&* Liuij *ætatem anteceſſerunt, uidelicet* FABII, C. Fannij, *qui* Lælij

illius

illius sapientis gener fuit, Celij Antipatri, Valerij Antiatis, L. Sisennæ, qui Syllæ coætaneus fuit, Claudij Quadrigarij, Licinij Macri, &c. nomina tantummodo in Cicerone de claris oratoribus & de legibus, & in Dionysio Halicarnasseo, & LIVIO, de cuius historia superius dictum est, commemorantur.

SALVSTIVS, Ciceroni et Iulio Cæsari σύγχρονος, multas historiæ Romanæ partes, summa cum sapientiæ, & puræ ac argutæ breuitatis, et elegantis facundiæ laude perscripsit. Ex quibus nunc Coniuratio Catilinæ, anno urbis Romæ 691. anno ante natum Christum 60. à Cicerone consule oppressa: & bellum Iugurthinum, anno 44. ante Catilinariam seditionem, à C. Mario consule confectum: & ex cæteris historiarum libris orationes aliquot, & ad C. Cæsarem de Republica ordinanda, tantummodo extant. Fuisse autem Salustium M. Catonis & Thucydidis Attici perstudiosum, similis forma orationis pressæ & concisæ, & sapientissimis sententijs stipatæ, & multa ex Thucydide dicta ad uerbum conuersa, ostendunt.

Est autem hæc Series Temporum et rerum, à Salustio, in libris, qui adhuc extant, descriptarum.

606 MASINISSA Rex Numidiæ, amicus Scipionis, auus Iugurthæ, obijt anno ætatis 95. ante Christi natalem 145.

Masinissa

Micypsa | Manastabiles | Gulussa.

Adherbal. Hyempsal. (filii Micypsæ)

IVGVRTHA adoptatus à Micypsa. Guda. (filii Manastabilis)

Maßiua. (filius Gulussæ)

620 Iugurtha in bello Numantino industriam & uirtutem suam Scipioni & Romanis probat, anno 130. ante natum Christum.

636 Micypsa moriturus hortatur filios hæredes Regni ad cõcordiam, qua paruæ res crescunt, discordia uerò maximæ dilabuntur.

642 Iugurtha Cirtham capit, & Adherbalem fratrem interficit.

643 Initium belli Iugurthini.

644 Iugurtha Romæ coram Senatu se excusat.

Maßiuam patruelem interficit.

Postea instaurato bello Exercitum Romanum sub iugum mittit.

Cos.

Anno Vrbis Romæ

Cos. Q. Metellus Numidicus uincit Iugurtham.

645 Metellus Vaccam recipit.

646 C. MARIVS Consul, urbem Cap-
647 sam capit. Iugurtham prælio uincit: qui ad Bocchum Maurorum Regem fugit.

648 Iugurtha, Syllæ, Quæstori Marij, uinctus à Boccho traditur: & ad Marium deducitur.

CICERO natus est.

Q. Cepio & M. Manlius à Cimbris uicti sunt.

650 C. MARIVS Consul Calendis Ianuarij de Iugurtha triumphauit, anno 100. ante natum Christum.

666 L. SYLLA Consul et dux belli contra Mithridatem, Marium urbe Roma expulit.

673 Sylla Dictator.

676 Oratio M. Lepidi Consulis ad pop. aduersus Syllam habita, qui eodem anno obijt.

Cotta Cos. oratione deuouet se pro Republica.

Macer Trib. pl. de restituendo Tribunatu in pristinam dignitatem ad plebem concionatur.

Cn.

Anno Vr.R.

684. Cn.Pompeio & M. Crasso Coß. Tribuni plebis restituti sunt.

688. L.Iulio, M.Lepido Coß. Initia cõiurationum aduersus Rempublicam, Quibus Catilina interfuit.

690. Catilina Cal. Iunij coniuratos conuocat.

691. CICERO Consul, ex Fuluia Catilinæ uxore, consilia coniurationis explorat, & tandem coniuratos captos in carcere necat Nonis Decemb.

709. CÆSAR perpetuus Dictator Romæ constitutus. Ad hunc Salustius duas de republica ordinanda orationes scripsit.

IVLIVS CÆSAR, rerum à se in bello Gallico et ciuili ab anno urbis 696. usq; ad 706 gestarum historiam, & singulorum annorum singulos commentarios confecit, tanta orationis purißimæ & proprijßimæ uenustate et candore natiuo, nihil ut tersius ac politius, & ad nostræ orationis rectè ac perspicuè formandæ rationem utilius & accommodatius fingi poßit. Magis enim parabile seu ἐυπόριστον est genus dicendi Iulianum, quàm Ciceronis Oratio, cuius splendorem & copiam ac compositionem magnificam,

gnificam, ne ipsius quidem ætate, assequi imitando quisquam potuit.

Cùm autem in nullo scriptore Latino uetustiore, mentio patriæ nostræ Germaniæ, et honorifica fortitudinis bellicæ & aliarum uirtutum in maioribus nostris lucentium celebratio extet: patriæ etiam amore gratior nobis Iulij Cæsaris, ac præsertim Sexti & quarti Libri lectio esse debet. Cui ut lucis aliquid accedat, CHRONOLOGIAM breuem adiungam.

Anno Vrbis Romæ 648.	L. Caßius Cos. unà cum Legato L. Pisone ab Heluetijs Tigurinis occisus, & Exercitus illius sub iugum missus est.
693.	M. Messala, M. Pisone Coß. anno 58. ante natum Christum. Orgetorix seu Hertoge Hinrics, Dux Helueticorum, de occupando Galliæ Regno consilia capit.
	Senatus decernit, uti quicunq; prouinciam obtineret, quod commodo Reipublicæ facere posset, Heduos, cæterosq; amicos populi Romani defenderet.
695.	CÆSAR CONSVL. Orgetorix mortuus est. Ariouistus seu Ehrnuestus Rex Germanorum, amicus P. R. à Senatu appellatus.

PRIMVS LIBER et ANNVS BELLI GALLICI.

696 1. L.Pisone,A.Gabinio Coß.Heluetij in Gallias per prouinciam irrupturi, die 28.Aprilis ad Rhodanum conueniunt: sed à Cæsare transitus ijs negatur.Postea Tigurini à Cæsare ad Ararim cæsi sunt. Tandem iusto prælio uicti Heluetij se Cæsari dediderunt.

Deinde Hedui & uniuersa Gallia defensionem à Cæsare aduersus Arioui-stum seu Ernuestum Regem Germanorum petit.

Cæsar Ariouistum non procul à Rheno profligat.

697 2. Belgæ in ditionem Cæsaris ueniunt.

Neruios periculoso et ancipiti prælio ad internecionẽ ferè Cæsar redigit.

698 3. Valesij in Alpibus à Galba uicti.

Cæsar Nannetenses & reliquas ciuitates Armoricas, prælio nauali uictas,sub Corona uendit.

P.Crassus,Marci filius,in Aquitania feliciter hostium castra expugnat.

699 4. Cn.Pomp.M.Craß.Coß.

Germanicæ gentes, quæ à Sueuis pulsæ in Galliam transierant, à Cæsare ad

Anno Vrbis Romæ

re ad ostium Mosæ profligantur.

Cæsar Rhenum ponte iunctum in Vbijs transit, & reuersus, in Britanniam traijcit.

700 5. Cæsar, pacata Treuirorum Ciuitate, in BRITANNIAM cum exercitu proficiscitur, et Tributo annuo Insulæ imposito, redit.

Legio Romana ab Ambiorige Eburonum seu Leodiensium Rege ad internecionem cæditur. Q. Ciceronis legati castra oppugnantur: sed aduentu Cæsaris & nece Induciomari Treueri, Gallia iterum pacatur.

701 6. Cæsar acceptis à Pompeio duabus Legionibus, Senones, qui defecerant, & Treuiros recipit: & secundò, Rhenum, ponte facto, in Germaniam transit. GALLORVM, Druidarum ac Germanorum religionem & mores, & Hercyniam siluam, describit: & Ambiorigis regionem uastat.

Clodius à Milone interfectus est.

702 7. Vercingentorix totius ferè Galliæ deficientis Rex delectus est. Cæsar Auaricum expugnat, & tandem ad

Anno Vrbis Romæ	
	Alexiam, Gallorum copijs profligatis, Vercingentorigem deditione capit.
703	8. Bituriges et Bellouacos ad deditionem cogit. Vxellodunum capit: et totam Galliam pacat.
704	9. Cæsar in Italiam excurrens, se & honorem suum municipijs ac colonijs commendat.
	T. Labienum Galliæ Togatæ præficit.
705	10. Initium BELLI CIVILIS. Cæsar Pompeio & Senatu ex Italia in Græciam fugato, Vrbem Romam occupat; Deinde Maßiliam obsidet, & Duces Pompeij in Hispania Petreium & Afranium unà cum exercitibus deditione accipit.
706	Cæsar Consul, Pompeium in Pharsalia uicit, & fugientem in Ægyptum persequens mense Octobri: Nouem integros menses in Ægypto consumsit.
707	Cæsar Dictator paulò ante hiemem Romam redit.
708	Bellum in Africa cum Scipione, Iuba & Catone confecit.
709	In Hispania cum S. Pompeio confligit.
710	Idibus Martij interficitur.

Iulij Cæſaris mortem & AVGVSTI Imperatoris, primo Imperij decennio res geſtas, diligẽtiſsimè ac copioſiſsimè perſecutus eſt APPIANVS ALEXANDRINVS lib. 2. 3. 4. & 5. Bellorum Ciuilium: qui Adriani Cæſaris temporibus floruit: Et DION Caſsius Nicenus lib. 45. & ſequentibus usq; ad 59. integram Imperij Auguſti hiſtoriam copioſiſsimè perſecutus eſt.

VELLEIVS PATERCVLVS, qui ſub Tiberio Imperatore præfectus equitum & Quæſtor fuit, puriſsimo & dulciſsimo orationis genere Epitomen hiſtoriæ Romanæ uſq; ad Tiberij Imp. annum 16. qui fuit à nato Chriſto 32. deduxit.

COR. TACITVS, qui ſub Adriano Imp. præfectus Belgicæ Gallicæ fuit, à morte Auguſti Cæſaris (quæ in annum nati Chriſti 16. diem 19. Menſis Auguſti incidit) exorſus, primis quinq; libris TIBERII Cæſaris hiſtoriam complexus eſt. Poſterioribus undecim, ab 8. anno Claudij uſq; ad initium Veſpaſiani Cæſaris, & obſeſſam à Tito Ieroſolymam, peruenit, anno Chriſti 72. oratione preſſa, propria, arguta, & paucis uerbis res multas complectente, & crebris ſententijs ornata utitur.

Vt autem Series rerum à Cornelio Tacito

posteritatis memoriæ traditarum, & patriæ in primis nostræ, seu Germanicæ historiæ, quarum multas & ualde insignes Tacitus commemorat, facilius intelligi & animo comprehendi à iunioribus poßint: CHRONOLOGIAM HISTORIÆ TACITI, & partem Familiæ seu posterorum Augusti, hoc in loco adiungam.

AVGVSTVS ——— LIVIA ex priore
ex Scribonia   Marito Tib. Nerone.

M. Agrippa — Iulia — Cl. Tiberius   Cl. Drusus.
Imp. succeßit Augusto. Drusus.

Caius — Lucius — Agrippa posthumus. — Agrippina — Germanicus Cæsar — Liuia — Claudius Imp. Huius priuignus Nero Imp.

Caius — Nero — Drusus — Agrippina mater Neronis. — Drusilla — C. Caligula Imp.

AVGVSTVS Imp. Nolæ obijt, die 19. Augusti.

TIBERII Imp.

16 1. CL. TIBERIVS *Augusti priuignus & successor, statim initio Impeperij, Agrippam Postumum interfecit pag. 3.*

Seditio Militum in exercitu Germanici orta, simulato discessu Agrippinæ coniugis, & filij Caligulæ sedatur pag. 14. 17.

Iulia Augusti filia, ob impudicitiam à patre relegata, obijt pag. 21.

17 2. Germanicus Cæsar uicit Arminium seu Hermãnum Ducem Chescorum, & uxorem Arminij uiuam cepit, anno 6. post cladem Quintilij Vari, pag. 23. 25

Templum Augusto in Hispania conditum pag. 31.

Centesima rerum uenalium, post bella ciuilia instituta, confirmatur, pa. 21.

18 3. Germanicus, Rheni ostia prænauigans, in Amisiam fl. classem ducit, & transgressus Visurgin, Arminium & Germanos bellum instaurantes uincit, pag. 34. 35. 38.

Exercitus Germanici, per Amisiam in Oceanum nauigans, naufragio perit pag. 39

TIBERII Imp.

7. Lu-

TIBERII *Imp.*

22 7. *Luctus de obitu* Germanici *pa.63.*

NERONI *filio* Germanici *primò forum ingreßo & pontifici, nupta* Iu*lia* Drusi *filia pag.71.*

Obijt Salustius, Salustij historici ex fratre nepos 72.

23 8. *Tiberius in Campaniam secedit pag. 73.*

An uxores à Magistratibus unà in prouinciam ducendæ pag. 73.

Galliæ urbes ob magnitudinem æris alieni rebellionem cœperunt, duce Sacroniro & Floro pag.76.77.

24 9. *De luxu coërcendo deliberatum.*

C. *Syllani accusatio.*

Atteij Capitonis et Labeonis et Antistij Iurisc.*comparatio pag. 86.88.*

IVNIA C. *Caßij uxor, anno 64. post prælium Philippense obijt pag. 88.*

25 10. *Ælius* SEIANVS *præfectus prætorio Liuiam, Drusi, filij Tiberij, uxorem stuprat, & per Medicum Eudemum Druso uenenum letale dari curat. Id scelus octauo post anno demum detegitur.*

TIBERII Imp.

29 14. Amphiteatrum Fidenis concidit in quo 50000. hominum obruta.

Tiberius Capreas se in Insulam abdidit, pag. 113.

30 15. Titius Sabinus, Germanici amicus, sceleratè proditus, interficitur pag 114.

IVLIA neptis Augusti obijt, cùm ante 20. annos, propter adulterium, in Trimerum Insulam Apuliæ uicinam relegata esset, pag. 115.

Frisij uincunt Romanos pag. 116.

Filia Germanici Agrippina, Cn. Domitio patri Neronis nupta in fine lib. 4.

Christus à Iohanne Baptista in Iordane baptizatus est, Lucæ 3.

31 16. LIVIA Augusti uxor, Tiberij mater obijt anno 15. post Augusti mortem: laudata in funere à C. Caligula pro nepote.

Tiberius summa crudelitate grassari in domum Germanici cœpit pag. 118.

Hoc biennio, Agrippina uxor Germanici & Nero filius, in Insulas relegati. Drusus in ima palatij parte custoditur.

Seianus prodita cæde Drusi supplicio afficitur à Tiberio.

TIBERII Imp.

19. *Tetræ libidines* Tiberij *pag.*120.
Multi Nobiles *Seiani amici interficiuntur.*
M. Terentius *defendit amiciciam Seiani pag.* 123.
L. Piso *pontifex* 80. *annorum placidè obijt.*

35 20. *Drusilla* Germanici *filia* L. Cassio: *Iulia* M. Vinicio *nupta pag.*125.
De Vsuris pag. 126. NB.
C. *Caligula Claudiam* M. *Syllani filiam ducit pag.* 127.
Drusus Germanici *filius fame extinctus* Pag. 128.
Agrippina Germanici *uxor mortua* 18. *Octobris.*
Cocceius Nerua uitam finit 129.

36 21. *Phœnix conspectus.*
Mamercus Scaurus Poëta *accusatur* (*pag.* 130.

37 22. *Parthica.*
Poppæus Sabinus moritur.

38 23. *Parthica pag.* 136.
Tiberij mors 78. *ætatis anno, die* 19. *Martij pag.* 139.

39 1. C. CALIGVLA *Imp. successit.*
Caligula in Germaniam expeditionem suscipit.

1. Clau-

CLAVDII *Imp.*

43 1. *Claudius frater Germanici, Imp.*

44 2. *Bellum in Britannia incoatum, quæ unà cum Insulis Orcadibus Imperio Romano subiecta est* LIBER XI. *Taciti.*

50 8. *Valerius Asiaticus per calumniam opprimitur.*

Italus, Arminij Cheruscorum Ducis ex fratre Flauio nepos, in Germaniam mittitur pag.145.146.

Messalina uxor Claudij interficitur 150. 153.

51 9. *Claudius Agrippinam, fratris Germanici filiam, Neronis matrem uxorem ducit pag.155.156.*

Seneca, ab exilio reuocatus, præficitur studijs Neronis.

C.Caßius Iuriscon. Syriæ præfectus pag.157.

Lollia Paullina relegata 160.

52 10. *Domitius* NERO *adoptatur à Claudio* 161. *Colonia Agrippina, ab Agrippina Claudij uxore, quæ in oppidum Vbiorum ubi genita erat, ueteranos Coloniamq; deduci impetrat (ut uim suam socijs quoq; nationibus ostentaret)*

taret) cui nomen inditum ex uocabulo ipsius,pag. 161. *facie* 2. Hic *fuit* Quadragesimus *annus post cladem* Varianam,*ibidem.*

Britanniæ *rex* Caractacus,*à* Romanis P.*Ostorio duce capitur,anno* 9.*post initium belli* Britannici *pag.*164.

53 11. *Agrippina* Imperatoris *filia, & soror,& coniunx,& mater fuit.*

Fames *sub* Claudio *cœpit pag.*167. *cuius mentio fit* Act.11.

Quadratus Syriæ *præses* 168.

54 12 Felix *præses* Iudææ,*frater* Pallantis *liberti.* p.171.*huius mẽtio fit* Act.24.

Ventidius Cumanus *præses* Galilcæ.

55 13 Nero 16. *annos natus,*Octauiam, Claudij *filiam,ducit:* 172. Et *orationem habet pro* Iliensibus *&* Bononiensibus.

56 14. Claudius Imp.*ueneno necatur à propria uxore* 175.

57 1. Nero Imp,lib.13. *Crebris orationibus,quas Seneca,testificando quàm honesta præciperet, uoce principis uulgabat, clementiam suam obstringebat.*

Remouet Pallantem *libertum* 190.

Britannicum *fratrem ueneno interfici curat* 185.

2.La

Lon-

237. 238. 239. *Lucanus Poëta* 237. *Laterani consulis cædes* 242.

Senecæ Mors 243. 244.

67 11. *Poppæa grauida, ictu calcis à marito irato percussa, moritur* 249.

LIB. XVI.

Pestilentia ingens Romæ *grassatur* 251.

68 12. *Ostorius Scapula per calumniam opprimitur* 252.

Nero *uirtutem ipsam excindere cupiuit, interfectis* Barea *Sorana* & Thrasea Pæto 254. 255. 258.

Tyridati Armeniæ Regi *diadema impostuit.*

Sporum castratum in naturam muliebrem transfigurare conatur.

69 13. *Certamina ludicra in* Peloponneso *celebrat.*

Isthmum perfodere conatus est.

70 14. *Iulius* Vindex Galliæ *præses* & Galba *ab eo deficiunt.*

Senatus eum hostem iudicat.

Tandem Nero *sibi ipse mortem conscifcit.*

71 GALBA *Imp. ex* Hispanijs *accersitur, pag.* 262. *adoptat* Pisonem 265.

qui

Christi qui quatriduo pòst interficitur 277.

Repetit donata aliis à Nerone 550. Tonnas auri, 267.

Otho Imp. 270. 272. trucidat Galbam 274. 276.

Au. Vitellius in Germania eligitur 278.

Titus & Vespasianus pag. 293. 294. 295.

Vitellius in Italiam descendit 299. Vicit Othonem prælio, 308. 309.

Othonis mors 311.

VESPASIANVS ad Imperium uocatur 319. 320. Calend. Iulij.

Primus Antonius, sermone promtus, serendæ in alios inuidiæ artifex, discordijs & seditionibus potens, raptor, largitor, acerrimam bello facem prætulit 323.

LIB: XIX. Vitelliani à Vespasiani ducibus uincuntur. Filius in prælio patrem interficit 338. Cremonæ excidium 341. Vitellij exitus fœdissimus 360.

72 VESPASIANVS Imp. toto lib. 20. Heluidius priscus 363. Iudæa à Tito perdomatur lib. 21. Vbi de Origine & Religione gentis Iudaicæ, & de Mose educen-

educente Iudæos ex Ægypto, multa recitantur pag. 399. 400.

SVETONIVS, Tacito σύγχρονος, fuit Magister Epistolarum Adriani Imp. ac simili orationis proprietate ac breuitate, & plus neruorum quàm corporis habente, VITAS duodecim primorum Cæsarum, usq; ad mortem Domitiani, & annum Christi 97. descripsit: In quibus, primam illam historiæ legem, ne quid falsi scribere audeat, & ne quid ueri non audeat, accuratè sequitur: dum μόνη θύωρ τῇ ἀληθείᾳ, Principum omnium non uirtutes modò & rectè facta ad imitandum proponit, uerumetiam næuos & scelera ac flagitia, posteritatis iudicio detestanda, exhibet. Est enim, ut Cornelius Tacitus ait, hoc præcipuum munus Annalium, ne uirtutes sileantur, utq; prauis dictis factisq; ex posteritate & infamia metus sit.

Suetonio usitatè adiungi solent sequentium Imp. Neruæ, Traiani, & Adriani Vitæ, titulo Dionis Nicæi: Quæ ex Iohannis Xiphilini Epitoma de uerbo ad uerbum transcriptæ sunt.

Adriani historiam Ælius SPARTIANVS: & Antonini Pij, ac Philosophi uitam, lectu dignißimam, Iulius CAPITOLINVS, qui Diocletiani & Constantini ætate uixit, composuerunt.

Sed

Sed omnium Imperatorum inde usq; ab Augusto, continuam historiam contexit DION CASSIVS, Niceæ in Bithynia natus, qui 981. annorum Historiam, ab urbe Roma condita, usq; ad annum à nato Christi 231. quo ipse Dion cum Imperatore Alexandro Seuero Consul fuit, deductam, libris 80. complexus est. Quorum etiamsi uix quarta pars hoc tempore extat, tamen continua series Historiæ & Imp. omnium, à consulatu Hortensij anno urbis 685. & præcipuè ab Augusto Cæsare usq; ad Alexandrum Seuerum Impera. & orientis imperium, ab Artaxerxe Persa uictore Artabani Parthorum regis, recuperatum: ex Epitoma Iohannis Xiphilini Patriarchæ Constantinopolitani, qui ipse in uita Augusti narrat, se tempore Michaëlis Ducæ Imp. circa annum Christi 1080. Bizantij uixisse, cognosci potest. Idem autor Gotthorum historiam scripsit, quæ à Iornande sæpißimè citatur.

Marci Antonini & sequentium Imp. Vitæ, à Dione elaboratæ, nondum, quod sciam, integrè typis expressæ sunt. Sed insignis illa & dulcißima bonitatis & candoris Antonini descriptio, in Suida, & in Xiphilino recitatur, ὅμοιος διὰ πάντων ἐγένετο, καὶ οὐδενὶ ἠλλοιώθη. οὕτως ὡς ἀληθῶς ἀγαθὸς ἀνὴρ

ἀνὴρ ἦν, καὶ οὐδὲν προσποιητὸν εἶχε. πάμπολλα μὲν γὰρ καὶ ὑπὸ παιδείας ὠφελήθη, *hoc est, Similis sibi ipse semper fuit, nec mutatus est ulla in re unquam.* Erat *enim uerè bonus, & nihil astutè simulatum uel ascitum habebat.* Plurimum *uerò etiam à doctrina adiuuabatur.* Et de Seuero Imp. ἐπιμελὴς τῶν πρακτέων, ἀμελὴς τῶν περὶ αὐτοῦ λογοποιουμένων: *Intentus erat in ea, quæ erant agenda, & uulgi de se fabellas negligebat.*

Plurimis *autem insignibus & utiliß. uirtutum exemplis conferta, & lectu dignißima est* Alexandri *Seueri* Imp. Vita, *quam à* Dione *uix incoatam,* ÆLIVS LAMPRIDIVS *(qui Constantini* Imp. *tẽpore uixit) luculentißimè explicauit.* Obijt *autẽ* Alexãder *Seuerus,* An. 237.

HERODIANVS *Historiam sui temporis à morte M. Antonini* Philosophi *seu anno Christi* 181. *usq; ad Gordianos in* Africa *interfectos, anno Christi* 241. *contexuit,* Quem *dulcißima & purißima oratione* Latina, *politißimè reddidit* Angelus Politianus.

Gordiani III. *Imperium* Iulius CAPITOLINVS *descripsit:* Et *Successorum illius,* Philippi Arabis, & Decij, *ac sequentium* Imp. *usq; ad finem Stirpis* Heraclij & *annũ Christi* 700. *Vitas, breui cõpendio exposuit* POMPONI-

VS LÆTVS recens Scriptor, Nam Angelo Politiano & Sabellico σύγχρονος fuit.

Et IOANNES ZONARAS Byzantinus, inde ab Augusto ad sua usq; tempora, & annum Christi 1120. Orientalium præcipuè Impp. res gestas, Tomo II. & III. Annalium, lucidißimè complexus est, Ex quo Cuspinianus & alij recentes rerum illarum descriptores pleraq; assumunt, Zonaram Nicetas, Nicetam Chalcondylas secutus est.

Sed nunc ueteres rerum Romanorum Scriptores, iuxta temporum seriem pertexemus.

TREBELLIVS POLLIO (qui Constantini ætate circa annum Christi 300. uixit) in ijs, quæ extāt, Scriptis, exorsus ab anno Christi 256. infelix Imperium Valeriani & Galieni, & triginta Tyrannorū lanienas inter sese mutuas, & D. Claudij, qui Gotthos, in Græciam infusos, feliciter opprešit, uitam prosecutus est.

FLAVIVS VOPISCVS, natione Siculus, D. Aureliani Imp. uitam, multis insignibus exemplis, & dictis ornatam, & Taciti, ac Probi, ac Cari historiam, usq; ad Diocletiani initia, & annum Christi 288. descripsit. Vixit autem Vopiscus ijsdem temporibus cum Capitolino & Lampridio, sed tamen utroq; iunior fuit. Aliquoties Aui sui mentionem facit, qui Diocletiano Imp. familiaris fuerit.

Diocletiani & collegarum ipsius, & deinceps Constantini Magni, Constantij & sequentium Imperatorum Vitas, & res erga Ecclesiam præcipuè gestas exposuerũt, EVSEBIVS, SOZOMENVS, THEODORETVS, Socrates, Zonaras, Nicephorus, &c. de quibus aliâs dicam.

EVTROPIVS, qui tempore Valentis Imp. floruit, Epitomen Historiæ Romanæ, decem libris, usq; ad Iouiniani mortem, & annum Christi 368. deduxit.

AMMIANVS MARCELLINVS natione Græcus, sub Iuliano Imp. in Gallia & Germania multos annos militauit, & ab anno Christi 98. usq; ad 382, historiam Romanorum libris 31. deduxit. Sed à lib. 14. usq; ad 31. qui soli extant, partem Imperij Constantij & res gestas Iuliani, Iouiniani, Valentiniani, & Valentis prolixè & splendidè explicauit, usq; ad annum Christi 382. Cumq; bella Iuliani in Gallijs & Germanijs gesta, ipse αὐτόπτης seu oculatus testis recitet, propter patriæ etiam nostræ, & rerum Germanicarum cognitionem, gratior nobis Marcellini lectio esse debet. Cui, ut lucis aliquid accedat, hanc breuem Genealogiæ partem adiungo.

Constantius Chlorus Imp.

- Constantinus Magnus
  - Constantinus
  - Constans
  - Constantius Imp.
  - Constantia nupta Gallo.
  - Helena uxor Iuliani.
- Constantius
  - Gallus cuius statim initio libri 14 Marcellinus mentionem facit.
  - Iulianus Apostata successit Constantio. Post hunc Iouianus Pannonius ex alia familia fuit.
- Constantia nupta Licinio.

THEODOSII & filiorum ipsius, Arcadij & Honorij uita, in Scriptoribus historiæ Ecclesiasticæ, SOZOMENO et SOCRATE, maxima sui parte, descripta continetur.

Cùm autem in Honorij Imp. tempora inciderit Dilaceratio Imp. Romani, per Gotthos & Vandalos facta, legent studiosi de rebus Gotthicis Iornandem potißimum, qui cùm natione Gotthus esset, ex ultima uetustate, originem & migrationes & familias Regum, ac bella præcipua gentis Gotthicæ, usq; ad suam ætatem, seu annum Christi 550. deduxit.

PROCOPIVS in urbe Palæstinæ Cæsarea natus, & apud Belisarium summum ducem Iustiniani Imperatoris, Cancellarius, et omnium illius

illius bellorum comes, & consiliorum socius fuit. Is bella cum Persis, Vandalis, Gotthis, Iustiniani auspicijs, à Belisario gesta, quibus ipse interfuit, Septem libris exposuit: Quibus, ut lucis aliquid accedat in breui Tabella, seriem rerum, à Procopio descriptarum, proponam.

Anno Christi	
412	Arcadius Imp. moriens Tutorem filio Theodosio adiungit Isdigertum Persarum Regem, lib. 1. de bello Persico. Ab eo tempore Procopius continuam Persicarum rerum seriem usq; ad Iustiniani tempora pertexit.
414	Gotthi, Alarico duce, Romam capiunt.
433	Vandali, à Bonifacio accersiti, duce Genserico sedes in Africa ponunt.
436	Gensericus Carthaginem cepit.
455	Attila Hunnorum Rex ab Aëtio ad Tolosam uictus est.
459	Roma à Genserico Vandalorum Rege capta.
475	Gensericus moritur: Huius Successores usq; ad Gilimerum recitat Procopius lib. 3. pag. 317. 318.
494	THEODORICVS Veronensis, Gotthorum Rex, in Italia, Odoacrum

Rugium uincit, & Regnum Italiæ 33. annos obtinet.

Moritur anno Christi 527. Succedit Amalosuenta filia, cum Adalrico nepote, quæ se et filium Iustiniano Imp. commendauit.

528 1. IVSTINIANI Imp.

Belisarium & Hermogenem duces in Armeniam aduersus Persas mittit.

530 3 CODEX constitutionum Iuris seu Rescriptorum Principalium à Iustiniano editus 16. Cal. Maij, qui hodie non amplius extat.

531 4 Iustinianus mandat Triboniano, ut omne IVS Romanum, ex ueterum prudentum libris, iuxta ordinē Edicti perpetui, à Saluio Iuliano olim collecti, in unum corpus digerat.

532 5 Belisarius à Persis ad Euphratem uictus est, post prælium Indutiæ factæ sunt.

533 6 Cabades Persarum Rex moritur.

534 7 BELLVM VANDALICVM in Africa per Belisarium confectum, & GILIMER captus est.

Cosroës Persarū Rex, cum Iustiniano Imperatore pacem 110. annorū sancit.

PAN-

Anno Christ.	PROCOPII. IVSTINIANI Cæsaris.
	PANDECTÆ Iuris ciuilis Romanorum editæ 17. Cal. Ianuarij, quæ est 16. Decemb.
535	8 INSTITVTIONES Iuris ciuilis editæ & confirmatæ 11. Cal. Decemb. quæ est 21. Nouembris.
	CODEX ex repetita prælectione absolutus.
536	9 BELLVM GOTHICVM cœpit, quod 18. annos durauit.
	Belisarius Siciliam à Gotthis occupatam recipit: Constantinus Dalmatiam & Liburniam Gotthis eripuit.
537	10 Neapolis à Belisario capta.
	Vitiges Gotthorum Rex à Francis auxilia petit. Ea occasione de Francorum origine, Regibus, ac rebus gestis, multa intexit.
538	11 Romam anno 60. postquam ab Odoacro capta erat, Belisarius recipit.
	Hanc Vitiges rursus obsidet integrum annum.
539	12 Herulorum auxilia Belisario ab Imperatore mittuntur. Fames horrenda per totam Italiam grassatur.
540	13 Belisarius Rauennam obsessam oc-

cupat & Vitigem Gotthorum Regem capit. Gotthos trans Padum pellit. Et Constantinopoli triumphat.

541 14 Cosroës Persarum Rex rupta pace bellum instaurat & Antiochiam occupat.

Belisarij Triumphus de Gotthis & expeditio in Persas.

542 15 Totilas rex Gotthorum uincit Romanos ad Fauentiam, & Neapolim recipit.

544 17 Totilas urbem Romam obsidet.

545 18 Belisarius ad Bellum Gotthicum in Italiam remissus.

546 19 Totilas urbem Romam capit, & Pelagij presbyteri intercesione adductus multitudini clementer parcit.

547 20 Belisarius urbem uacuam & dirutam recipit.

548 21 Iustinianus auxilia in Calabriam mittit: Ad quæ profectus Belisarius ex urbe Roma præsidio munita discedit.

549 22 Theodora Iustiniani coniunx mortua.

Belisarius Constantinopolim reuocatur.

Lon-

IVSTINIANI Imp.

Longobardi, Heruli & Gepedes ad Danubium inter se belligerantur.

550 23 Totilas urbem Romam secundò capit, & Siciliam occupat.

551 24 Belisarius Orienti præfectus.

552 25 Gotthica claßis Corcyram et Epiri littora uastat, Tandem ad Anconam uincitur.

Narses bello Gotthico ab Imp. præfectus, ex Longobardis & alijs gentibus Milites conscribit, & ingenti prælio Totilam et Gotthos profligat, et urbem Romam recipit.

SYNODVS V. uniuersalis Constantinopoli celebrata.

553 26 Victo Teia in Campania, finis bello Gotthico impositus est.

AGATHIAS Smyrnæus, Procopij historiam pertexuit, et ab anno Iustiniani 27, qui fuit à nato Christo 554. usq; ad finem Imperij Iustiniani, & annum Christi 566. bella cum reliquijs Gotthorum & Francis eorũ socijs, Narsete duce feliciter confecta: Item cum Persis, in Lazorum regione seu Colchide gesta,, recitat. Qua occasione lib. 4. integram & dignam obserua-

seruatu Seriem Regum Persicorum, ab Arta-xerxe, qui anno Christi 230. Parthis Imperium eripuit, usq; ad Iustiniani Imperatoris tempora, & annum Christi 530. intexuit. In fine, Hunnorum irruptiones in Thraciam & Græciam recenset: Quos Belisarius senex feliciter repreßit.

PAVLVS *Diaconus Aquileiensis, Desiderij, Longobardorum Regis, Cancellarius: & unà cum suo Rege à Carolo magno captus: integram Longobardorum Historiam contexuit, usq; ad annũ Christi 773. quo Carolus Magnus, ultimo Rege Desiderio capto, in suam potestatem, Regnũ Longobardorum redegit: Quod in Italia, inde usq; ad Alboino, qui anno Christi 568. relicta Pannonia Galliam Cisalpinam occupauit, durauerat annos 205.*

Integram uerò & continuam seriem rerum post inclinationem Imperij Romani per Gothos, Vandalos et Longobardos factam, ab anno Christi 407. usq; ad 1400. BLONDVS *Foroliuiensis in Decadibus suis complexus est: Qui unus multorum loco non inutiliter deinceps legi potest.*

DE GERMANICARVM RERVM *& Ecclesiasticis Scriptoribus, aliâs fortasse dicam prolixius. Nunc Nomina & Argu-*

menta singulorum & tempora, quibus uixerunt, breuiter annotabo.

Prima & antiquißima Germanorum mentio extat in Historia urbis Romæ à Gallis captæ (lib. 5. Liuij) anno urbis 365. anno ante Christi natalē 385. Et uetustas uno nomine CELTAS nominauit gentes Germanicas & Gallicas, in utraq; Rheni ripa, usq; ad Oceanum occidentalem habitantes.

Deinde celebris Gallorum et Germanorum expeditio in Italiam fuit annis 160. post captam Romam suscepta, ducibus Ariouisto seu Ehrnuesto, & Fridomaro, quem M. Marcellus Consul anno urbis 532. qui fuit annus quartus, ante initium secundi belli Punici, deuicit. Historiam huius expeditionis Celtarum prolixè describit Polybius lib. 2. pag. 43. 44. & deinceps.

Postea in Marij Historia, Teutones à Gallis discernuntur: & quidē expreßè scribitur, Cimbros & Teutonas esse gentes Germanicas, ad Borealem Oceanum pertinentes: & insigne Cimbrorum fuisse Taurum: Quem hodierna die Illustrißimi principes Megapolenses, à ueteribus Cimbris maioribus suis acceptum, in clipeis gentilitijs usurpant. Non enim dubium est, ueteres Cimbros, has regiones ad litus maris Baltici, et Cimbricā Chersonesum tenuisse.

Magis

Magis autem illustratum est Germanorum nomen, IVLII Cæsaris scriptis: Qui & limitẽ ueteris Germaniæ ostendit, flumen Rhenum: & non modò bellicam fortitudinẽ maiorũ nostrorum, sed etiam iusticiam, ac modestiam, & mores domesticos, continentiæ, et cæterarum uirtutum plenos, laudibus eximijs ornat. Et quidem hanc Arctoam Germaniæ oram, quæ nunc Saxonia & Vuestphalia appellatur, propriè Germaniã eo tempore dictam esse, ostendit. Habuit & copias militum Germanicorum Cæsar, non modò in bellis Gallicis posterioribus, uerùm etiam in prælio Pharsalico & cæteris, ut ex Appiano Alexandrino perspicuè apparet.

Deinde Situm ac mores & populos omnes Germaniæ ueteris, peculiari libello Cornelius Tacitus descripsit: Cui res Germanicas probè notas fuisse, inde etiam consentaneum est, quòd Belgicæ Galliæ, quam nunc Brabantiã & Flandriam nominamus, sub Adriano Imp. rationes procurauit. Crebrò etiam in Annalibus, rerum Germanicarum, ac præcipuè expeditionũ Cæsaris Germanici ad Visurgin & Amasin fl. & Harminij Cheruscorum Ducis à Germanico uicti, meminit. Sed prælium Harminij, quo Quintilium Varum, anno nati Christi xi. ad internecionem cecidit, nullus eorum, qui extant, autorum,

rum, copiosius descripsit, quàm VELLEIVS PATERCVLVS lib. 2.

Plinium superiorem, in uiginti libris, quibus omnia cum Germanis Romanorum bella exposuit: non dubium est, & illam Harminij historiam, & plurima insignia uirtutum exempla, à maioribus nostris edita, luculentè explicasse. Sed hæc unà cum libris intercierunt.

Ammiani Marcellini temporibus, circa annum Christi 350. Germaniæ appellationem iam in Gallicam quoq; Rheni ripam fuisse translatam, apparet: Qui Germaniam primam, ab Augusta Rauracorum seu Alpibus Helueticis, usq; ad Treuiros seu Mosellam fluuium pertinentē, distinguit à Germania secunda seu inferiore, cuius metropolis fuit Colonia Agrippina. Cumquè in ipsa Germania sub Constantio & Iuliano Imp. militauerit Marcellinus: plurima de Francis, Alemannis, & alijs gentibus Germanicis, & uera et cognitu utilißima commemorat.

Regni Francorum & Germanorum in Gallia, quod circa annum Christi 420 VVaremundus incoauit: et præcipuè filiorum Clodouei, primi Regis Christiani, uidelicet Hildeberti, Lotharij, Clodamiri & Theodorici aut Theobaldi, mentionem facit Procopius lib. 1. et 3. & Agathias lib. 1. et 2. qui Iustiniani Cæsaris ætate uixerunt. Sed

Sed de origine & migrationibus & regno nobilißimæ gentis Francicæ diligentißimè scripsit Beatus Rhenanus Selestadiensis lib. I. Rerum Germanicarum, qui circa annum Christi 1520. in patria floruit.

Extant autem et alij aliquot rerum Germanicarũ Scriptores, in ipsa Germania nati. Quos eo ordine, quo scripserunt, breuiter recensebo.

EGINHARDVS, Caroli Magni, qui primus ex Francica stirpe Imperator Romanorum factus est, cuius etiam familiaris & Consiliarius fuit, uitam & Res gestas uno uolumine complexus est. Ex quo Abbas Vrspergensis & sequentes eam descripserunt.

REGINO, Abbas Prumiensis in Lotharingia, Annales suos, seu Chronologiam potius, à nato Christo usq; ad Otthonem I. & annum Christi 968. deduxit.

Hanc LVITPRANDVS Ticinensis suppleuisse scribitur, usq; ad Lotharij & Conradi III. tempora. Verùm Luitprandi sex libros de rebus sua ætate in Europa gestis, hactenus uidere mihi non licuit. Nec Regimoni Moguntiæ expresso anno 1521. nec alijs editionibus, quod sciam, adiuncti sunt.

VVITTIKINDVS Cœnobij Corbeiensis Monachus, gentis Saxonicæ historiam, & præ-

præcipuè Hinrici Aucupis et Ottonis I. res præclarè gestas descripsit, usq; ad annum Christi 974.

LAMBERTVS Schaffnaburgensis Monachus Cœnobij Hirsueldensis, usq; ad annum 20. Hinrici IIII. Imp. qui est à nato Christo 1077. peruenit.

SIGEBERTVS Monachus Gemblacensis, ab orbe condito ad sua usq; tempora, quibus Hinricus V. imperare cœperat, Chronica sua perduxit: ac de Francicis præcipuè & Impp. Germanicorũ rebus gestis multa collegit, Quas Robertus Abbas Montis usq; ad Lotharij & Conradi III. tempora suppleuit.

OTTHO filius S. Leopoldi, Frater Henrici ducis Austriæ, Episcopus Frisingensis, Chronicon lectu non indignum, ab origine mundi, usq; ad Conradi III. Imp. exitum & annum Christi 1150. libris septem complexus est: Nam octauus liber, non historiam Impp. sed disputationem de Antichristo, de Resurrectione mortuorum, de extremo iudicio, & fine Mundi continet.

In duobus libris quorum titulus est, De gestis Friderici Ænobarbi Cæsaris Augusti, orditur Historiam ab Hinrici IIII. proaui Frid. Ænob. anno 24. qui fuit à nato Christo 1080.

Ac priore libro Hinrici IIII, *Lotharij, & Conradi* III. *historiam delibat. Posteriore demum, res à* Friderico Barbarossa, *primo Imperij quinquennio gestas recitat. Quas* RADEVVICVS *Frisingensis Ecclesiæ Canonicus, usq; ad annum Christi* 1160. *duobus alijs lib. perduxit.*

Hinricus IIII. Imp.

LEOPOLDVS IIII. *Sanctus, Marchio Austriæ, obijt* 1136. *die* 15. *Nouembris.* — AGNES *utriq; nupta.* — Friderieus *à Stauffen, dux Sueuiæ*

(Agnes & Fridericus:) Conradus III. Imp. — Fridericus

(Leopoldus & Agnes:) Hinricus I. Dux Austriæ. — Leopoldus V. dux Bauariæ à Conrado Imp. factus. — Otho Episcopus Frisingensis scriptor historiæ.

(Fridericus:) Fridericus Barbarossa Imp.

HELMOLDVS *Canonicus Butzouiensis, historiam conuersæ ad ueram Christi religionem gentis* Henetæ *seu* Slauicæ, *ad litus maris* Baltici *circa* Lubecam *et in ditione* Ducum Megapolensium, *recitat: & à* Caroli Magni *bellis,*

bellis, quibus in Saxoniam Christi religio propagata est, usq; ad Friderici Barbarossæ tempora & annum Christi 1168. peruenit, quo Rostochium, octennio antè à Pribislao Henetorum Domino ædificari cœptum, Vrbis priuilegia primùm accepit.

SAXO GRAMMATICVS *Rotscildensis Ecclesiæ præpositus, Danicæ gentis historiam, ex ultima uetustate ad sua usq; tempora & Regem Canutum VI. ac VValdemarum fratrem, S. Canuti nepotes, ferè usq; ad annum Christi 1200. deduxit.*

ABBAS VRSPERGENSIS *inter omnes Germanicos Scriptores ueteres, lectu utilißimus est. Nemo enim unus de rebus Germanicis plura complexus est. Nec quisquam diligentius & accuratius omnium rerum gestarum tempora annotauit: Quæ ab anno post diluuium 200. exorsus, continua serie usq; ad Friderici II. Imperatoris annum 20. qui est à nato Christo annus 1230. contexuit. Est autem Vrsperga, Monasterium Sueuiæ, paucis miliaribus ab Augusta Vindelicorum distans uersus occasum.*

Addita sunt autem Chronico Vrspergensis, Paralipomena rerum, quæ annis 300. postea, in Germania & reliquo ferè orbe Christiano, usq;

ad noſtram ætatem, memorabiles acciderunt, cognitu digniſsima: Cùm quibus permulta, in primis editionibus Chronici Carionis, ad uerbum congruunt.

M. ALBERTVS ARGENTINENSIS, in ea parte Chronici, quam Cuſpinianus Auſtriæ ſuæ adiunxit, à Rodolpho Habſpurgenſe Romanorum Imperatoris & anno Chriſti 1273. exorſus, ſequentium Imp. Adolphi Naſſauienſis, Alberti Auſtriaci, Henrici Lucelburgenſis, Ludouici Bauari, & Friderici Auſtriaci bella, uſq; ad initia Caroli IV. Imp. & annum Chriſti 1350. commemorat.

IOHANNES CVSPINIANVS, Imperatoris Maximiliani Conſiliarius, Conſules Romanos ab initio eius Magiſtratus ſeu anno 505. ante natum Chriſtum, uſq; ad 32. annum Iuſtiniani Imp. qui fuit à Chriſto 560. cõtexuit.

Sed Imperatores Romanos et Germanicos, uſq; ad initium Maximiliani Imp. ſeu annum Chriſti 1494. deduxit.

Ab eo anno Hiſtoriam præcipuorum in toto ferè orbe habitato Regnorum, ſplendidiſsimè & ornatiſsimè ſcriptam, orditur PAVLVS IOVIUS Neocomenſis: eamq; continua 50. annorum ſerie, ad annũ Chriſti 1546. prætexit.

IOHANNES NAVCLERVS non

procul

procul à Tubinga in agro Vuirtebergensi natus, & Ecclesiæ Tubingensis præpositus, integrum Chronicon ab initio mundi, usq; ad sua tempora, & annum Christi 1500. duobus uoluminibus comprehendit: & in Germanicis præcipuè rebus, multa, quæ ab alijs Scriptoribus non exponuntur, annotauit. Nec scio an usquam alibi extet pulcerrimum Germanici candoris, fidei, pietatis, & clementiæ exemplum, quod in secundo uolumine Nauclerus recitat, de Conrado III. Imp. Qui Guelphum Bauariæ ducem, in oppido Vuinsberga obsessum, armis & fame deditionem facere coëgit. Cùm autem Coniugi Guelphi & cæteris nobilium matronis petentibus concessisset Imp. ut inuiolatæ discederent cum rebus, quas suis humeris gestare possent: Guelphi uxor & cæteræ matronæ nobiles, suos maritos, & liberis humeris impositos, & ex sinu pendentes asportant. Qua pietate & fide coniugum, etsi uafrè Imperatoris concessio eludi uidebatur, tamen tantopere delectatus est Imp. Conradus, ut uitam & pœnam Guelpho hosti capto condonârit, & pacem ac amiciciam cum eo fecerit.

ALBERTVS CRANTIVS, gentis Saxonicæ & Vandalicæ, & regionum borealium, Daniæ, Sueciæ seu Gotthiæ, & Norici, histo-

historiam facundè descripsit, usq; ad annum Christi 1504.

Antonij Sabellici Enneadas, anno Christi 1504. desinentes, CASPAR HEDIO Argentinensis Ecclesiæ Doctor, Historica Synopsi pertexuit, usq; ad annum Christi 1538.

IOHANNES SLEDANVS, Lutheri historiam præcipuè, & certamina ex dissidio religionis in Imperio Germanico orta, & historiam electionis & rerum à Carolo V. Imp. & alijs Europæ Regibus gestarum, fideliter & luculentè descripsit ab anno Christi 1517. usq; ad 1556.

REGNI GALLICI, quod nunc FRANCI tenent scriptores præcipui, exceptis ijs, quorum antea feci mentionem, sunt, GREGORIVS TVRONENSIS Episcopus, qui libro 1. Historiarum ab initio Mundi usq; ad Theodosium Imp. decurrit. Reliquis nouem Libris res gestas regum Francicorum, & Sanctorum, qui in Gallia extiterunt, usq; ad Gregorij pontificis tempora, et annum Christi 600. exponit.

ANNONIVS Monachus ad S. Germanum Parisijs, ab initio regni Francorum in Gallia circiter annum Christi 420. exorsus, singulorum Regum successiones & res gestas diligenter & copiosè ac optima fide libris 4. exposuit,

posuit, usq; ad Ludouici Pij annum duodecimum, qui est à nato Christo 826.

Annonij historiam alij deinceps ad S. Germanum Monachi, usq; ad natalem Philippi Augusti, qui fuit annus à nato Christo 1165. pertexuerunt.

ADON Episcopus Viennæ Gallicæ, abbreuiatum Chronicum totius historiæ mundi & Regum Francicorum, usq; ad annum Christi 980. reliquit, non admodum magni momenti.

ROBERTVS GAGVINVS compendium suum usq; ad Caroli VIII. expeditionem in Italiam, anno Christi 1494. susceptam, deducit.

Sed omnibus cæteris Gallicarum rerum scriptoribus, grauitate, iudicio, & eloquentia, antecellit PAVLVS ÆMYLIVS Veronensis, qui à Faramundo primo Francorum Rege in Gallijs, circa annum Christi 420. usq; ad initia Caroli VIII. & annum Christi 1488. perspicua & eleganti oratione Latina, res Francicas contexuit. Itaq; unus multorum loco utiliter legi potest.

Post Æmylium PAVLVS IOVIVS, non modò regum Francicorum Caroli VIII. Ludouici XII. & Francisci, uerumetiam omnium ferè cæterorum totius mundi Regum bel-

la & res suo tempore gestas ornatissimè descripsit. Ac initio Historiæ, Caroli 8. expeditionem in Italiam & Regnum Neapolitanum anno Christi 1494. susceptam, prolixè & splendidè commemorat, et omni dicẽdi artificio exornat.

Eiusdem expeditionis Historiam libris 5. & præterea Ludouici XI. & Caroli Burgundi res gestas, libris 8. Philippus Commineus Eques Gallicus summa fide & prudentia ac simplicitate exposuit. Quorum librorum lectio, omnibus, qui in Republica & Principum ac Regum consilijs & negotijs hoc tempore uersantur, cognitu utilissima est.

GALEATIVS CAPELLA bellum inter Franciscum Regem Galliæ & Caroli Imp. duces, de ditione Mediolani, gestum ab anno Christi 1520. usq; ad 1530. complexus est.

FROSSARDVS celebris scriptor Gallicus, atrocissima bella inter Anglos & Gallos, ab anno Christi 1335. usq; ad 1400. gesta, copiosè persecutus est. Hæc ex Frossardo collecta breuiter & dilucidè peculiari libro narrauit Iohannes Sleidanus.

Adfert autem initio Historiæ FROSSARDI lucem aliquam hæc pars Genealogiæ Regum Gallicorum.

S. LVDOVICVS IX. REX GALLIÆ, *obijt anno Christi* 1270.

- PHILIPPVS *rex Galliæ.*
  - Philippus *pulcer* Rex *Galliæ.*
    - *Ludouicus.*
    - Philippus.
    - Carolus. Hoc *mortuo*, Ed*uardus* III. *nepos ex sorore, & Philippus Valesius patruelis de successione in Regno Galliæ contendunt*, Inde *bellum Anglicum exarsit.*
    - Filia *nupta* An*glo.*
      - *Eduardus* II. *rex* An*gliæ*
        - EDVARDVS III. Rex *angliæ cœpit regnare anno* 1326.
  - Carolus *Valesius.*
    - *Philippus* Rex *Galliæ prælatus* Ed*uardo* An*glo.*
      - *Iohannes captus ab* Anglis.
        - CAROLVS V. Rex *Galliæ, recuperat ditiones & urbes ab Anglis ademtas.*
          - *Ludouicus* Dux α
          - *Carolus* VI. β
        - *Philippus Dux* Bur*gundiæ.*
          - Iohannes.
            - *Philippus.* γ

α	ß	γ
Aureliæ.	Carolus VII.	Carolus
Iohannes. Carolus.	Ludouicus XI.	Burgũdus.
Carolus. Ludouicus succeßit Carolo 8.	Carolus 8. anno 1494. Neapolim occupat.	Maria nupta Ma: Cæsari.
Franciscus rex Galliæ. — Claudia.		Philippus.
		CAROLVS V. Imp.

Regum HISPANIÆ originem & succeßiones, à Thubal filio Iapheth, usq; ad Carolum V. Imp. contexuit FRANCISCVS TARAPHA Barcinonensis.

Vngariæ Regum historiam, usq; ad Matthiam Huniadem, tribus Decadibus, eloquentißimè explicauit Antonius Bonfinius.

Anglicam Historiam Beda & Polydorus Virgilius: Scoticam, Hector Boëtius: Sueticam Iohannes Magni & Crantius descripserunt.

Omnium uerò principum Romanorum, qui inde usq; ab Augusto, uel Romæ, uel Constantinopoli, uel in Germania sedem imperij tenuerunt: & omnium ferè Regum in Europa, & Italiæ Ducum illustrium familias seu Genealogias, accuratè & copiosè descriptas, & singulorum rebus gestis & temporum annotatione dili-

diligenti insignitas, collegit ONVPHRIVS PANVINIVS Veronensis, Quas singuli, Romanorum Cæsarum & rerum in tota Europa gestarum historiam cognoscere cupientes, magno cum fructu & suauitate, lectioni historiarum adiungent.

ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ Scriptores primi et præcipui sunt, PROPHETÆ & APOSTOLI, in quorum lectione, testimonia patefactionis diuinæ, & doctrinam Legis & Euangelij de Christo & de omnibus fidei Christianæ articulis, & mirandam Ecclesiæ collectionem, gubernationem & defensionem, & exempla iræ Dei, & uirtutum Deo placentium, obseruari debere, suprà monuimus.

Cùm autem in Historijs Imperiorum præcipua esse Ecclesiæ consideratio debeat, quæ & ubi singulis temporibus fuerit, quam sonuerit doctrinæ uocem, de quibus doctrinæ partibus præcipuè extiterint certamina, quomodo ueritas defensa & illustrata sit, quos præcipuos Doctores & testes ueræ sententiæ habuerit etc. Hortor auditores, ut lectione in sequentium Historicorum hos locos in conspectu habeant, & requirant.

PROPHETÆ & APOSTOLI Historiam Ecclesiæ à primo initio conditæ &

electæ Ecclesiæ usq; ad annum Mundi 4020. deduxerunt. Qui fuit à nato Christo quinquagesimus octauus: Quo anno Romæ, Ecclesiam Deo colligere cœpit Paulus Apostolus.

Etsi autem post Apostolorum tempora, plerique Scriptores Doctrinæ Euangelij, quæ præcipuum & proprium Ecclesiæ patrimonium & nota est, raram admodum mentionem faciunt, & in descriptionibus Personarum & persecutionum ac miraculorum solummodo immorantur: tamen aliqui etiam, Doctrinæ controuersias, & ueræ sententiæ propugnationem, & Errorum refutationes, literis mandârunt. Inter quos Epiphanius Salaminos Cypri Episcopus præcipuè eminet: Ex quo continua series historiæ & certamina Ecclesiæ à temporibus Apostolorum usq; ad ipsius tempora coagmentari potest: si quis singula membra prudenter & aptè inter se conferat & coniungat. Sed antiquiores Epiphanio Scriptores sunt:

IOSEPHVS, qui Historiam Ecclesiæ Iudaicæ ab initio Mundi usq; ad postremum Ierosolymæ excidium, & annum Mundi 4035. contexuit.

EGESIPPVS ad fidem Christi ex Iudæis conuersus, Scriptor eloquens & grauis, Adriani Imp. ætate floruit. Et historiam bellorum Iudaico-

daicorum, à tempore Maccabæorum, usq; ad Christi natalem, & Herodis mortem (libro primo) & inde usq; ad Vespasiani in Iudæam expeditionem, & annum Christi 69. (libro secundo) & deinceps usq; ad Iudæam & urbem Ierosolymam, per Vespasianum & Titum, anno Christi 72. funditus euersam, (lib. 3.4.& 5.) posteritatis memoriæ consecrauit.

EVSEBIVS historiam Ecclesiasticam à nato Christo, usq; ad Constantini Magni tempora, & annum Christi 325. contexuit.

TRIPARTITA ex tribus Scriptoribus Theodoreto, Sozomeno, Socrate coagmentata est, à Caßiodoro, Theodorici Veronēsis Cancellario, & deducta usq; ad annum Christi 444.

Hortor autem Studiosos, ut non modò fragmenta illa à Caßiodoro consuta, sed Scriptores integros, qui græcè & latinè expreßi extant, diligenter legant.

SOCRATES Constantinopolitanus, ab initio Imperij Constantini Magni, usq; ad 17. consulatum Theodosij iunioris, qui est à nato Christo 444. peruenit, libris 7.

THEODORETVS Cyrensis Episcopus, à fine Eusebij & initio sectæ Arianæ exorsus, usq; ad annum Christi 426. progreditur, libris 5.

Hermius SOZOMENVS Salaminius, ab

ijsdem

iisdem ferè temporibus, circa annũ Christi 316. incipiens, usq; ad finem Honorij Imperatoris & annum à nato Christo 426. accessit, libris 9.

EVAGRIVS, de Historia Ecclesiæ & Imperij Romani, sex libros composuit, exorsus à Synodo Ephesina, quæ Nestorium anno Christi 435. damnauit, usq; ad annum 12. Mauricij Imp. qui est à nato Christo 595.

NICEPHORVS, in libris 18. qui soli extant, Historiam Ecclesiasticam, à nato Christo, usq; ad Heraclij Imp. tempora, & ad annum Christi 625. deduxit.

ZONARAS etiam, Ecclesiæ Constantinopolitanæ, & controuersiarum religionis in Orientalibus Ecclesijs motarum historiam, singulorum Cæsarum Vitis intexit, usq; ad annum Christi 1120.

Speculum Vincentij Beluacensis, Monachi Dominicani, summam totius historiæ Mundi, ab initio usq; ad annum Christi 1250. complectitur libris 32.

ANTONINVS quoq; Monachus Dominicanus, historiam Ecclesiasticam, ab initio Mundi deductam usq; ad annum Christi 1460. composuit, diuisam in titulos 24. In quibus Sanctorum præcipuè Episcoporum, Martyrum, Doctorum & recentium Monachorum ac

Pon-

Pontificum Romanorum historias recitat.

Platina Secretarius Pontificius, scripsit uitas 151. Romanorum Pontificum, à S. Petro usq; ad Sixtum 4. & annum Christi 1472.

METROPOLIS ALBERTI CRANTII, Seriem & successiones omnium Episcoporum, in duodecim Saxoniæ inferioris & Vuestphaliæ Ecclesijs Cathedralibus enumerat: et narrationes de rebus in Imperio & uicinia gestis intexit. Orditur autem à Caroli Magni temporibus, qui Ecclesiam Bremensem, instituto Episcopo S. Vuilehado, circa annum Christi 788. fundauit: ac inter cætera præfatur, Se post diuturnum bellum cum gente Saxonica pacem fecisse, hac conditione, ut pristinam libertatem et immunitatem retineret integram, sed tamen uicta iam Deo gratis ageret, & deinceps armis & fide Domino & Redemtori nostro Iesu Christo seruiret.

CHRONICON BERGOMATIS, à Iacobo Philippo Bergomense, Monacho Augustiniano, libris 16. ab initio Mundi usq; ad annum Christi 1503. deductum, lectu utilißimum & iucundißimum est. Vniuersam enim Ecclesiæ Dei & Imperiorum historiam, & urbium præcipuarũ in tota ferè Europa origines et res gestas, & omnium illustrium uirorum, Princi-

pum,

pum, Doctorum, Artificum, Sanctorum, Martyrum, & aliorum, qui unquam uixerunt, uitam, breuiter & neruosè expositam, notatis simul & accuratè distinctis temporibus, & annorum serie obseruata, complectitur.

Extant autem multorum Chronica & Epitomæ, complectentes omnia Mundi tempora, & seriem Imperiorum, & maximarum rerum, quæ in Ecclesia & Imperijs euenerunt. Ac præter eos, qui in Catalogo historicorum paulò antè nominati sunt, Iustinus etiam, qui circa annum Christi 150. floruit, omnium gentium Historias maximè insignes, à Nino Assyriorum Rege, qui circa annum Mundi 1906. regnare cœpit, usq; ad Augusti Cæsaris annum 25. qui est à condito Mundo 3945. in compendium contraxit, ex 44. libris Trogi Pompeij Romani: cuius patrem, Iulij Cæsaris Cancellarium fuisse, Trogus ipse scriptum reliquit.

EVSEBIVS Cæsariensis, Chronologiam omnium Mundi temporum, à primo initio, usq; ad annum Christi 330. contexuit. Hanc D. Hieronymus usq; ad annum 382. Prosper usq; ad 448. Matthæus & Matthias Palmerij usq; ad 1482. Inde alij quidam usq; ad nostra tempora, & annum Christi 1543. perduxerunt.

HERMANNVS CONTRACTVS, filius

filius Comitis in Veringen, Monachus ad S. Gallum, Chronologiam usq; ad sua tempora & annum Christi 1066. prætexit.

Paulus Orosius Epitomen historiarum mundi ab initio usq; ad annum Christi 4 2 0. libris 7. complexus est: Quos S. Augustino dedicauit.

Autor Fasciculi temporum, breui fasce mundi tempora comprehendere, & in una ueluti Tabula, seriem Regum & Pontificum, & aliarum rerum memorabilium Lectori spectandam exhibere conatus est, usq; ad annum Christi 1484. Idem concinnatoris Catenæ aureæ studium fuit.

Quod autem Poëta uetus de suo carmine inquit: Floriferis ut Apes in saltibus omnia libāt,

Omnia nos itidem depascimur aurea dicta,

Aurea perpetua semper dignißima uita:

Id de Chronico Carionis Philippico rectißimè usurpari potest, in quo uerè κοριφὰς ἀπὸ πασῶν τῆς ἱσορίας ἀρετῶν ἔδρεψε, & Historias Ecclesiæ & imperiorū singulari iudicio electas, & sapientißimè accommodauit ad locos communes & Regulas legum: & dulcißimas γνώμας intexuit, quæ omnium uitæ consiliorum & actionum normas continent. Quare in omnibus Studiorum manibus aßiduè uersetur.

FINIS.

Albertus

1041
P. I